

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๓๒ ฉบับที่ ๑๒๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๕๕

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
(ภาพพระราชทาน)

วารสารไทย เป็นวารสารเพื่อเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ ด้วยการประชาสัมพันธ์เผยแพร่ รณรงค์ ปลูกฝัง และให้ความรู้ความเข้าใจเกี่ยวกับเอกลักษณ์ของชาติ

สำนักงานวารสารไทย
สำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี
ทำเนียบรัฐบาล เขตดุสิต กรุงเทพฯ ๑๐๓๐๐
โทร. ๐-๒๖๒๙-๙๔๘๑, ๐-๒๖๒๙-๙๔๘๓
โทรสาร ๐-๒๒๘๒-๕๓๒๒
อ่านย้อนหลังได้ที่
www.identity.opm.go.th

ห้ามจำหน่าย
เผยแพร่เพื่อเป็นอภินันทนาการแก่ประชาชนทั่วไป
จากสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
สำนักงานปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี

พิมพ์ที่
บริษัท ด่านสุทธาการพิมพ์ จำกัด
๓๐๗ ซอยลาดพร้าว ๘๗ ถนนลาดพร้าว
กรุงเทพฯ ๑๐๓๑๐
โทร. ๐-๒๙๖๖-๑๖๐๐-๖
โทรสาร. ๐-๒๕๓๙-๒๕๑๒
email: darnsuta@truemail.co.th
website: darnsuthapress.com

วารสารไทย
THAI JOURNAL

ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๒๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๕๕
หมายเลขสากลประจำวารสาร ISSN 0125 572X

คณะอนุกรรมการจัดทำวารสารไทย

อนุกรรมการที่ปรึกษา	นายวิจิตร	อาวะกุล
อนุกรรมการที่ปรึกษา	นายเย็นใจ	เลาหวณิช
ประธานอนุกรรมการ	พลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒย์	เกษมศรี
รองประธานอนุกรรมการ	คุณหญิงคณิตา	เลขะกุล
รองประธานอนุกรรมการ	นางสาวทรงสรรค์	นิลกำแหง
อนุกรรมการ	ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (นายสุรินทร์ เงินรูปงาม)	
อนุกรรมการ	นางสาวฉวีงาม	มาเจริญ
อนุกรรมการ	นางสาวนัยนา	แย้มสาขา
อนุกรรมการ	นายรัตนาวุธ	วัชโรทัย
อนุกรรมการ	นางลินดา	อิศรางกูร ณ อยุธยา
อนุกรรมการ	นายสมหมาย	จันทร์เรือง
อนุกรรมการ	ผู้ทรงคุณวุฒิเฉพาะคราวประชุม (ครั้งละไม่เกิน ๒ คน)	
อนุกรรมการและเลขานุการ	นางสุณี	กระจ่างวุฒิชัย
อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	นางอัจฉรา	แสงภัทรเนตร
อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	นายจักรกฤษณ์	มณีปิตะสุต
อนุกรรมการและผู้ช่วยเลขานุการ	นางสายใจ	แจ่มจิราวรรณ

คณะบรรณาธิการ

ที่ปรึกษา
ปลัดสำนักนายกรัฐมนตรี (ศาสตราจารย์พิเศษธงทอง จันทรางศุ)
หัวหน้าผู้ตรวจราชการสำนักนายกรัฐมนตรี (นายระพีพันธุ์ สริวัฒน์)
ผู้อำนวยการสำนักงานเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ (นายสุรินทร์ เงินรูปงาม)

บรรณาธิการ
นางสาวทรงสรรค์ นิลกำแหง

ผู้ช่วยบรรณาธิการ
นางลินดา อิศรางกูร ณ อยุธยา
นางสุณี กระจ่างวุฒิชัย
นางสายใจ แจ่มจิราวรรณ

กองบรรณาธิการ

นางกนิษฐา	กิตติสถาพร	นางจันทนี	หาทรัพย์
นางสุรีพร	เกียรตินาวิน	นายเมธี	เผื่อนทอง
นายประยุทธ	ปัญญาศิริ	นายนพพร	บุญแก้ว
นางสุมาลี	เกตุแก้ว	นางสาวมัทวรรณ	นครไทย
นางอัจฉรา	แสงภัทรเนตร	นายจักรกฤษณ์	มณีปิตะสุต
นายกิตติ	เฉลิมนิมิตกุล	นางสาวจิราภา	เบญจาทิกุล

ศิลปกรรม
นายปรีชา ฉัตระเนตร
นางสาวเยาวภา ทิมประทุม

สารบัญ

ปีที่ ๓๓ ฉบับที่ ๑๒๑ มกราคม - มีนาคม ๒๕๕๕

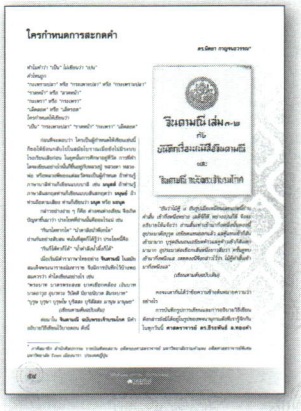

๓ บทบรรณาธิการ

๔ พระราชดำรัสพระราชทานพรปีใหม่ ๒๕๕๕

๕ ภาพชุด ๘๐ พรรษา สมเด็จพระบรมราชินีนาถ พรรณไม้นามพระราชทานและพรรณไม้ที่โปรด

๒๙ อาศิรวาท เนื่องในอภิลักขิตสมัยมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕

๓๐ สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โปรดพรรณไม้งาม
คุณหญิงสุชาดา ศรีเพ็ญ

๔๐ พระวรสาร : เอกสารสมัยอยุธยา ที่แต่งโดยพระสังฆราชหลุยส์ ลาโน
ศาสตราจารย์ ดร.นิยะดา เหล่าสุนทร

๔๖ จาก “ชัยวรมัน” สู่ “ไชยพรหมเทพาดิเทพ” ร่องรอยพระนามกษัตริย์เขมรโบราณในพระนามกษัตริย์ไทยสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น
ดร.ศานติ ภักดีคำ

๕๐ ข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับที่ตั้งถ้ำรัตนธารในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช
ธีระวัฒน์ แสนคำ

๕๔ ใครกำหนดการสะกดคำ
ดร.นิตยา กาญจนะวรรณ

๖๒ ถนนวงแหวน - ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม - สะพานวงแหวนอุตสาหกรรม - คลองลัดโพธิ์ : เส้นทางเปี่ยมประโยชน์ซึ่งเกิดจากพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ และพระราชวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล
จารุดี ผลไลประการ

๖๘ รัฐธรรมนูญไทยกับการศึกษา
ผศ. ดร. สมหมาย จันทร์เรือง

๗๗ ไม้ดัด ศิลปะการเล่นต้นไม้ของไทย
ประยงค์ อนันทวงศ์

๘๗ ผ้าทอพื้นเมืองและคติความเชื่อเรื่องผ้าของสังคมไทย
พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ

๙๕ **ปกิณกะไทย** *บุคคล ข่าวสาร ภาษา หนังสือ*

- ปฏิทินกิจกรรมเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ เดือนมกราคม – มีนาคม ๒๕๕๕

๙๖ - มาใช้คำไทยกันเถิด

บทบรรณาธิการ

พุทธศักราช ๒๕๕๔ ที่ผ่านไปกับพุทธศักราช ๒๕๕๕ นี้ นอกจากเป็นปีมหามงคลสำหรับพสกนิกรชาวไทยใต้ร่มพระบรมโพธิสมภารแล้ว ยังเป็นห้วงเวลาแห่งความรู้รักสามัคคี ฝ่าฟันความเดือดร้อนลำเค็ญต่างๆ ร่วมกันโดยสวัสดี เฉพาะในส่วนอันเป็นมหามงคลกาลนั้น **วารสารไทย** มีความสำนึกในพระมหากรุณาธิคุณและร่วมแสดงความจงรักภักดีในโอกาสที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวทรงเจริญพระชนมพรรษา ๘๔ พรรษาด้วย **ฉบับที่ ๑๒๐** ประมวลภาพพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๗ รอบ ๕ ธันวาคม ๒๕๕๔ ที่ได้ผ่านสายตาท่านผู้อ่านไปแล้ว วารสารไทย **ฉบับที่ ๑๒๑** ที่อยู่ในมือท่านผู้อ่านนี้ เป็นฉบับแรกของปีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ จึงเริ่มความสดใสของปีด้วยบทความพิเศษประจำฉบับ และภาพชุดพรรณไม้งามในพระนามาภิไธยและพรรณไม้ที่โปรด ส่วนงานมหามงคลสมโภชพุทธชยันตี ๒๖๐๐ ปีแห่งการตรัสรู้ของพระพุทธเจ้า ใน**ฉบับที่ ๑๒๒** กับวันพระราชสมภพครบ ๖๐ พรรษาของสมเด็จพระบรมโอรสาธิราชฯ สยามมกุฎราชกุมาร ใน**ฉบับที่ ๑๒๓** กองบรรณาธิการกำลังจัดเตรียมต้นฉบับเป็นพิเศษ พร้อมด้วยบทความทางวิชาการในแวดวงของเอกลักษณ์ไทย เพื่อท่านผู้อ่านเช่นเคย และขอขอบคุณในคำแนะนำและกำลังใจจากผู้อ่านทุกท่าน

ทรงสรรค์ นิลกำแหง
บรรณาธิการ

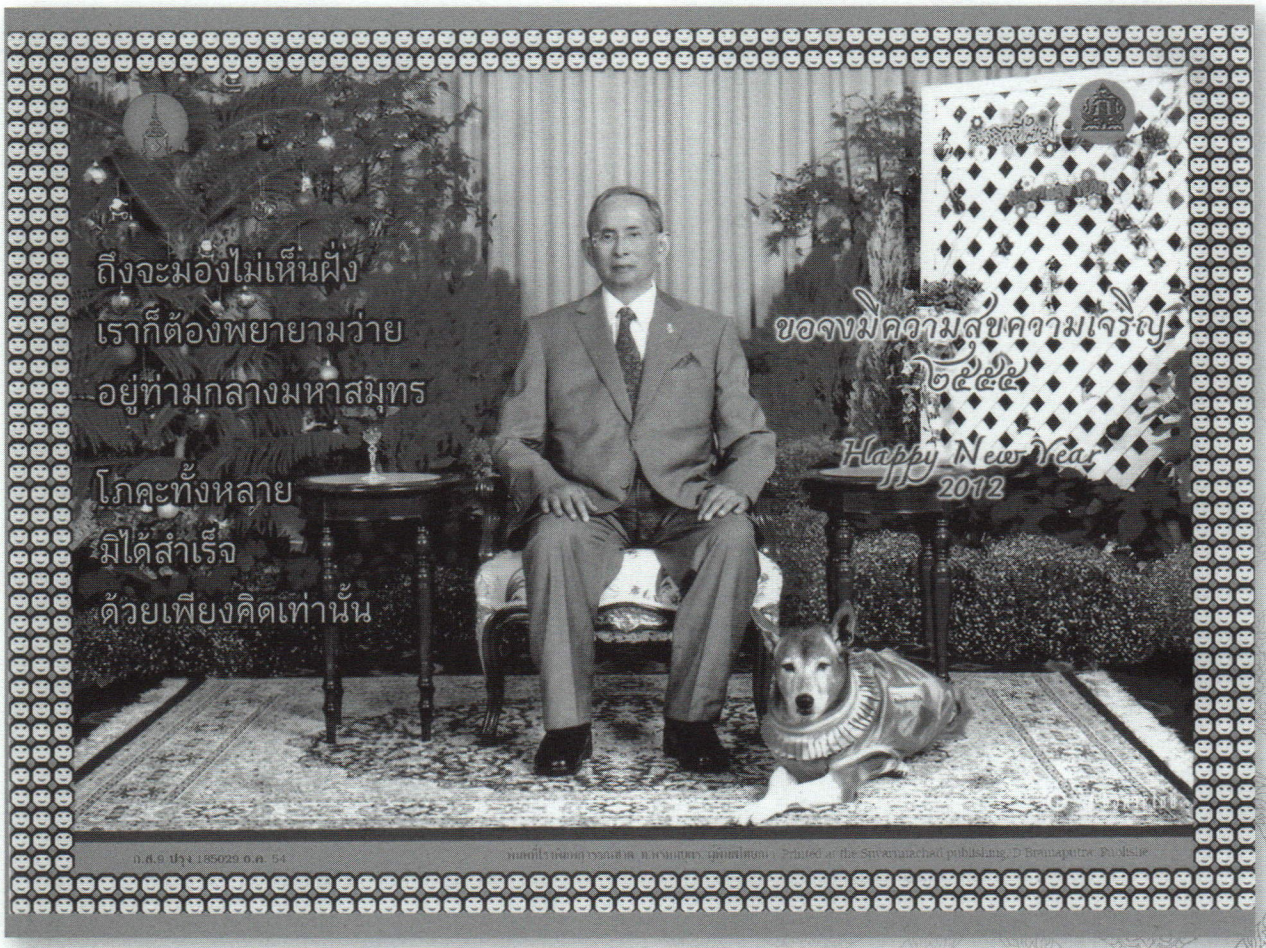

พระราชดำรัสพระราชทานพรปีใหม่ ๒๕๕๕

ประชาชนชาวไทยทั้งหลาย

บัดนี้ถึงวาระจะขึ้นปีใหม่ ข้าพเจ้าขอส่งความปรารถนาดีมาอวยพรแก่ท่านทุกๆ คน และขอขอบใจท่านเป็นอย่างมาก ที่ร่วมกันจัดงานฉลองอายุครบ ๗ รอบ ให้อย่างเหมาะสมงดงาม

ระหว่างปีที่แล้ว เหตุการณ์ต่างๆ ในบ้านเมืองนับว่าเป็นปรกติดี แต่พอเข้าปลายปี ก็เกิดน้ำท่วมครั้งใหญ่ เป็นเหตุให้ประชาชนหลายจังหวัดต้องประสบอันตรายและความเดือดร้อนลำบาก ความเสียหายครั้งนี้ดูจะร้ายแรงกว่าครั้งไหนๆ ที่ผ่านมา ข้อนี้น่าจะเป็นเครื่องเตือนใจอย่างสำคัญ ดังที่ข้าพเจ้าได้กล่าวไว้หลายครั้งแล้วว่า วิถีชีวิตของคนเรานั้นจะต้องมีทุกข์มีภัย มีอุปสรรคผ่านเข้ามาเนืองๆ ไม่มีผู้ใดจะอยู่เป็นปรกติสุขอย่างเดียวได้ ทุกคนจึงต้องเตรียมกาย เตรียมใจ และเตรียมการไว้ให้พร้อมเสมอ เพื่อเผชิญและป้องกันแก้ไขความไม่ปรกติเดือดร้อนต่างๆ ด้วยความไม่ประมาท ด้วยเหตุผล ด้วยหลักวิชา และด้วยสามัคคีธรรม

ในปีใหม่นี้ จึงขอให้ประชาชนชาวไทยได้ตั้งตนอยู่ในความไม่ประมาท โดยมีสติรู้ตัวและปัญญารู้คิดกำกับอยู่ตลอดเวลา ผู้ใดมีภาระหน้าที่อันใด ก็เร่งกระทำให้สำเร็จลุล่วงไปให้ทันการณ์ทันเวลา ผลงานทั้งนั้น จะได้ส่งเสริมให้แต่ละคนประสบแต่ความสุขความเจริญ และทำให้ชาติบ้านเมืองดำรงมั่นคงและก้าวหน้าต่อไปด้วยความผาสุกสวัสดี

ขออานุภาพแห่งคุณพระศรีรัตนตรัย และสิ่งศักดิ์สิทธิ์ทั้งหลาย จงคุ้มครองรักษาท่านทุกคนให้มีความสุข ไม่มีทุกข์ ไม่มีภัย ตลอดศกหน้านี้โดยทั่วกัน

๘๐ พรรษา สมเด็จพระบรมราชินีนาถ
พรรณไม้นามพระราชทานและพรรณไม้ที่โปรด

พระฉายาลักษณ์พระราชทาน ภาพพรรณไม้ โดยดร.วีระชัย ณ นคร

กล้วยไม้ "แคทลียาควีนสิริกิติ์"

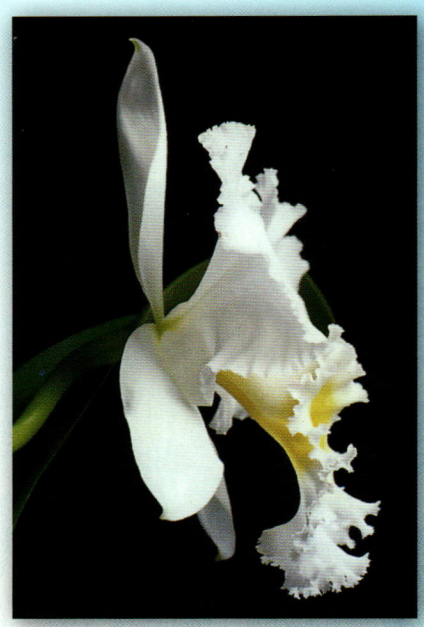

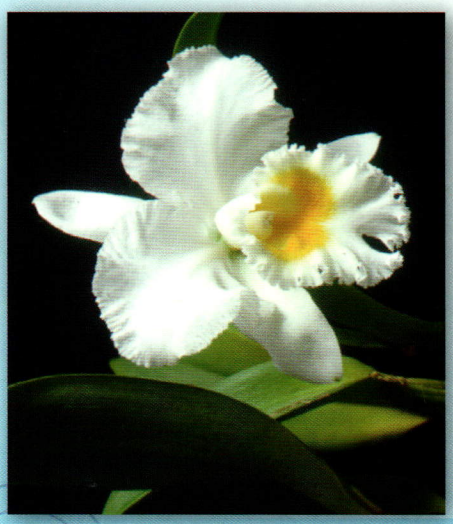

กุหลาบ "ควีนสิริกิติ์"

ดอนย่า "ควีนสิริกิติ์"

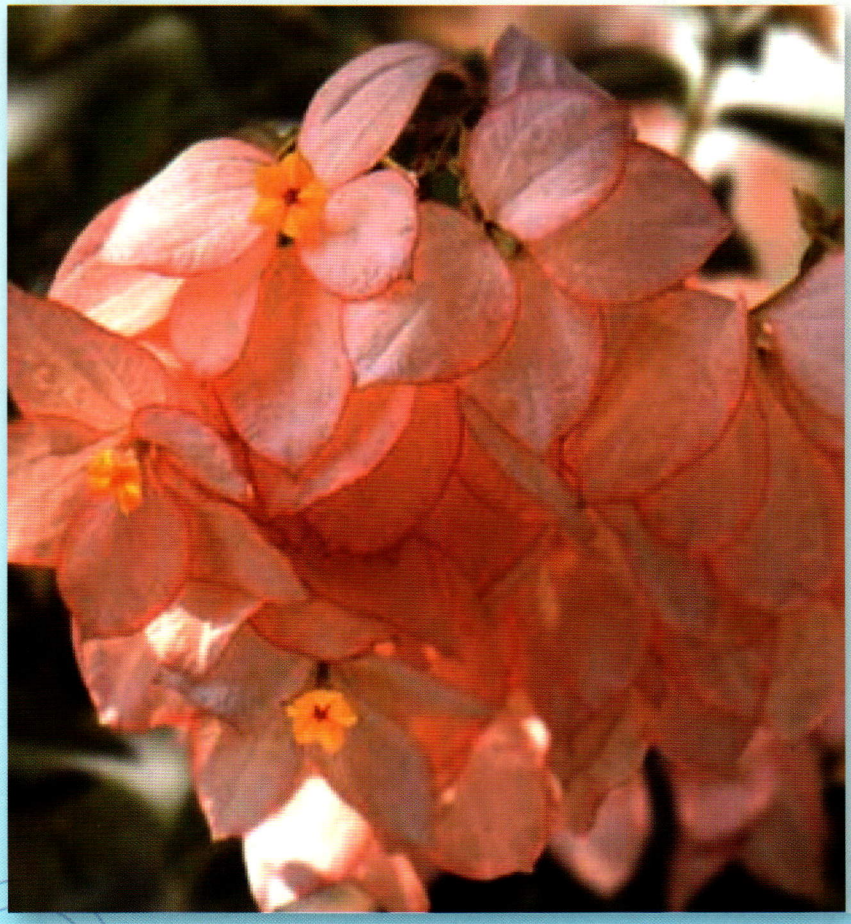

มหาพรหมราชินี

โมกราชินี

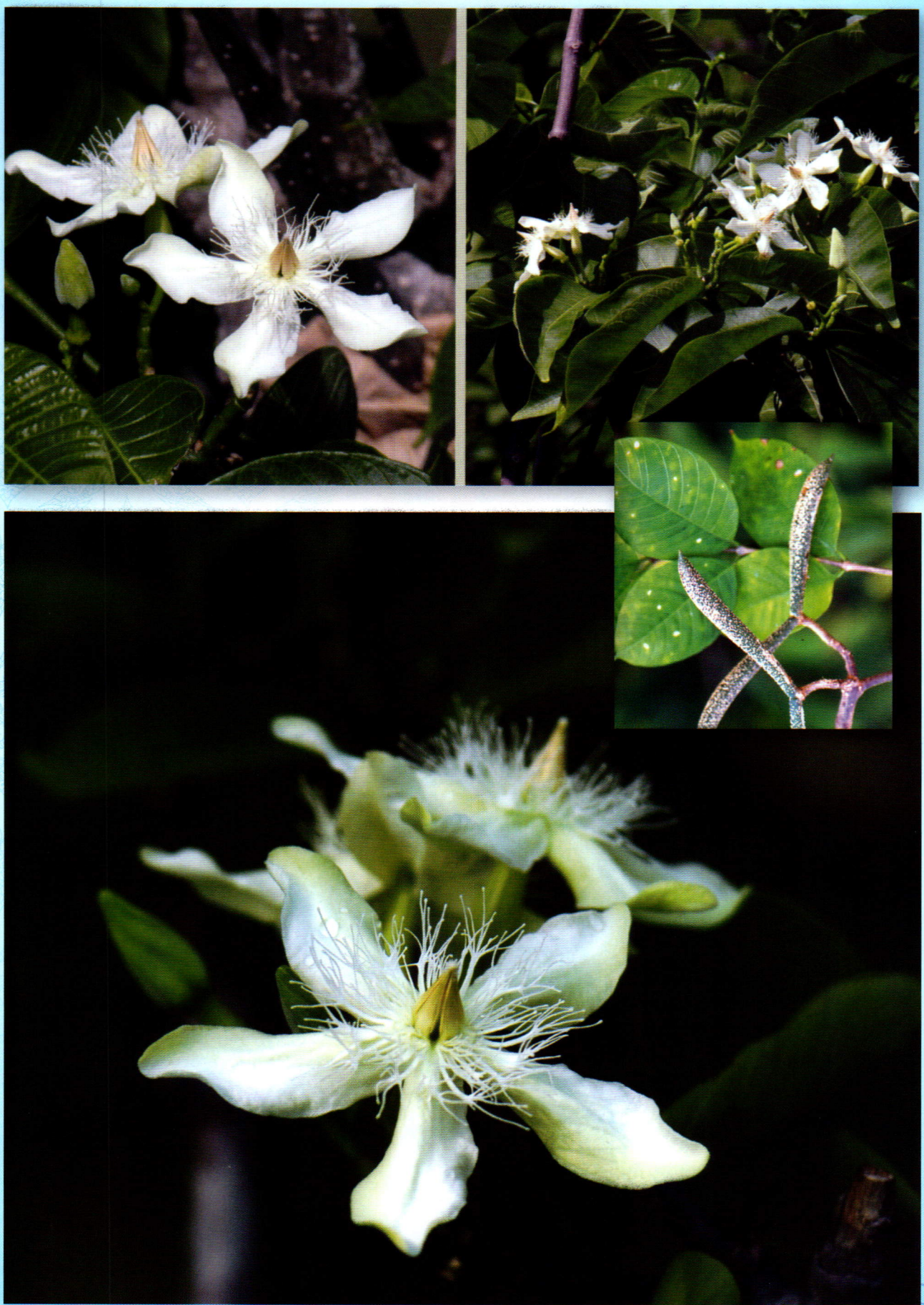

บัวศรีกิตติยา

ดุสิตา

ทิพเกสร

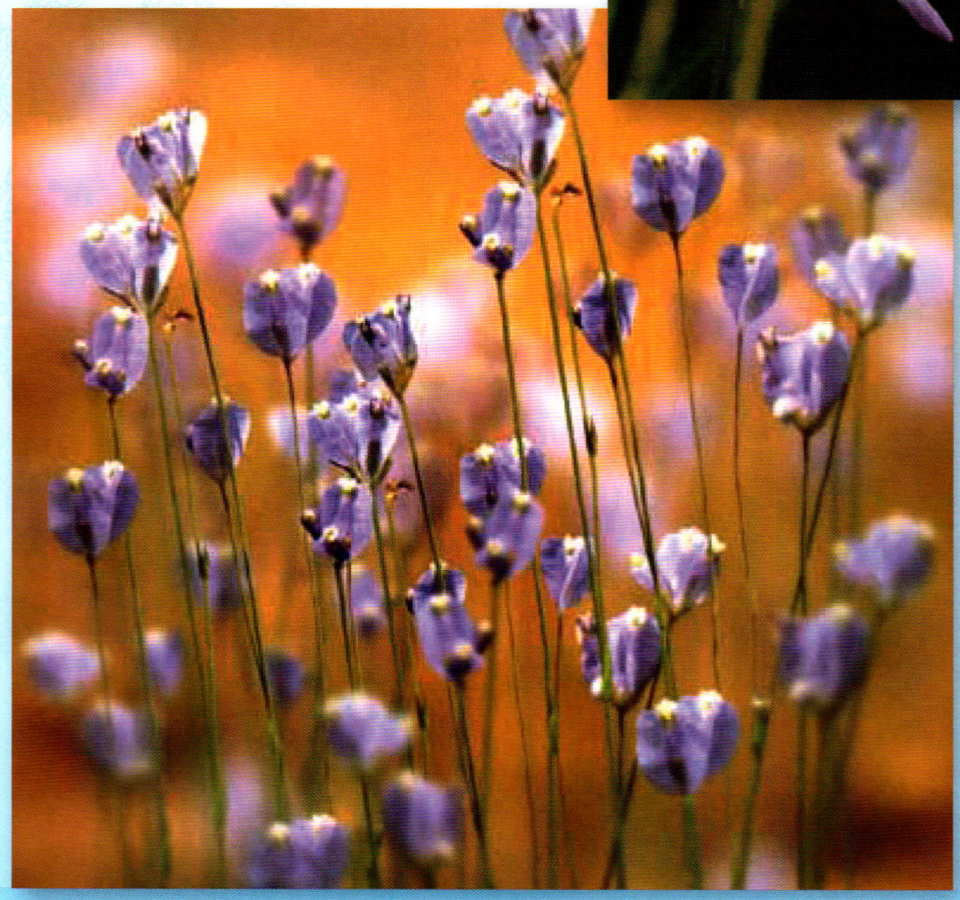

นิมมานรดี

มณีเทวา

สร้อยสุวรรณา

สร้อยจันทร

สัตตบงกช หรือ บัวฉัตรชมพู

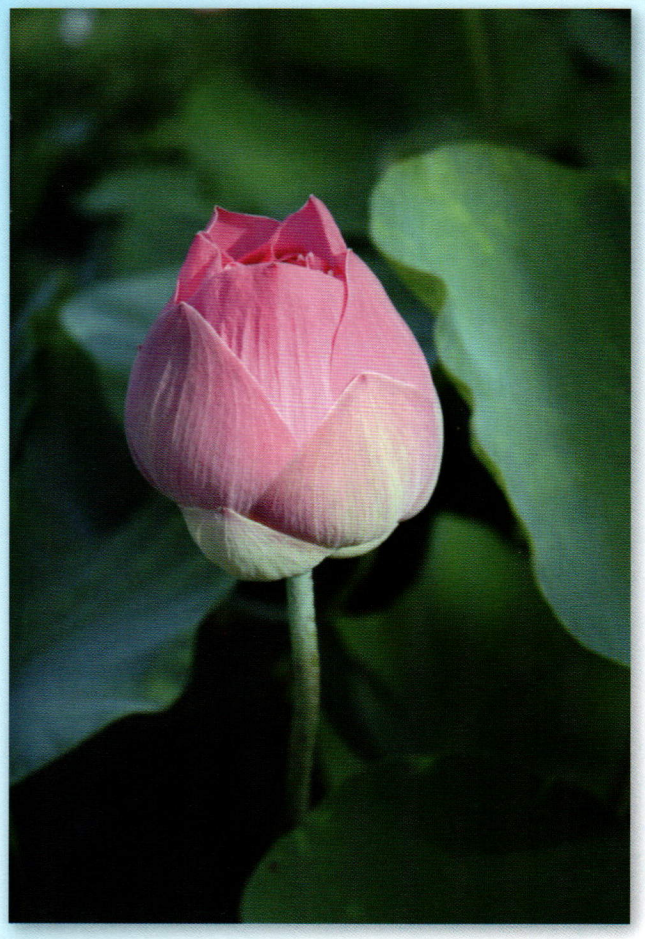

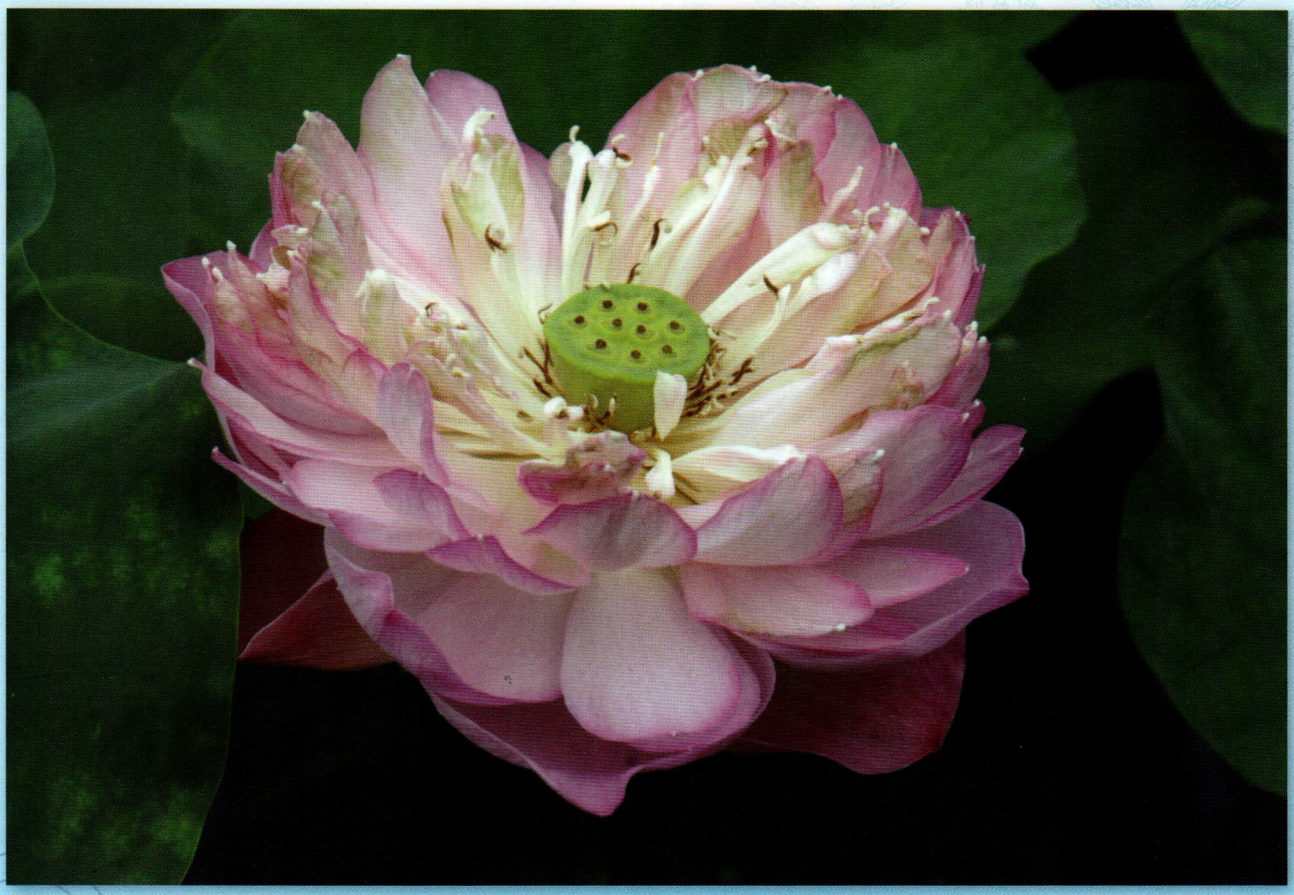

สัตตบุษย์ หรือ บัวฉัตรขาว

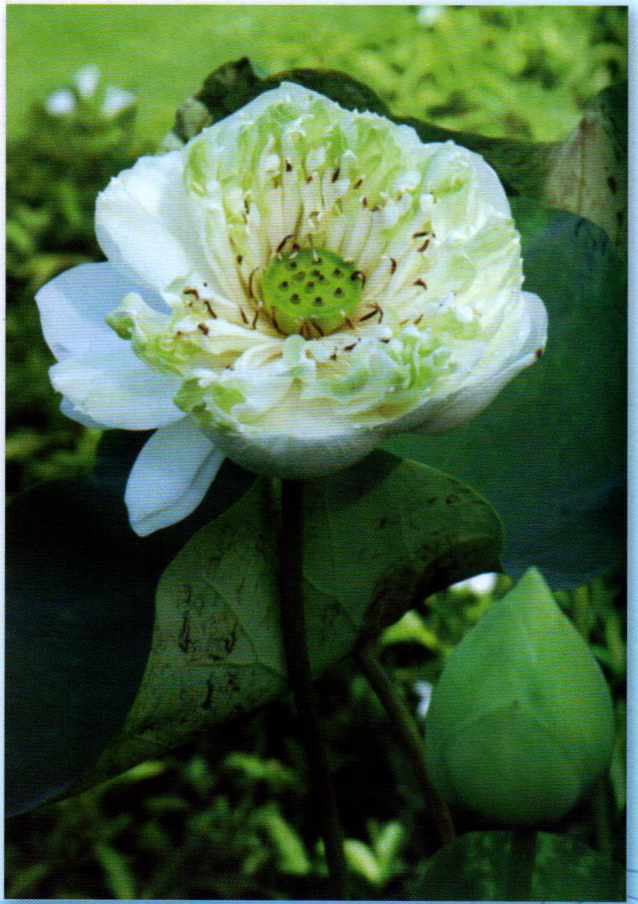

กุหลาบมอญ

ขบาสีฟ้า

รองเท้านารีเหลืองเลย

รองเท้านารีเหลืองปราจีน

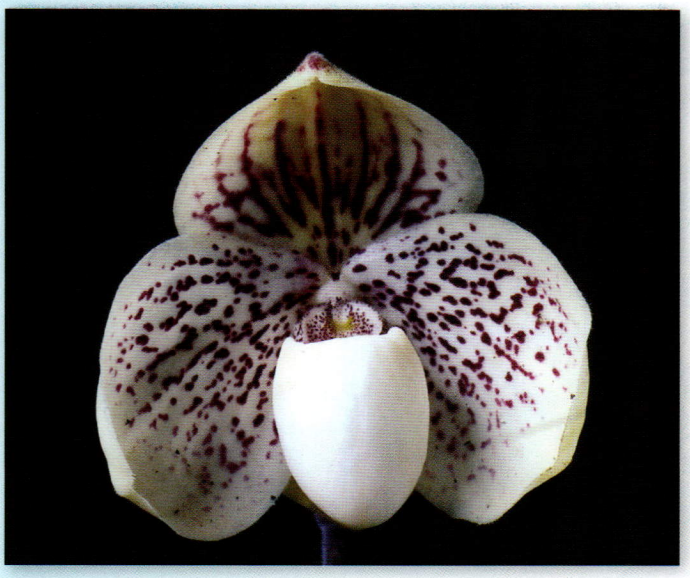

รองเท้านารีเหลืองตรัง

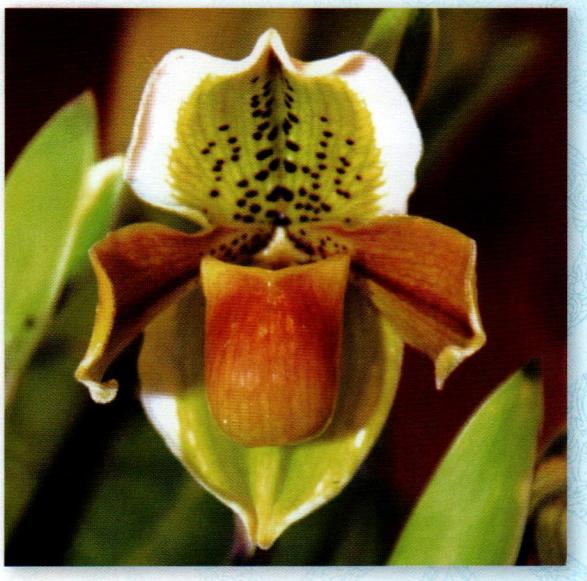

รองเท้านารีเหลืองกระบี่

รองเท้านารีสุขะกุล/ปีกแมลงปอ

รองเท้านารีคางกบภาคใต้

รองเท้านารีอินทนนท์

รองเท้านารีขาวสตูล

เอื้องแซะสุเทพ

เอื้องตาเหิน

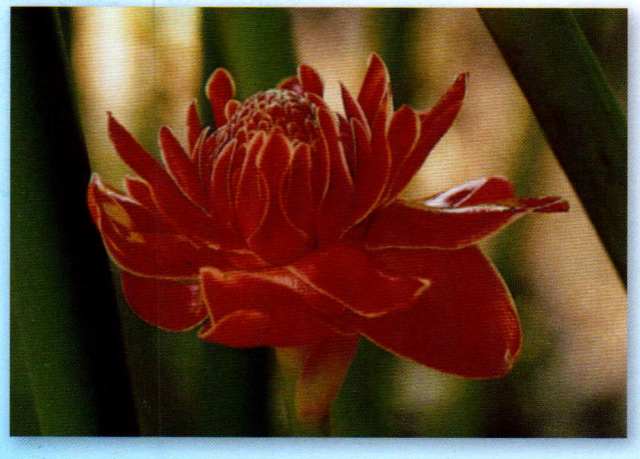

ดอกตาหลาแดง

ดอกตาหลาขาว

ไอยเรศ

อาศิรวาท

เนื่องในอภิลักขิตสมัยมงคลเฉลิมพระชนมพรรษา
สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ
๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕

สัททูลลวิกกีฬิตฉันท์ ๑๙

สรวมชีพน้อมอภิวันท์กตัญชลิพระบาท	*นบองค์พระนางนาถ*	*นรี*
คือคู่บุญกษิติศวร์พิสิฐสิริมดี	*กำจรพระยศศรี*	*สวัสดิ์*
เพียบเพ็ญบารมิพูนจรูญจริยวัตร	*เกื้อก่อประโยชน์รัฐ*	*นรา*
ลือแหล่งโลกวรคุณอดุลวรกฤดา	*โดยราชกิจจา–*	*นุกิจ*
ผ่อนทุกข์ราษฎร์และอำรุงผดุงสุขประสิทธิ์	*เปรมเปรื่องประภาพิชญ์*	*พิทูร*
เจิดจรรโลงจิตรศิลปาชีววิบูลย์	*สืบสรรค์บ่เสื่อมสูญ*	*ตระสัก*
ศิลป์แผ่นดินสุประดิษฐ์วิวิธวรลักษณ์	*เลิศล้ำและอำนัศม์*	*อนันต์*
เอื้อเอาภารคณะชนพิมลพิริยจรรย์	*เพียงเนตรและเพียงกรรณ*	*นรินทร์*
อำนวยสรรพศุภวัฒน์อุบัติ ณ ธรณินทร์	*ปรากฏกระจ่างจินต์*	*จิรา*
มงคลวาระดิถีอสีติสุวษา	*ชัยชัยพระชนมา–*	*ยุกาล*
สรวมศิรีรัตนตรัยพิชัยอภิบาล	*ดลโสตถิสำราญ*	*สฤษฎ์*
ทวยเทพไทอภิรักษ์พิทักษ์พระอรนิตย์	*สุขสรรพสัมฤทธิ์*	*นิรันดร์*
ยงทีฆายุวิวัฒน์พิพัฒน์ลุศตพรรษ์	*ชูฉัตรเฉลิมขวัญ*	*นคร*
สืบศานต์สุขเกษมและเปรมปิติปวร	*ดั่งราษฎร์ถวายพร*	*พระองค์ฯ*

ด้วยเกล้าด้วยกระหม่อมขอเดชะ
ข้าพระพุทธเจ้า คณะผู้จัดทำวารสารไทย
(รองศาสตราจารย์โชษิตา มณีใส ประพันธ์)

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โปรดพรรณไม้งาม

คุณหญิงสุชาดา ศรีเพ็ญ

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โปรดธรรมชาติป่าเขาลำเนาไพรจนเป็นที่ประจักษ์ต่อบุคคลทั่วไป พระองค์ทรงห่วงใยทรัพยากรธรรมชาติ ทรงเป็นนักอนุรักษ์สิ่งแวดล้อม โดยเฉพาะทรงอนุรักษ์ทั้งพันธุ์พืชและพันธุ์สัตว์ ทรงมีสายพระเนตรอันกว้างไกล ได้ทรงริเริ่มโครงการ “ป่ารักษ์น้ำ” เพื่อเป็นแบบอย่างให้ชาวบ้านช่วยกันปลูกป่าและดูแลรักษาป่า ทั้งนี้เพราะทรงตระหนักดีว่าป่าเป็นแหล่งกำเนิดต้นน้ำลำธาร ถ้าขาดป่าขาดต้นไม้ก็จะขาดน้ำด้วยเช่นกัน

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ โปรดที่จะเสด็จไปเยี่ยมราษฎรต่างจังหวัดทั่วประเทศ ได้ทอดพระเนตรพรรณไม้ที่ต่างๆ พร้อมทั้งสนับสนุนให้มีการอนุรักษ์พรรณไม้ โดยเฉพาะในกิจกรรมของสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ อำเภอแม่ริม จังหวัดเชียงใหม่ จากพระราชกรณียกิจเหล่านี้ทำให้เป็นที่ซาบซึ้งของบุคคลทั่วไปทั้งในประเทศและต่างประเทศ จึงมีนักวิชาการต่างประเทศได้ขอพระราชทานพระราชานุญาตอันเชิญพระนามาภิไธยเป็นชื่อพรรณไม้ เพื่อเป็นการถวายพระเกียรติ นอกจากนี้ได้มีพระมหากรุณาธิคุณพระราชทานชื่อพรรณไม้ไทยที่สวยงามและหายากไว้หลายชนิด ทั้งมีพรรณไม้ที่โปรดปรานเป็นพิเศษ อันประมวลได้ดังนี้

พรรณไม้ในพระนามาภิไธย สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์พระบรมราชินีนาถ

กล้วยไม้ “แคทลียาควีนสิริกิติ์” (ชื่อพันธุ์ Exquisite)
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Cattleya* ‘Queen Sirikhit’ *
ชื่อวงศ์ Orchidaceae

กล้วยไม้ “แคทลียาควีนสิริกิติ์” เป็นกล้วยไม้ลูกผสมระหว่าง *Cattleya* Bow Bells และ *C. o'brieniana var alba* ซึ่งบริษัท Black & Flory Ltd. ประเทศอังกฤษ เป็นผู้ผสมขึ้นมาและจดทะเบียนภายใต้ชื่อพันธุ์ว่า ‘Exquisite’ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๑ ได้รับรางวัลยอดเยี่ยมจาก The Royal Horticultural Society แห่งอังกฤษ จึงได้ขอพระราชทานพระราชานุญาตอัญเชิญพระนามาภิไธยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรม-

** SIRIKIT หรือ SIRIKHIT สะกดตามชื่อที่จดทะเบียนไว้ ซึ่งเขียนต่างกัน*

ราชินีนาถ เป็นชื่อกล้วยไม้พันธุ์ดังกล่าวว่า **"แคทลียา ควีนสิริกิติ์"**

ลักษณะทั่วไปเป็นกล้วยไม้ลูกผสม ลำลูกกล้วยรูปทรงกระบอก ใบเดี่ยว รูปขอบขนาน ดอกออกเดี่ยวหรือเป็นช่อ ๑-๔ ดอก สีขาวนวล กลีบดอกและกลีบปากแผ่กว้าง ขอบกลีบย่นเป็นคลื่น กลีบปากส่วนกลางมีแต้มสีเหลืองด้านใน เมื่อบานเต็มที่มีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๑๒-๑๔ ซม. ฝักรูปทรงสามเหลี่ยม ออกดอกตลอดปี

กุหลาบ "ควีนสิริกิติ์" (ชื่อพันธุ์ Peer Gynt)
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Rosa* 'Queen Sirikit'*
ชื่อวงศ์ Rosaceae

กุหลาบ "ควีนสิริกิติ์" เป็นลูกผสมระหว่าง Konigin der Rosen และ Gloden Giant ซึ่งผสมพันธุ์โดย Reimer Kordes จากเอกสารของเรือนกุหลาบ "Grandes Roseraiea Du Val De Loire" ประเทศฝรั่งเศสบรรยายไว้ว่า *"พระราชินีแห่งประเทศไทย ทรงมีพระสิริโฉมเป็นเสน่ห์แบบตะวันออกเหนือตะวันตก"* นาย André Hendrickx ชาวเบลเยียม ผู้อำนวยการเรือนกุหลาบนี้ จึงได้ขอพระราชทานพระราชานุญาตอัญเชิญพระนามาภิไธย **"ควีนสิริกิติ์"** เป็นชื่อของกุหลาบที่มีความสวยงามตระการตาพันธุ์นี้ และ McGredy เป็นผู้นำออกเผยแพร่ใน พ.ศ. ๒๕๑๑ ได้รับรางวัลชนะเลิศในการประกวดกุหลาบที่กรุง Belfast เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๓ นิยมใช้เป็นต้นพันธุ์สำหรับผลิตลูกผสมพันธุ์ใหม่ๆ

ลักษณะทั่วไปเป็นไม้พุ่มแกมเลื้อย ตามลำต้นและกิ่งก้านมีหนามปกคลุมทั่วไป ใบประกอบแบบขนนก มีใบย่อยรูปรีแกมรูปไข่ ขอบใบจักเป็นฟันเลื่อย ดอกเดี่ยว มีขนาดใหญ่ กลีบดอกสีเหลืองเข้ม ขอบกลีบอาจมีขลิบสีชมพูเรื่อ โดยเฉพาะถ้าปลูกในบริเวณที่มีอากาศร้อน ดอกมีกลิ่นหอมละมุน ดอกงดงามสีสดใสบานทนผลเป็นผลกลุ่ม ขนาดเล็กจำนวนมากอยู่ภายในฐานรองดอก

ดอนญ่า "ควีนสิริกิติ์"
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mussaenda* Don'a 'Queen Sirikit'*
ชื่อวงศ์ Rubiaceae

ดอนญ่า "ควีนสิริกิติ์" เป็นลูกผสมระหว่าง *Mussaenda* Luz และ M. phillipica 'Aurorae' ซึ่งมหาวิทยาลัยฟิลิปปินส์ได้ผสมพันธุ์ขึ้น และได้ขอพระราชทานพระราชานุญาตอัญเชิญพระนามาภิไธย **"ควีนสิริกิติ์"** เป็นชื่อดอนญ่าพันธุ์ใหม่นี้ ในขณะที่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว พร้อมด้วยสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เสด็จพระราชดำเนินเยือนประเทศฟิลิปปินส์ ใน พ.ศ. ๒๕๐๖

ลักษณะทั่วไปเป็นไม้พุ่มสูงประมาณ ๑-๓ เมตร ใบเดี่ยว ออกตรงข้าม รูปรี ปลายแหลม ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอด แต่ละช่อมีใบประดับรองรับช่อดอก ๕ กลีบ ขนาดใหญ่สีชมพูอ่อนขลิบขอบด้วยสีแดง ดอกขนาดเล็กสีเหลืองโคนกลีบดอกเชื่อมติดกันเป็นหลอด ปลายแยกเป็นกลีบ ๕ กลีบรูปดาว สีเหลืองสดใสตัดกับสีชมพูของกลีบเลี้ยงดูสวยงามสะดุดตา ออกดอกตลอดปี

มหาพรหมราชินี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Mitrephora sirikitiae* Weerasooriya, Chalermglin & R.M.K. Saunders

ชื่อวงศ์ Annonaceae

"มหาพรหมราชินี" เป็นพรรณไม้ชนิดใหม่ของโลกอยู่ในวงศ์น้อยหน่า ซึ่งค้นพบโดย ดร. ปิยะ เฉลิมกลิ่น ผู้อำนวยการฝ่ายเทคโนโลยีเกษตร สถาบันวิจัยวิทยาศาสตร์และเทคโนโลยีแห่งประเทศไทย โดยพบว่ามีถิ่นกำเนิดอยู่บริเวณยอดเขาสูงชัน ที่ระดับความสูง ๑,๑๐๐ เมตร ในเขตอำเภอเมืองแม่ฮ่องสอน จังหวัดแม่ฮ่องสอน ได้รับการตรวจรับรองพรรณไม้ดังกล่าวจาก Dr. Aruna Weerasooriya ผู้เชี่ยวชาญพรรณไม้สกุลมหาพรหม แห่งมหาวิทยาลัยฮ่องกง ข้อมูลพรรณไม้ดังกล่าว ลงตีพิมพ์ในวารสาร Nordic Journal of Botany แห่งประเทศเดนมาร์ก โดยได้รับพระราชทานพระราชานุญาตใช้ชื่อพรรณไม้นี้ตามพระนามาภิไธยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินี ว่า **"มหาพรหมราชินี"** *Mitrephora sirikitiae* Weerasooriya, Chalermglin & R.M.K. Saunders เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ ในวันที่ ๑๒ สิงหาคม พ.ศ. ๒๕๔๗

ลักษณะทั่วไปเป็นไม้ต้นขนาดเล็ก ใบเดี่ยว รูปขอบขนานแกมรูปไข่กลับ ดอกเดี่ยว มีกลิ่นหอม กลีบดอกชั้นนอก ๓ กลีบ สีขาว กลีบดอกชั้นในสีม่วงแดง ประกบกันเป็นรูปกระเช้า เมื่อบานมีเส้นผ่าศูนย์กลาง ๘-๑๐ ซม. ผลกลุ่มมีผลย่อย ๕-๘ ผล มีหลายเมล็ด ออกดอกในช่วงฤดูร้อน

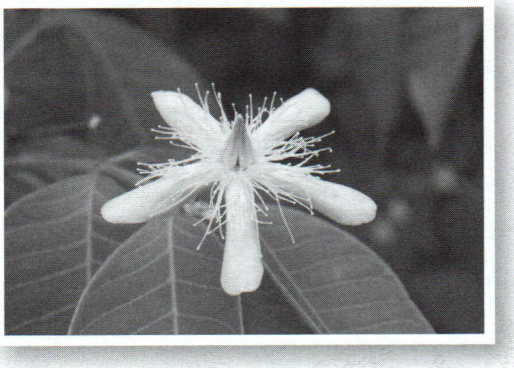

โมกราชินี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Wrightia sirikitiae* D. J. Middleton & Santisuk

ชื่อวงศ์ Apocynaceae

ใน พ.ศ. ๒๕๔๔ ศาสตราจารย์ ดร. ธวัชชัย สันติสุข ราชบัณฑิตและผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านสำรวจและจำแนกพรรณไม้ กรมป่าไม้ ออกสำรวจพรรณพฤกษชาติในบริเวณภูเขาหินปูน ที่จังหวัดสระบุรี ได้ค้นพบพรรณไม้ในสกุลโมกมัน และได้ศึกษาค้นคว้าเอกสารและตรวจสอบตัวอย่างพรรณไม้อ้างอิงในหอพรรณไม้ต่างประเทศ พบว่ายังไม่เคยปรากฏว่ามีชื่อหรือรายงานลักษณะรูปพรรณสัณฐานของพรรณไม้ชนิดนี้ จึงได้ร่วมกับ Dr. D. J. Middleton ผู้เชี่ยวชาญพรรณไม้วงศ์ Apocynaceae ของโลก ได้จำแนกพรรณไม้สกุลโมกมันชนิดนี้ เป็นพรรณไม้ชนิดใหม่ของโลก ซึ่งมีรูปร่างลักษณะเป็นเอกลักษณ์ มีลักษณะดอกที่สวยงาม จัดเป็นพรรณไม้ถิ่นเดียว (Endemic species) พบเฉพาะประเทศไทย มีสถานภาพเป็นพรรณไม้ที่หายากและใกล้สูญพันธุ์ (Rare and endangered species) ทางกรมป่าไม้จึงได้ขอพระราชทานพระราชานุญาตใช้ชื่อพรรณไม้นี้ตามพระนามาภิไธยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ ว่า **โมกราชินี** *Wrightia sirikitiae* D. J. Middleton & Santisuk

ลักษณะทั่วไปเป็นไม้ต้นขนาดเล็ก ผลัดใบ สูงประมาณ ๖ เมตร ทุกส่วนของต้นมีน้ำยางสีขาว ลำต้นมีเปลือกสีน้ำตาลอ่อนและมีตุ่มขนาดใหญ่ ใบเดี่ยว รูปรี ออกตรงข้ามเป็นคู่ มีขนนุ่ม ดอกออกเป็นช่อที่ปลายยอด ในหนึ่งช่อประกอบด้วยดอก ๔-๘ ดอก สีขาวหรือขาวปนเขียวอ่อน มีกลิ่นหอมอ่อนๆ ผลออก

เป็นฝักคู่ รูปร่างคล้ายกระบองยาว เมื่อยังอ่อนฝักสีเขียว ฝักแก่สีน้ำตาลอ่อน เมื่อแห้งแล้วจะแตกออกตามตะเข็บด้านใน ประกอบด้วยเมล็ดจำนวนมาก ปลายเมล็ดมีพู่ขนติดอยู่เป็นกระจุก ออกดอกและผลในช่วงฤดูร้อน

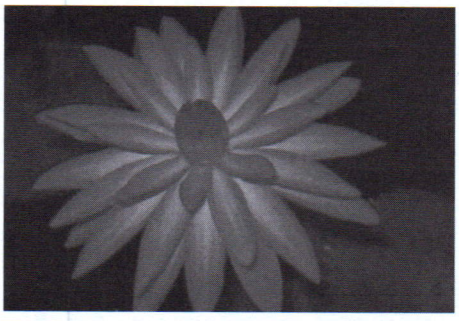

บัว "ศรีกิตติยา"

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nymphaea 'Sri Kittiya'*

ชื่อวงศ์ Nymphaeaceae

บัว "ศรีกิตติยา" เป็นบัวสาย หรือ บัวที่บานตอนกลางคืน มีกลีบสีแดงเข้มกว่าที่พบเห็นในบัวตามท้องถิ่นทั่วไป และความซ้อนของกลีบดอกก็มากกว่า ซึ่งโดยปกติแล้วบัวสายที่มีอยู่ตามธรรมชาติทั่วไป กลีบดอกจะซ้อนเพียงไม่กี่ชั้น รูปทรงการบานของดอกเป็นทรงถ้วย ที่สำคัญรูปทรงและกลีบดอกมีความแตกต่างอย่างมากจากที่เคยมีการพัฒนาขึ้นในช่วงที่ผ่านมา

ดร. เสริมลาภ วสุวัติ แห่งแหล่งเพาะพันธุ์บัวบางอุบล ได้ผสมขึ้นและขอพระราชทานพระราชานุญาตใช้ชื่อพรรณไม้นี้ตามพระนามาภิไธยของสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เพื่อร่วมเฉลิมพระเกียรติในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๗๗ พรรษา

พรรณไม้ชื่อพระราชทาน

นอกจากนี้ยังมีพรรณไม้หลายอย่างที่บุคคลทั่วไปไม่ค่อยได้พบเห็น หรือเห็นแล้วก็มิได้สนใจนัก ส่วนสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เมื่อใดก็ตามที่ทรงมีโอกาสทอดพระเนตรเห็นพรรณไม้แปลกๆ จะทรงสนพระราชหฤทัยในความสวยงามตามธรรมชาติและมักจะทรงหาโอกาสเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรอีกอยู่เนืองๆ เช่น เมื่อได้ทรงพบพรรณไม้ป่าขนาดเล็กที่ขึ้นเป็นดงสีสวยงามตามโขดหินหรือพื้นดินแฉะที่จังหวัดสกลนคร ทรงโปรดมากถึงกับพระราชทานนามอันไพเราะให้ใหม่อีกด้วย คือ

ดุสิตา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Utricularia delphinioides* Thor. ex Pell.

ชื่อวงศ์ Lentibulariaceae

ชื่ออื่น หญ้าข้าวก่ำน้อย

พืชกินแมลง ลำต้นขนาดเล็กมากอยู่ใต้ดิน พบตามบริเวณที่เปิดชุ่มชื้นและมีน้ำขังแฉะ ใบมีทั้งเป็นใบเดี่ยวและใบที่เปลี่ยนเป็นถุงสำหรับดักจับแมลงน้ำขนาดเล็กเป็นอาหาร ดอกม่วงเข้ม แทงช่อออกจากต้นใต้ดิน ช่อดอกยาวประมาณ ๕-๒๐ ซม. มีดอกย่อย ๓-๑๐ ดอกออกเรียงสลับ ขนาดประมาณ ๖-๑๐ มม. กลีบดอกล่างแผ่แยกออกเป็น ๒ ปาก ผลเป็นผลแห้งชนิดแตกเมื่อแก่

ทิพเกสร

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Utricularia minutissima* Vahl.

ชื่อวงศ์ Lentibulariaceae

ชื่ออื่น หญ้าสีฝอยเล็ก

พืชกินแมลง ลำต้นขนาดเล็กมากอยู่ใต้ดิน พบตามบริเวณที่เปิดชุ่มชื้นและมีน้ำขังแฉะ ใบมีทั้งเป็นใบเดี่ยวและใบที่เปลี่ยนเป็นถุงสำหรับดักจับแมลงน้ำขนาดเล็กเป็นอาหาร ดอก สีม่วงอ่อนแกมชมพู แทงช่อออกจากต้นใต้ดิน ช่อดอกยาวประมาณ ๕-๒๐ ซม. มีดอกย่อย ๓-๑๐ ดอกออกเรียงสลับ ขนาดประมาณ ๖-๑๐ มม. กลีบดอกล่างแผ่แยกออกเป็น ๒ ปาก ผลเป็นผลแห้งชนิดแตกเมื่อแก่

นิมมานรดี

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eria amica* Rchb.f.
ชื่อวงศ์ Orchidaceae
ชื่ออื่น เอื้องผีพราย

กล้วยไม้อิงอาศัย ลำลูกกล้วยทรงกระบอก กว้างประมาณ ๒ ซม. สูง ๗-๑๐ ซม. ใบ รูปขอบขนานแกมรูปรี กว้าง ๒-๓ ซม. ยาว ๑๐-๑๒ ซม. ดอก ออกเป็นช่อ ยาว ๑๒-๑๕ ซม. ก้านดอกมีขนนุ่มสีขาว กลีบเลี้ยงและกลีบดอกสีขาว มีขีดตามยาว สีแดงเข้ม กลีบปากที่ปลายมีพื้นสีเหลืองเข้ม และมีแต้มสีแดงเข้มที่โคนกลีบ ดอกบานเต็มที่กว้าง ๑-๑.๕ ซม. กระจายพันธุ์แถบอินเดีย และเอเชียตะวันออกเฉียงใต้

นิมมานรดี เป็นชื่อพระราชทานเมื่อครั้งเสด็จพระราชดำเนินไปทอดพระเนตรพรรณไม้ ณ บริเวณโคกนกกะบา เขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าภูหลวง จังหวัดเลย เมื่อเดือนมีนาคม พ.ศ. ๒๕๓๔

มณีเทวา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Eriocaulon henryanum* Ruhle
ชื่อวงศ์ Eriocaulaceae
ชื่ออื่น กระดุมเงิน หญ้าหัวหงอก หญ้าดอกขาว

ไม้ล้มลุก ลักษณะคล้ายหญ้า พบตามบริเวณที่ชุ่มชื้นในที่โล่งหรือที่น้ำขังแฉะ ลักษณะต้นเป็นกอคล้ายต้นหญ้า ใบเป็นใบเดี่ยว เรียวแหลม เรียงเวียนเป็นวงที่โคนต้น ดอก ออกเป็นช่อตามซอกใบ ลักษณะเป็นก้อนกลมขนาดเล็กสีขาว ประกอบด้วยดอกย่อยขนาดเล็ก อัดกันแน่น ผล เป็นผลแห้ง ชนิดเมื่อแก่แล้วไม่แตก

สร้อยสุวรรณา

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Utricularia bifida* L.
ชื่อวงศ์ Lentibulariaceae
ชื่ออื่น หญ้าสีทอง

พืชกินแมลง ลำต้นขนาดเล็กมากอยู่ใต้ดิน พบตามบริเวณที่เปิดชุ่มชื้นและมีน้ำขังแฉะ ใบมีทั้งเป็นใบเดี่ยวและใบที่เปลี่ยนเป็นถุงสำหรับดักจับแมลงน้ำขนาดเล็กเป็นอาหาร ดอก สีเหลือง แทงช่อออกจากต้นใต้ดิน ช่อดอกยาวประมาณ ๕ - ๒๐ ซม. มีดอกย่อย ๓ - ๑๐ ดอกออกเรียงสลับ ขนาดประมาณ ๖ - ๑๐ มม. กลีบดอกล่างแผ่แยกออกเป็น ๒ ปาก ผลเป็นผลแห้งชนิดแตกเมื่อแก่

สรัสจันทร

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Burmannia coelestris* C.Don.
ชื่อวงศ์ Burmanniaceae
ชื่ออื่น ดอกดิน กล้วยมือนาง หญ้าหนวดเสือ

ไม้ล้มลุกขนาดเล็ก สูง ๑๐-๓๐ ซม. พบบริเวณทุ่งหญ้าเปิด ตามริมหนองน้ำของป่าพรุ ลำต้นเล็กเรียว บอบบาง ใบเป็นใบเดี่ยว สีเขียวซีด ยาวประมาณ ๑-๑.๕ ซม. ออกเป็นกระจุกที่โคนต้น ตามข้อส่วนบนของลำต้นมีใบเกล็ด ๒-๓ ใบ ดอกสีชมพูจนถึงสีม่วงอ่อนอมฟ้า ปลายกลีบดอกสีเหลืองหรือสีครีม แทงช่อออกจากลำต้นใต้ดิน ดอกออกที่ปลายช่อ ๒-๓ ดอก ที่ส่วนปลายยอดของลำต้น ผลเป็นผลแห้งไม่แตกเมื่อแก่

พรรณไม้ที่โปรด

กุหลาบมอญ (Damask Rose)
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Rosa damascene* Mill.
ชื่อวงศ์ Rosaceae

กุหลาบมอญเป็นไม้ดอกประเภทไม้พุ่ม ลำต้นตั้งตรง กิ่งก้านมีหนาม พุ่มสูงประมาณ ๑ - ๓ เมตร ใบเป็นใบประกอบชนิดขนนก จัดเรียงแบบสลับ ใบมีสีเขียวเข้มเป็นมัน ขอบใบหยักฟันเลื่อย ดอกเป็นช่อออกที่ปลายกิ่ง กลีบดอกมีสีชมพูอ่อน หรือสีชมพูเข้ม มีกลิ่นหอม เป็นไม้ที่ต้องการแสงแดดจัดอย่างน้อยวันละ ๖ ชั่วโมง จึงควรปลูกในที่โล่งแจ้งแต่ควรเป็นที่อับลม ขึ้นได้ในดินที่มีความอุดมสมบูรณ์พอ ชอบน้ำแต่ไม่ชอบน้ำขัง ดินจึงต้องระบายน้ำได้ดี ชอบอากาศร้อนในตอนกลางวัน และอากาศเย็นในตอนกลางคืน การขยายพันธุ์ใช้วิธีตอนกิ่ง

กุหลาบมอญ เป็นดอกไม้อีกชนิดหนึ่งที่สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถโปรด ด้วยมีกลิ่นหอม สามารถนำมาสกัดเป็นหัวน้ำหอมได้ มีบันทึกกล่าวไว้ว่า ได้มีการนำกุหลาบมอญเข้ามาปลูก ราว พ.ศ. ๒๑๑๒ - ๒๑๓๓ ในสมัยกรุงศรีอยุธยา

ชบาสีฟ้า

ชื่อวิทยาศาสตร์ *Hibiscus* 'Blue'
ชื่อวงศ์ Malvaceae

ชบาสีฟ้าเป็นไม้พุ่มขนาดกลาง ทรงพุ่มกว้าง ใบเดี่ยว ออกสลับ รูปไข่ ปลายเรียวแหลม ขอบจัก ดอกสีฟ้า ออกเดี่ยวตามซอกใบใกล้ปลายกิ่ง โคนเชื่อมกัน ปลายแยกเป็น ๕ แฉก กลีบดอก ๕ กลีบรูปไข่กลับ เกสรเพศผู้จำนวนมาก ก้านเกสรเชื่อมกันเป็นหลอดล้อมรอบเกสรเพศเมีย

สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถโปรดสี ไม้ชนิดนี้นำเข้าจากต่างประเทศ เมื่อครั้ง

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว และสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถเสด็จพระราชดำเนินไปทรงเยือนรัฐฮาวาย สหรัฐอเมริกา อย่างเป็นทางการ เมื่อ พ.ศ. ๒๕๐๓

ยังมีพรรณไม้น้ำซึ่งสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถโปรดมาก ถึงกับรับสั่งว่า *"เป็นดอกไม้ที่สวยที่สุด ดอกไม้ฝรั่งเทียบไม่ได้"* นั่นคือ ดอกบัวหลวงพันธุ์สัตตบงกช และดอกบัวหลวงพันธุ์สัตตบุษย์ โปรดที่จะทรงนำมาจัดแจกันถวายพระด้วยพระองค์เองเป็นประจำ ทุกครั้งที่เสด็จพระราชดำเนินไปนมัสการรูปปั้นหลวงปู่มั่น ที่พิพิธภัณฑ์จังหวัดสกลนคร จะทรงนำดอกบัวทั้งสองชนิดที่ประดิษฐ์ด้วยผ้าอย่างสวยงามไปทรงบูชาและประดับบริเวณหน้ารูปปั้นหลวงปู่มั่นทุกครั้ง

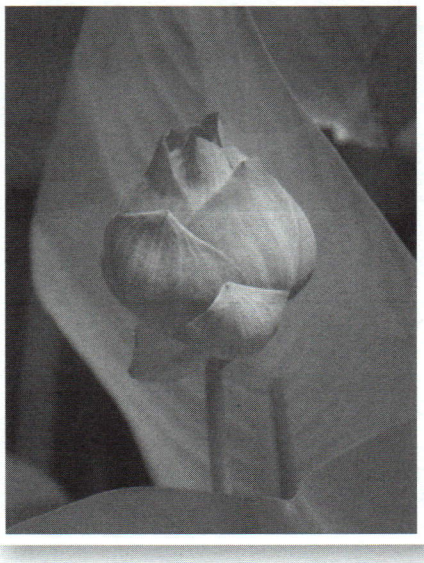

บัวหลวงสีชมพู สัตตบงกช
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nelumbo nucifera* Geatrn
ชื่อวงศ์ Nymphaeaceae
ชื่ออื่น บัวฉัตรชมพู

พืชน้ำที่มีอายุหลายปี ลำต้นเป็นเหง้าใต้ดินและเป็นไหลเหนือดิน ใบเดี่ยวแตกจากข้อของลำต้น แผ่นใบรูปร่างกลม เจริญที่ผิวน้ำหรือเหนือน้ำ ก้านใบมีหนามเป็นตุ่มเล็กๆ ภายในก้านใบมีน้ำยางใส ดอกเดี่ยวมีกลิ่นหอม ดอกประกอบด้วยกลีบเลี้ยง ๔ - ๕ กลีบ กลีบดอกจำนวนมากสีชมพูเรียงซ้อนกันหลายชั้น เกสรเพศผู้จำนวนมากติดอยู่รอบฐานรองดอกที่บวมขยายใหญ่หุ้มรังไข่ไว้ภายใน เรียกว่า ฝักบัว ผลเป็นแบบผลกลุ่มประกอบด้วยผลย่อยจำนวนมากเจริญอยู่ภายในฝักบัว ภายในผลย่อยมีเมล็ดขนาดใหญ่ ใบเลี้ยงหนานำมารับประทานได้

บัวหลวงสีขาว สัตตบุษย์
ชื่อวิทยาศาสตร์ *Nelumbo nucifera* Geatrn
ชื่อวงศ์ Nymphaeaceae
ชื่ออื่น บัวฉัตรขาว

พืชน้ำที่มีอายุหลายปี ลำต้นเป็นเหง้าใต้ดินและเป็นไหลเหนือดิน ใบเดี่ยวแตกจากข้อของลำต้น แผ่นใบรูปร่างกลม เจริญที่ผิวน้ำหรือเหนือน้ำ ก้านใบมีหนามเป็นตุ่มเล็กๆ ภายในก้านใบมีน้ำยางใส ดอกเดี่ยวมีกลิ่นหอม ดอกประกอบด้วยกลีบเลี้ยง ๔ - ๕ กลีบ กลีบดอกจำนวนมากสีขาวเรียงซ้อนกันหลายชั้น เกสรเพศผู้จำนวนมากติดอยู่รอบฐานรองดอกที่บวมขยายใหญ่หุ้มรังไข่ไว้ภายใน เรียกว่า ฝักบัว ผลเป็นแบบผลกลุ่มประกอบด้วยผลย่อยจำนวนมากเจริญอยู่ภายในฝักบัว ภายในผลย่อยมีเมล็ดขนาดใหญ่ ใบเลี้ยงหนานำมารับประทานได้

"กล้วยไม้มีความงามมากมายและมีกลิ่นหอมมาก ซึ่งนับวันจะหาดูได้ยากและใกล้สูญพันธุ์ไปทุกขณะ ขอให้ช่วยกันหาทางรวบรวมและอนุรักษ์ไว้ พร้อมกับการขยายพันธุ์ให้มีปริมาณมากพอที่จะคืนสู่ป่าธรรมชาติ"

พระราชดำรัส พระราชทานในงานประชุมกล้วยไม้เอเชียแปซิฟิก ครั้งที่ ๔ ณ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ จังหวัดเชียงใหม่ วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๓๕

พรรณไม้ที่โปรดให้อนุรักษ์

ตลอดระยะเวลาหลายสิบปีที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ โดยเสด็จพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวไปทรงเยี่ยมราษฎร และปฏิบัติพระราชกรณียกิจในภูมิภาคต่างๆ ทำให้ทรงเห็นความเสื่อมโทรมของทรัพยากรธรรมชาติอันมีค่า โดยเฉพาะกล้วยไม้ป่าและพืชพรรณไม้เฉพาะถิ่นของไทยหลากหลายชนิดที่ถูกทำลายจนเกือบสูญพันธุ์ จึงมีพระราชดำริให้หน่วยราชการและราษฎรร่วมมือกันอนุรักษ์แหล่งกำเนิดพืชพรรณไม้ให้อุดมสมบูรณ์พร้อมให้พรรณไม้อยู่รอดปลอดภัยและขยายพันธุ์ได้ รวมทั้งให้ศึกษาและเสาะหาพันธุ์พืชที่หายากหรือกำลังจะสูญพันธุ์มาเพาะเลี้ยงขยายพันธุ์ เมื่อเติบโตและแข็งแรงพออยู่รอดได้ด้วยตนเอง จึงนำไปปลูกคืนสู่แหล่งธรรมชาติอันเป็นถิ่นกำเนิดต่อไป พืชพรรณไม้ที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริให้อนุรักษ์หลายชนิด ได้แก่

กล้วยไม้เอื้องแซะ

ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้จัดตั้ง**โครงการอนุรักษ์กล้วยไม้พันธุ์เอื้องแซะ จังหวัดแม่ฮ่องสอน** ขึ้นดูแลมิให้ราษฎรนำเอื้องแซะในป่าออกมาจำหน่าย และให้เพิ่มจำนวนคืนเอื้องแซะสู่ป่า โดยขยายพันธุ์แล้วส่งเสริมให้ราษฎรนำไปปลูกในป่า พร้อมทั้งชักชวนให้ราษฎรร่วมดูแลและขยายพันธุ์เอื้องแซะ ตลอดจนปลูกจิตสำนึกราษฎรในการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติ

นอกจากนั้น สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถยังมีพระราชดำริให้คณะวิทยาศาสตร์ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ ศึกษาการสกัดน้ำหอมจากเอื้องแซะโดยไม่ใช้สารเคมี

ดอกดาหลา

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถมีพระราชดำริให้อนุรักษ์ดอกดาหลาซึ่งเป็นพันธุ์ไม้พื้นเมืองของจังหวัดนราธิวาส ที่งดงามและคงทน สามารถปลูกเป็นไม้ประดับและจำหน่ายแทนไม้ดอกนำเข้าจากต่างประเทศเพื่อเป็นรายได้เสริมของราษฎรได้ โดยเฉพาะสีขาวที่หายาก ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ จัดทำโครงการศึกษาวิจัยรวบรวมขยายพันธุ์ดอกดาหลาสีแดงจากท้องถิ่นต่างๆ ในจังหวัดนราธิวาสมาเพาะปลูกขยายพันธุ์และส่งเสริมให้ราษฎรปลูก และให้เพาะเลี้ยงเนื้อเยื่อดาหลาสีขาวเพื่อปลูกขยายพันธุ์ที่ศูนย์ศึกษาการพัฒนาพิกุลทองฯ และที่หมู่บ้านปศุสัตว์ – เกษตรมูโนะ

กล้วยไม้ป่า

ด้วยทรงห่วงใยว่ากล้วยไม้ป่าหรือกล้วยไม้พื้นเมืองซึ่งมีความงดงามและเป็นทรัพยากรอันมีค่าทางธรรมชาติของไทยกำลังจะสูญพันธุ์ไป จากการตัดไม้ทำลายป่า การบุกรุกเพื่อใช้เป็นที่ทำกิน ไฟป่า รวมทั้งการนำกล้วยไม้ป่าออกไปจำหน่าย จึงมีพระราชเสาวนีย์ให้กองทัพบก กรมป่าไม้ มหาวิทยาลัยแม่โจ้ และองค์กรเอกชนได้ร่วมกันจัดตั้ง **โครงการคืนชีวิตกล้วยไม้ไทยสู่ไพรพฤกษ์ ในพระราชดำริ** ขึ้น โดยมีมหาวิทยาลัยแม่โจ้เป็นศูนย์กลางดำเนินงานเพาะเลี้ยงและขยายพันธุ์กล้วยไม้ป่า และนำกล้วยไม้คืนสู่ป่าที่มีสภาพพื้นที่และอากาศที่เหมาะสม ๕ แห่ง คือ พื้นที่บริเวณสวนพฤกษศาสตร์สมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ อำเภอแม่ริม บริเวณอุทยานแห่งชาติดอยสุเทพ – ปุย บริเวณโครงการอนุรักษ์สภาพป่าอำเภออมก๋อย จังหวัดเชียงใหม่ บริเวณพื้นที่พระตำหนักดอยตุงและโครงการพัฒนาดอยตุง กิ่งอำเภอแม่ฟ้าหลวง บริเวณโครงการอนุรักษ์สภาพป่า กิ่งอำเภอแม่ฟ้าหลวง จังหวัดเชียงราย ปัจจุบันมีการนำกล้วยไม้คืนสู่ป่าไปแล้วกว่า ๕๐๐,๐๐๐ ต้น จาก ๒๕ สกุล ๖๐ ชนิด และยังคงดำเนินการอยู่อย่างต่อเนื่อง

รองเท้านารี

ประเทศไทยมีกล้วยไม้รองเท้านารีกระจายพันธุ์อยู่ตามธรรมชาติไม่น้อยกว่า ๑๐ ชนิด บางชนิดอาศัยอยู่บนกิ่งไม้บนภูเขาในระดับพื้นที่สูงเหนือระดับน้ำทะเลมาก เช่น บริเวณดอยอินทนนท์ และภูหลวง ได้แก่ รองเท้านารีอินทนนท์ รองเท้านารีเหลืองเลย บางชนิดอาศัยอยู่บนพื้นดิน และพื้นหินทางภาคใต้ เช่น รองเท้า

นารีเหลืองกระบี่ รองเท้านารีเหลืองตรัง รองเท้านารีขาวสตูล รองเท้านารีคางกบภาคใต้หรือรองเท้านารีไทยแลนด์ รองเท้านารีม่วงสงขลา รองเท้านารีขาวชุมพร รองเท้านารีช่องอ่างทอง เป็นต้น

สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถทรงห่วงใยเกรงว่ากล้วยไม้รองเท้านารีของไทยจะสูญพันธุ์ จึงพระราชทานพระราชดำริให้**ศูนย์บริการวิชาการด้านพืชและปัจจัยการผลิตกระบี่ส่วนแยกข้าว (สถานีทดลองข้าวกระบี่)** ดำเนินการขยายพันธุ์กล้วยไม้รองเท้านารีเพื่อเพิ่มจำนวนและปลูกคืนสู่ป่ามาตั้งแต่พุทธศักราช ๒๕๔๓ ถึงปัจจุบัน มีเป้าหมายที่จะปลูกรองเท้านารีอย่างต่ำปีละ ๑,๐๐๐ ต้น

นอกจากดอกไม้และกล้วยไม้ป่านานาพรรณที่สมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ ทรงพระกรุณาโปรดเกล้าฯ ให้อนุรักษ์ไว้ ยังมีพรรณไม้ป่าหายากที่ทรงให้อนุรักษ์ไว้ที่**ศูนย์รวมพรรณไม้บ้านร่มเกล้าอันเนื่องมาจากพระราชดำริ** จังหวัดพิษณุโลก โดยชักชวนราษฎรในหมู่บ้านใกล้เคียงปลูกไม้โตเร็วที่เคยมีในพื้นที่ เช่น ส้านใบเล็ก ยางแดง ยางปาย ทองหลางป่า ยมหิน เสี้ยวป่า ทะโล้ รวมทั้งพันธุ์ไม้ประจำถิ่นของภาคเหนือตอนล่างที่หายาก เช่น ค้อ ตำว ระฆังทอง มณฑาภู เป็นต้น แล้วจ้างราษฎรในพื้นที่เป็นผู้ดูแล เพื่อสร้างรายได้แก่ราษฎรอีกทางหนึ่ง นอกจากนี้ยังโปรดให้มีการศึกษาวิจัยพร้อมทั้งพัฒนาใบกัญชงให้เป็นพืชเศรษฐกิจ เพื่อแก้ไขปัญหาการขาดแคลนพืชเส้นใยและเยื่อกระดาษ ทั้งยังสามารถนำไปประกอบการทำยุทโธปกรณ์ เช่น ชุดเกราะกันกระสุน และใช้ประโยชน์จากเมล็ดกัญชงที่ให้คุณค่าทางโภชนาการ เช่น โปรตีน และกรดไขมันโอเมก้า ๓

จากการที่ทรงเห็นความสำคัญของพรรณพืชต้นน้ำลำธาร และความสมดุลธรรมชาติและสิ่งแวดล้อมนี้เอง จึงทำให้สถาบันทั้งในประเทศและต่างประเทศหลายแห่งถวายพระเกียรติคุณด้านการอนุรักษ์ทรัพยากรธรรมชาติและสิ่งแวดล้อม และทรงได้รับพระราชมัญญา **"พระมารดาแห่งการคุ้มครองความหลากหลายทางชีวภาพ"**

เอกสารอ้างอิง

คณะอนุกรรมการจัดทำหนังสือเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าสิริกิติ์ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสที่ทรงเจริญพระชนมพรรษา ๖ รอบ ฉบับภาษาไทย, คณะกรรมการเอกลักษณ์ของชาติ, ๒๕๔๗. **รัตนราชินีศรีประเทศ.** อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง จำกัด (มหาชน), กรุงเทพฯ.

คณิตา เลขะกุล. ๒๕๓๖. **ไม้ดอกและไม้ประดับ**. ด่านสุทธาการพิมพ์, กรุงเทพฯ.

เต็ม สมิตินันท์. ๒๕๒๓. **ชื่อพรรณไม้แห่งประเทศไทย (ชื่อพฤกษศาสตร์-ชื่อพื้นเมือง).** หอพรรณไม้ กรมป่าไม้, กรุงเทพฯ.

ราชบัณฑิตยสถาน. ๒๕๓๘. **อนุกรมวิธานพืช อักษร ก. ฉบับราชบัณฑิตยสถาน**. เพื่อนพิมพ์, กรุงเทพฯ.

สุชาดา ศรีเพ็ญ. ๒๕๔๒. **พรรณไม้น้ำในประเทศไทย.** อมรินทร์พริ้นติ้งแอนด์พับลิชชิ่ง, กรุงเทพฯ.

Cook, D.K. , Christopher Bernado, J. Gut., E. Martyn Rix.,Jakob Schneller and Marta Seitz. 1974. **Water Plants of the World.** The Hague. Dr.W. Junk b.v.,Publishers.

Heywood,V.H. 1978. **Flowering Plants of the World.** Oxford University, Oxford.

Mabberley, D.J. 1997. The Plant Book. **A portable dictionary of the vascular plants.** Cambridge University Press. UK

พระวรสาร : เอกสารสมัยอยุธยา ที่แต่งโดยพระสังฆราชหลุยส์ ลาโน

*ศาสตราจารย์ ดร.นิยะดา เหล่าสุนทร**

ผู้เขียนมักได้รับคำปรารภจากนักวิชาการหลายคนถึงความยากลำบากในการหาข้อมูลและเอกสารในสมัยอยุธยา โดยเฉพาะด้านภาษา เอกสารสมัยอยุธยาที่พอจะเอื้อประโยชน์ได้ก็คือ ***หนังสือประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาคที่ ๑*** *ซึ่งคณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี สำนักนายกรัฐมนตรี ได้ตีพิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๕๑๐ นับแต่นั้นก็ไม่มีการดำเนินการในเรื่องนี้ต่อไปแต่อย่างใด แม้ว่าที่หน้าปกของหนังสือจะระบุว่าเป็นภาคที่ ๑ ก็ตาม ซึ่งแสดงว่าน่าจะมีภาคต่อ ๆ ไปอีก*

ในบทความนี้ผู้เขียนขอนำเสนอเอกสารโบราณสมัยอยุธยา ซึ่งเขียนขึ้นใน พ.ศ. ๒๒๒๗ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช และมีความยาวถึง ๕๓๒ หน้า อาจจะกล่าวได้ว่าเป็นเอกสารสมัยอยุธยาที่มีความยาวที่สุดเท่าที่มีมา หนังสือเล่มนี้เป็นผลงานของพระสังฆราชหลุยส์ ลาโน สังฆราชเกียรตินามแห่งแมแตลโลโบลิส ประมุขมิสซังสยามองค์แรก มีชื่อว่า "L'Evangile" ว่าด้วยพระชีวประวัติของพระเยซูเจ้า (ซึ่งต่อไปนี้ผู้เขียนจะใช้คำว่า**พระวรสาร** อันหมายถึงเอกสารฉบับนี้) **พระวรสาร**นี้เขียนเป็นอักษรไทยภาษาไทย ต้นฉบับในปัจจุบันเก็บรักษาไว้ที่สำนักสงฆ์คณะมิสซังต่างประเทศ กรุงปารีส ประเทศฝรั่งเศส เป็นเวลายาวนานกว่า ๓๐๐ ปีที่เอกสารที่ล้ำค่านี้ได้กลับมาเป็นที่รู้ของนักวิชาการไทย แม้เพียงจำนวนน้อยนิดก็ตามที

ก่อนที่จะกล่าวถึง**พระวรสาร** ผลงานภาษาไทยสมัยอยุธยาของพระสังฆราชหลุยส์ ลาโน ผู้เขียนจะขอกล่าวถึงประวัติของท่านอย่างสังเขป เพื่อผู้อ่านจะได้มีความรู้พื้นฐานเกี่ยวกับหนังสือเล่มนี้ และเพื่อเป็นการน้อมคารวะแด่ท่านผู้ซึ่งผู้เขียนถือว่ามีคุณูปการใหญ่หลวงต่อวงวิชาการของไทยโดยเฉพาะด้านภาษา

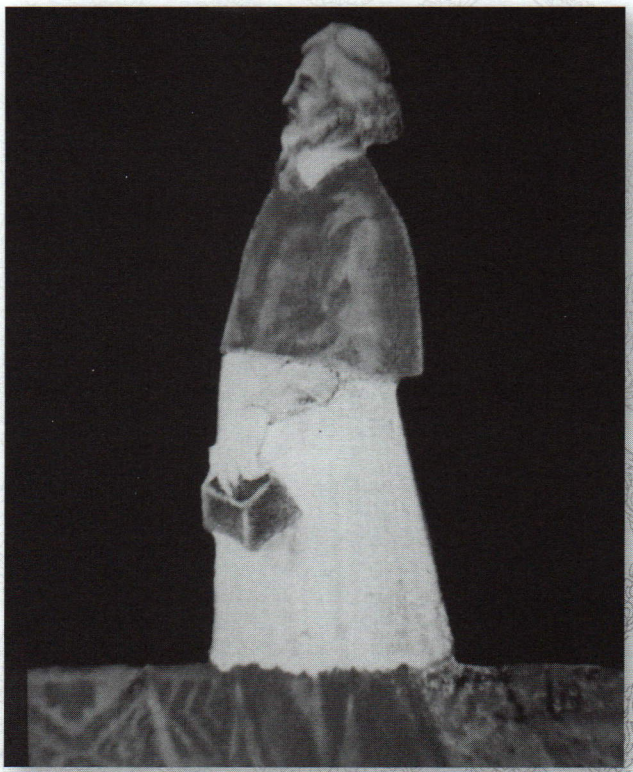

พระสังฆราชหลุยส์ ลาโน (๑๖๗๔-๑๖๙๖) ประมุขมิสซังสยามองค์แรก รูปจำลองจากภาพวาดที่คณะฑูตฝรั่งเศสเข้าเฝ้าสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พระสังฆราชหลุยส์ ลาโน (Louis Laneau) ประมุขมิสซัง (Vicar Apostolic) องค์แรกแห่งกรุงสยาม ท่านเกิดเมื่อวันที่ ๓๑ มีนาคม พ.ศ. ๒๑๘๐ ที่เมืองมงดูโบล ฝรั่งเศส (ปัจจุบันคือสังฆมณฑลบลัวส์) ท่านสำเร็จการศึกษาจากมหาวิทยาลัยซอร์บอน ในระหว่างที่ศึกษาอยู่ท่านได้รับความบันดาลใจจาก

**ราชบัณฑิต สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน*

โครงการเผยแผ่ศาสนาของพระสังฆราชฟรังซัว บัลลือ และคุณพ่อเดอร้อดส์ จึงตัดสินใจเข้าร่วมโครงการ ดังนั้นใน พ.ศ. ๒๒๐๗ ท่านเดินทางออกจากเมืองมาร์เซยพร้อมกับพระสังฆราชบัลลือ และมาถึงกรุงศรีอยุธยาเมื่อวันที่ ๒๖ มกราคม พ.ศ. ๒๒๐๙ ท่านได้ปฏิบัติหน้าที่อย่างเข้มแข็งในการเผยแผ่คริสต์ศาสนา ดังเช่นได้ดำรงตำแหน่งอธิการองค์แรกของสามเณราลัยซึ่งเพิ่งเริ่มตั้งที่กรุงศรีอยุธยา เป็นแพทย์ประจำสถานพยาบาลที่ท่านลังแบร์ตตั้งขึ้นที่กรุงศรีอยุธยา นอกจากนั้นท่านก็ได้สร้างวัดที่พิษณุโลก และสร้างวัดแม่พระปฏิสนธินิรมลที่บางกอก

ท่านหลุยส์ ลาโน ได้รับอภิเษกเป็นพระสังฆราชและเป็นประมุขมิสซังไทยและมิสซังประเทศจีนและโคชินจีนด้วย พระสังฆราชฯ เป็นที่โปรดปรานของสมเด็จพระนารายณ์มหาราชมิใช่น้อย ดังจะเห็นได้จากการที่ท่านได้รับพระราชทานเงินสนับสนุนการสร้างวัดนักบุญยอแซพจนสำเร็จใน พ.ศ. ๒๒๓๘ ภารกิจที่สำคัญยิ่งของท่านก็คือมีส่วนสนับสนุนสัมพันธไมตรีระหว่างกรุงสยามในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราชกับพระเจ้าหลุยส์ที่ ๑๔ แห่งฝรั่งเศส เมื่อหัวหน้าคณะทูตของฝรั่งเศส เชอร์วาลิเอร์ เดอ โชมองต์ เดินทางเข้ามาเจริญสัมพันธไมตรีกับพระเจ้ากรุงสยามเมื่อวันที่ ๑๘ ตุลาคม พ.ศ. ๒๒๒๘ พระสังฆราชหลุยส์ ลาโน ก็ได้อยู่ในมหาสมาคมในครั้งนั้น ในทรรศนะของผู้เขียน ท่านคงมีส่วนร่วมสนทนา แปล และเรียบเรียงภาษาให้แก่ทั้งสองฝ่าย

พระสังฆราชหลุยส์ ลาโน ได้ใช้เวลากว่า ๒๐ ปีในการศึกษาภาษาไทย บาลี จากพระภิกษุผู้รู้จนสามารถใช้ภาษาทั้งสองได้ดี ประจักษ์พยานก็คือท่านได้เขียนหนังสือเล่มหนึ่งมีชื่อว่า **พระวรสาร** หรือ พระประวัติของพระเยซูเจ้า

เส้นทางยาวไกล และยาวนานของพระวรสาร
(จากสยามประเทศ สู่ฝรั่งเศส จากฝรั่งเศส และกลับสยามประเทศ)

หลังจากที่**พระสังฆราชหลุยส์ ลาโน** เขียน **พระวรสาร** เสร็จสิ้นบริบูรณ์ใน พ.ศ. ๒๒๒๘ ผลงานชิ้นนี้เช่นเดียวกับผลงานอื่น ๆ ของท่าน ถูกส่งไปที่ฝรั่งเศสด้วยเหตุผลที่เราไม่ทราบแน่ชัด อาจจะเป็นไปได้ที่ท่านไม่ไว้ใจสถานการณ์ของอยุธยาที่เกิดความขัดแย้งอย่างรุนแรงระหว่างชาวสยาม (ซึ่งมีพระเพทราชาเป็นผู้นำที่สำคัญ) กับชาวฝรั่งเศส (ซึ่งมีเจ้าพระยาวิชาเยนทร์เป็นคนสำคัญ) เราไม่สามารถจะทราบได้ว่ามีการเผยแผ่**พระวรสาร**ไปในหมู่คริสตังหรือไม่ หากมี จะมีจำนวนมากน้อยเท่าใด แต่ที่คาดคะเนได้ก็คือ**พระวรสาร**นี้คงประสบความหายนะเช่นเดียวกับชะตากรรมของชาวคริสตังในเวลานั้น ชาวฝรั่งเศสถูกขับไล่ออกจากประเทศในทันทีเมื่อพระเพทราชาเสวยราชย์ต่อจากสมเด็จพระนารายณ์มหาราช

พระวรสารถูกเก็บรักษาไว้ที่สำนักสงฆ์ คณะมิสซังต่างประเทศ กรุงปารีส จนกระทั่งใน พ.ศ. ๒๕๒๔ นายปอล ซาเวียร์ ได้อ่านพบข้อความในวารสารสยามสมาคม เล่มที่ ๒๘ ว่านายฮัตชินสัน (Hutchinson) อดีตกงสุลอังกฤษประจำเชียงใหม่ ได้พบพระวรสารฉบับพระสังฆราชหลุยส์ ลาโน มีข้อความสั้น ๆ ว่า *"เอกสารภาษาไทยที่เขียนมือเก่าแก่ที่สุด ค.ศ. ๑๖๘๕ คือ พระชีวประวัติพระเยซูเจ้า (พระวรสาร ๔ เล่ม รวมเป็นเล่มเดียว แปลโดยพระคุณเจ้าลาโน ๕๓๒ หน้า) เจ้าแขวงคณะมิสซังต่างประเทศประจำประเทศไทย"*

ต่อมานายปอล ซาเวียร์ ได้ขอให้คุณพ่อฌัง ฌักแม็ง (Jean Jacquemin) ช่วยกรุณาถ่ายเอกสารในรูปของไมโครฟิช แต่ไม่ประสบความสำเร็จ จึงได้เปลี่ยนวิธีมาเป็นขอถ่ายสำเนาซึ่งมีความยาวถึง ๕๓๒ หน้า โดยมีคณะบุคคลร่วมดำเนินการดังนี้

๑. รศ.ดร.สุภาพรรณ ณ บางช้าง (ปัจจุบันคือพระภิกษุณี สุภาพรรณ ณ บางช้าง) เป็นผู้อ่านและอธิบายคำบาลีและสันสกฤต
๒. นายบุญเรือง โยธารักษ์ เป็นผู้อ่านสำเนาต้นฉบับและถ่ายทอดเป็นภาษาไทยปัจจุบัน
๓. นายปอล ซาเวียร์ ตรวจทานและอธิบายศัพท์
๔. นายสวัสดิ์ ครุวรรณ รับผิดชอบด้านศิลปกรรม

และท้ายที่สุดซิสเตอร์คณะเซนต์ปอล เดอ ชาร์ตรแห่งประเทศไทย ได้สนับสนุนให้จัดพิมพ์หนังสือนี้ขึ้นใน พ.ศ.

๒๕๒๘ ด้วยตระหนักถึงคุณค่าและความสำคัญของหนังสือเล่มนี้

หนังสือ**พระวรสาร**นี้เป็นหลักฐานของการใช้ภาษาไทยในสมัยอยุธยาโดยชาวต่างชาติ (พระสังฆราชหลุยส์ ลาโน) ซึ่งได้สละเวลาเรียนรู้ภาษาไทย ภาษาบาลี นานถึง ๒๐ ปี และเรียบเรียงเป็นรูปเล่มขึ้นมา ผู้เขียนจะขอนำเสนอศัพท์บางคำที่น่าสนใจและแสดงพัฒนาการของภาษามาจนถึงสมัยปัจจุบันดังนี้

ชุมพา ซึ่งเด็กโคบาลเลี้ยงโคและ**ชุมพา**
ย่อมอาศรัยอยู่นั้น **พระวรสาร** น.๑๙
พระองค์นี้เป็นบุตรแห่ง**ชุมพา**อัน
เป็นที่รักที่พอใจแห่งพระมหาเดว **พระวรสาร** น.๔๙
ถ้าแลบุคคลผู้ใดเลี้ยง**ชุมพา**ไว้ และ
ชุมพานั้นตกบ่อในวันพระ ยังจะ
เอา**ชุมพา**ขึ้นให้พ้นจากบ่อ แลหรือๆ
ว่าจะละ**ชุมพา**ไว้ให้วินาศฉิบหาย **พระวรสาร** น. ๑๐๖

คำว่า "ชุมพา" นี้ นักวิชาการไทยไม่ค่อยคุ้นเคยนัก อาศัยข้อมูลจากพจนานุกรมศัพท์โบราณที่มีชื่อว่า **รัตนมาลา** ได้เก็บตัวอย่างการใช้ศัพท์นี้ในบริบทต่างๆ กันถึง ๔ แห่งดังนี้

เมื่อแรกเสดจ์ออกพ่อช้าง รันแพะ วัวชน
กระบือชน **ชุมพา**ชน ช้างชน **กฎหมายตรา ๓ ดวง มณเฑียรบาล** น.๑๑๒
หมู่ไก่วัวควาย**ชุมพา** **รามเกียรติ์** ร.๑ ล.๓ น.๑๐๗
พลขี่**ชุมพา**หน้าขน **รามเกียรติ์** ร.๑ ล.๓ น.๓๕๘
แพะแกะ**ชุมพา**เสือสิงห์ **รามเกียรติ์** ร.๑ ล.๔ น.๖๐๐

ใน**พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน** ๒๕๔๒ นิยามศัพท์นี้ว่า "ชื่อสัตว์สี่เท้าชนิดหนึ่ง ขนยาวคล้ายแกะ" โดยอ้างมาจากพจนานุกรมฯ ฉบับ พ.ศ. ๒๔๙๓ อันที่จริงคำว่า "ชุมพา" ก็คือ แกะ นั่นเอง ในหมู่ชาวคริสตังคำว่า "ชุมพา" มีใช้อย่างแพร่หลายใน**พระวรสาร** **พระคัมภีร์ภาคพันธสัญญาใหม่**และ**บทสวด** การใช้คำว่า "ชุมพา" มีใช้ใน ๒ ลักษณะ คือโดยนัยตรง หมายถึง แกะ และโดยนัยเปรียบเทียบก็คือพระเยซูเจ้านั่นเอง ด้วยเหตุนี้จึงสามารถเข้าใจได้ว่าเพราะเหตุใดพุทธศาสนิกชนชาวไทยจึงจำกัดการใช้คำนี้ในบริบทต่าง ๆ การให้เกียรติและรู้จักกาลเทศะเป็นเรื่องที่คนไทยโบราณตระหนักและปฏิบัติเสมอมา

ส่วนคำอื่น ๆ ที่น่าสนใจและเป็นหลักฐานในการศึกษาเชิงนิรุกติประวัติ มีดังต่อไปนี้

กระเทย *แลลางคนขาดสงสารด้วยผู้อื่นกระทำให้เป็น **กระเทย*** (น. ๓๓๓)
คำนี้ใน **ไตรภูมิพระร่วง** วรรณกรรมในสมัยสุโขทัยซึ่งสันนิษฐานว่าแต่งใน พ.ศ. ๑๘๘๘ มีการใช้คำนี้มาก่อนแล้วดังความว่า "เป็น**กระเทย**ได้พันชาติ" และหลังจากสมัยอยุธยาตอนกลาง คำนี้ก็มีการใช้อย่างแพร่หลายแม้จนถึงปัจจุบัน

กัลเม็ด *แลเหตุว่าอรรถเนื้อความทั้งปวงนี้พระพุทธบิดร**กัลเมด**ซ่อนไว้แก่นักเรียน* (น. ๒๗๙)
คำนี้มีใช้ใน **เพลงยาวความเก่า** และ **พระอภัยมณี** ว่า "พี่ไม่เกี้ยวเป็นกล**กละเม็ด**" และ "แต่เดี๋ยวนี้ยังมิทำได้สำเร็จ **กัลเม็ด**มิดม้วนไม่ควรใข"

กินใจ *แลให้สานุศิษย์**กินใจ**และสงสัยสนเท่ห์* (น. ๔๕๖)
คำนี้มีใช้ใน **ดาหลัง** บทละครพระราชนิพนธ์รัชกาลที่ ๑ ว่า "ท่านจะพรางข้าไปว่าไร ข้า**กินใจ**ข้อนี้เป็นมั่นคง"

กินแหนง *แลจึงมาจินตนาการคิด**กินแหนง**สงสัยสนเท่ห์ไปมา* (น. ๒๑๗)
คำนี้มีใช้ในวรรณกรรมร่วมสมัยกับ**พระวรสาร** คือ **สมุทรโฆษคำฉันท์** ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช ดังความว่า "รบพลาง **กินแหนง** ทำงลทันทึงกลางสนาม" และมีความหมายเดียวกันว่า "แคลงใจ"

กุมเหตุ *จงให้มีความรักแก่ผู้เป็นศัตรู และให้ทำคุณแก่ผู้**กุมเหตุ**แก่ตน* (น. ๑๑๖)
คำนี้ยังไม่พบที่ใช้ในวรรณกรรมเล่มอื่นๆ มีความหมายว่า "ก่อเรื่อง ก่อเหตุ"

เกือก *และจงใส่บาทุกร**เกือก**ในบาทบาทา* (น. ๓๒๑)

ใน**กฎหมายตราสามดวง ภญาณ** มีใช้คำนี้ดังนี้ "ถ้าวิวาทกันในที่โรงทำ**เกือก** ช่าง**เกือก**เป็นพญาณ"

แกล้ง *แลพระองค์เจ้าจึงเตรียมตัวไว้ และ**แกล้ง**สู่ความตาม ณ เมืองเยรุสเลม* (น. ๓๖๐)

คำนี้เป็นศัพท์โบราณมีความหมายว่า "ตั้งใจ" ใน**กฎหมายตราสามดวง รับฟ้อง** มีการใช้ในความหมายเดียวกันนี้ คือ "ท่านว่ามัน**แกล้ง**จะให้พญาณหลงลืม"

ขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน, ความ *แลจะมี**ความขบเขี้ยวเคี้ยวฟัน**ด้วยความทุกขเวทนา* (น. ๑๔๑)

เขตกร *ยังมี**เขตกร**ชาวนาผู้หนึ่งออกไปหว่านข้าว ณ กลางนา* (น. ๑๖๒)

เขตกร หรือ เกษตรกร ใช้ในความหมายเดียวกัน ในที่นี้คือ ชาวนา

คนงาน *แลมหาบุรุษจึ่งให้พวก**คนงาน**ทั้งปวงเข้ามา* (น. ๓๔๖)

คำนี้แสดงว่ามีที่ใช้มาตั้งแต่สมัยอยุธยาแล้ว

คำราบ *พระพุทธเยซูจึง**คำราบ**สานุศิษย์มิให้ธีปการสำแดงอรรถทั้งนี้แก่ผู้ใด* (น. ๒๒๐)

มีความหมายเดียวกับคำว่า "กำหราบ"

เตร็ดเตร่ *แลเหตุฉะนี้เราจะสั่งท่านทั้งหลายให้ออกไปเร่**เตร็ดเตร่**เทศนาทั่วทั้งพื้นพิภพ* (น. ๕๒๕)

เตียนตหลิศ *และมรคาหนทางอันแจ้ง**เตียนตหลิศ**ไป* (น. ๑๓๒)

คำนี้คัดลอกตามต้นฉบับ ซึ่งตรงกับคำว่า "เตียนตะลิบ" ซึ่งว่า "โล่งไปเป็นบริเวณกว้าง"

ทรวดเซ *แลเรือนนั้นจะได้กาปการหวาดหวั่นไหวหักทลาย**ทรวดเซ**ไปหามิได้* (น. ๑๓๖)

ทำเน *อนึ่งในสถานที่นี้เปนที่**ทำเน**เปล่า* (น. ๑๙๐)

คำนี้มีความหมายเดียวกับคำว่า "ทำเล"

ทำเนียม *แลท้าวพระยามหากษัตราธิราชทั้งหลายยังจะมีนิดติการ**ทำเนียม**ให้เรียกส่วยแก่ราชบุตร* (น. ๒๓๒)

คำว่า "ทำเนียม" นี้ แผลงมาจากคำว่า "เทียม" ซึ่งเป็นคนละคำกับคำว่า "ธรรมเนียม" ซึ่งมาจากคำ ธรรมนิยม

นำพา *แลทำประดุจมิ**นำพา**เอาสั่งสอนผู้ใด ๆ* (น. ๑๑๓)

นี่นัน *แลฝูงสัตบุรุษเข้ามาสโมสรชุมนุมกันเปน**อันนี่นัน**มากยิ่งนักหนา* (น. ๑๓๘)

มีความหมายว่าอื้ออึง ในสมัยอยุธยามีการใช้คำนี้อย่างแพร่หลาย

เน่ง *นักเรียนและฝริเซวทั้งหลายก็ตุณหิการ**เน่ง**อยู่* (น. ๓๑๑)

มีความหมายว่า "นิ่ง" ในสมัยอยุธยาใช้คำนี้อย่างแพร่หลาย

บันดาตาย *อันเป็นโรคโรคาไช้ลำบากแทบ**บันดาตาย***(น. ๙๒)

บันดาตาย หรือ ประดาตาย ว่า เกือบตาย ใน**กฎมณเฑียรบาล กฎหมายตราสามดวง** มีใช้คำนี้

หลากแก่ใจ *ครั้นแลสานุศิษย์ได้ยินพุทธวัจนาฎแห่งพระองค์เจ้า...แลเห็นเป็น**หลากแก่ใจ*** (น.๓๔๓)

มีความหมายว่า แปลกใจ

มิราง *หนังสือและคันภการพระคัมภีร์ซึ่งจะสร้างไว้ให้พรรณนาถึงพระพุทธเยสู**มิราง**จะจบทั่วทั้งสานุทิศก็หามิได้* (น. ๕๓๑)

มีความหมายเช่นเดียวกับคำว่า "บร่าง" ว่าไม่

ศัพท์ข้างต้นนี้เป็นตัวอย่างของคำในภาษาไทยที่ใช้กันมาตั้งแต่สมัยอยุธยา แต่โดยที่**พระวรสาร** เป็นงานนิพนธ์เกี่ยวกับพระชีวประวัติของพระเยซูของชาวคริสเตียน ดังนั้นจึงมีคำต่างประเทศเข้ามาใช้ในภาษาไทยมิใช่น้อย ซึ่งเป็นประโยชน์อย่างยิ่งสำหรับการศึกษาพัฒนาการของภาษาไทย การยืมคำ เป็นต้น ตัวอย่างของศัพท์มีดังนี้

พระมหาเดว *ก็มีจิตรมโนอุชุการซื่อสัท และศรัทธาต่อ**พระมหาเดว**คือพระธิลนธิพน* (น. ๒)

พระเป็นเจ้า พระมหาเทพ (ภาษาบาลี) ในภาษาละตินว่า "Deus" เช่นเดียวกับภาษาปอร์ตุเกส

มหาอังยอ *จึงพระมหาเดวเปสิฏนาฏใช**มหาอังยอ**คือพรมเทวดาองฆนึง*

มหาเทพ คำนี้ในภาษาปอร์ตุเกสใช้คำว่า

"Anio"

ยอแซ *ก็ทำวิวาห์มงคลด้วยม่หาบุรูศผู้นึงนามชื่อว่า **ยอแซ*** (น. ๖)
ชื่อในภาษาอังกฤษว่า โยเซฟ

ยุเดว *ให้เปนพญาในเมือง**ยุเดว*** (น. ๒)
เมืองยูเดว (Judea)

ยวง *และท่านจงเอานาม**ยวง**ให้เปนนามกรแก่กุมารนั้น*
มาจากคำในภาษาปอร์ตุเกสว่า Joao (โยฮัน), หรือ John ในภาษาอังกฤษ

สำมเรีย *แลมรฤคาหนทางอันจ่ไปนันตาเรนต่การจข้าม เมือง**สำมเรีย*** (น. ๖๗)
ชื่อแคว้นสะมาเรีย (Jamaria) ในประเทศปาเลสไตน์

ที่ยกมาข้างต้นเป็นเพียงบางส่วนที่แสดงถึงศัพท์ที่ใช้ในสมัยอยุธยาใน พ.ศ. ๒๒๒๗ อันเป็นประโยชน์อย่างยิ่งในการศึกษาศัพท์ พัฒนาการของศัพท์ ได้เป็นอย่างดี

พระวรสาร นอกจากแสดงเนื้อเรื่องเกี่ยวกับพระชีวประวัติของพระเยซูเจ้าแล้ว หลายตอนแทรกคำสอนที่ทรงคุณค่าของพระเยซูเจ้า ที่เป็นประโยชน์ต่อมวลชนโดยไม่จำกัดเชื้อชาติและศาสนา เพราะเป็นคำสอนที่เป็นสัจธรรม สอนให้มนุษย์มีความรัก เมตตากรุณาต่อกัน เพื่อนำไปสู่สันติภาพในหมู่มวลมนุษยชาติโดยไม่จำกัดเชื้อชาติและเผ่าพันธุ์ ดังตัวอย่างต่อไปนี้

- แลเหตุดังนี้เมือจะทำทาน อย่าได้เป่าแตรและตีฆ้องกลองครื้นเครง อย่าให้ปรากฏรจนาเลื่องลือไปทั่วบ้านทั่วเมืองให้คนทั้งหลายรู้เห็น และจะทำทานเป็นประการดังนี้ ย่อมจะได้ลาภแต่ในพื้นปัดฏวีดล ถ้าแลจะกระทำทานแต่ในวิวิจิการที่สงัด ถ้าแลเอามือข้างขวาหยิบข้าวของให้เป็นทานแก่ผู้ใด แลอย่าให้มือข้างซ้ายรู้ด้วย และพระพุทธบิดรผู้เล็งญาณสัพพัญญูเห็นในสถานที่สงัด ย่อมจะกปาลุนิกรโปรดให้มีลาภอันประเสริฐล้ำเลิศยิ่งนักหนา

- อนึ่ง เมือจะตั้งไหวณ่มัศการพระมหาเดวนั้น อย่าเอานิดติกาลทำเนียมคนใจบาพซึ่งทำเปนใจบุญ แลเหตุว่ามักภาว่นาให้วพระมหาเดวในมัดช่การ (ท่ามกลาง) สโมษรทามกลางชุ่มนุ่ม แลกลางถ่นนหนทางแลปัดฏนากาล่ปรากฏนาจ่ให้เข้าทัศนาการเหนแลสรัรเสิรเยินยอ แลบุกคลผูนันจ่ใดลาพแลบำเหนศแต่ซึงโถม่นาการสัรรเสิรในแผนพีภพนี้ แลเมือตนจ่ภาว่นาแลไหวพระม่หาเดวจงให้เข้าไปในห่องแลปิดปรตูหน้าต้างเสีย แลพระพุทธิบิดรแหงตนก่เลงญาณ์สับพันยูเหนไนหลับ ก่จ่ก่ปาลุนิกรโปรศท่านให้มีลาพ่แลบำเนจไนเมืองสวรัรคเบืองหน้า

ความในตอนท้ายของพระวรสารมีดังนี้

อนึ่งอุทานตำนานนิทานแห่งพระพุทธเยสูก็จบแล้ว แต่ว่าสรรพทั้งปวงซึ่งพระพุทธเยสูได้กระทำเมื่อวัศนาการอยู่ในโลกนี้ มิได้กำหนดให้ถี่ถ้วนทุกประการหามิได้ และเหตุถ้าจะกำหนดให้สิ้นหนังสือและคันภการ (หมายถึง หนังสือ หรือ คัมภีร์) พระคัมภีร์ซึ่งจะสร้างไว้ให้พรรณนาถึงพระพุทธเยสู มิรางจะจบทั่วทั้งสานุทิศก็หามิได้ แต่ว่าได้กำหนดอุทานตำนานนิทานแห่งพระพุทธเยสูแต่เท่านี้ ให้พอบังควรจะให้ท่านทั้งหลายสัทธหิตการเชื่อ และเดชะความสัทธหิตการเชื่อนั้น จึงท่านทั้งหลายจะได้วัฒนาการจำเริญอมตชีวิตเป็นชั่วอุดลไป ในกาลเมือภายภาคหน้า (น. ๕๓๑ - ๕๓๒)

คุณค่าของพระวรสาร

พระวรสารของพระสังฆราชหลุยส์ ลาโน ซึ่งว่าด้วยพระชีวประวัติของพระเยซูเจ้า เป็นหลักฐานที่แสดงถึงการใช้ภาษาในสมัยอยุธยาในหนังสือที่มีความยาวมากกว่าเอกสารสมัยอยุธยาเล่มใด ๆ หรือตอนใดมาก่อนเลย มิจะเป็นต้องกล่าวถึงต้นฉบับลายมือสมัยอยุธยาที่ชัดเจนมีหลักฐานยืนยันได้ ถึงแม้ลายมือเขียนจะไม่ประณีต เพราะคงไม่ใช่ฝีมืออาลักษณ์ หากแต่เป็นฝีมือของสามัญชนชาวอยุธยาที่มีความรู้ในหนังสืออยู่บ้าง ศัพท์ที่ใช้ ถึงแม้ผู้เขียนจะเป็นชาวต่างประเทศแต่ก็ได้อุทิศเวลาในการศึกษาภาษาไทยกับพระภิกษุซึ่งน่าจะเข้าใจได้ว่าหลายรูป นานถึง ๒๐ ปี การเขียนงานนิพนธ์เล่มนี้ถึงแม้จะไม่มีหลักฐานยืนยัน แต่ก็เชื่อได้ว่าคงมีผู้ช่วย ผู้ตรวจ อยู่บ้าง อันส่งผลให้หนังสือเล่มนี้มีคุณค่าทางอักษรศาสตร์อย่างสูงยิ่ง

ท้ายของบทความนี้ผู้เขียนขอน้อมคารวะแด่

พระสังฆราชหลุยส์ ลาโน ผู้มีพระคุณต่อประเทศในเรื่องศาสนาและการศึกษา

บรรณานุกรม

นิยะดา เหล่าสุนทร. **รัตนมาลา.** ๒๕๕๓, ลายคำ.

บรัดเล (หมอ) และ ทัด (อาจารย์). **อักขราภิธานศรับท์.** พิมพ์ครั้งที่ ๒. โรงพิมพ์คุรุสภา, ๒๕๑๔.

ประชุมจดหมายเหตุสมัยอยุธยา ภาค ๑. คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ วัฒนธรรม และโบราณคดี, ๒๕๑๐.

สมศรี บุญอรุณรักษา. **พระสังฆราชปัลเลอกัวซ์.** สื่อมวลชนคาทอลิกประเทศไทย, ๒๕๕๐.

พระคัมภีร์ ภาคพันธสัญญาใหม่. พิมพ์ครั้งที่ ๓. คณะกรรมการคาทอลิกเพื่อคริสตศาสนธรรม, ๒๕๕๐.

Laneau, Louis. **Premier Livre de I'Evangile fait par Mgr de Metellopolis.** คณะแขวงซิสเตอร์เซนต์ปอลเดอชาร์ตรแห่งประเทศไทย, ๒๕๒๗.

ทางสายกลาง (มัชฌิมาปฏิปทา)

วิจิตร อาวะกุล

สมัยใหม่ เรียก ความลงตัว
พระราชทาน ความพอเพียง
ทั่วไป เรียก ไม่มากไม่น้อยเกินไป
เมื่อขัดแย้งก็พบกันครึ่งทาง
ต่อมา เรียก ความพอดี
สมัยโบราณ เรียก พออยู่พอกิน
นักกีฬา เรียก รู้แพ้ รู้ชนะ รู้อภัย
ระหว่างเสื้อเหลือง เสื้อแดง ไม่ซ้ายไม่ขวา
ล้วนเป็นเส้นทางเข้าสู่สายกลาง อย่างธรรมชาติ
พระพุทธองค์ทรงเรียกว่าเป็น "ทางสายกลาง"
เป็นหนทางเข้าสู่ความสงบ ไม่เอียงซ้ายเอียงขวา ทางไปสู่ความสำเร็จ

เป็นพระธรรมคำสั่งสอนของพระพุทธองค์ เมื่อสองพันห้าร้อยกว่าปี ไม่มีวันล้าสมัย (อกาลิโก) ใช้มาตลอด ตั้งแต่ อดีต ปัจจุบัน อนาคต และตลอดไป

พระธรรมของพระพุทธองค์ ทำให้จิตใจ วิญญาณ ร่างกายของมนุษย์ ดำเนินไปด้วยความปกติ จึงเป็นสุขอย่างเป็นธรรมชาติ อดทน เข้มแข็ง แข็งแกร่ง สู้ชีวิต เพื่อตนเอง และผู้อื่น เอื้อเฟื้อ เอื้ออาทรต่อกัน

ทุกคนจึงควรศึกษาและนำไปปฏิบัติในการดำเนินชีวิต ตามแนวทางสายกลางของพระพุทธองค์โดยด่วน ก่อนชีวิตจะหาไม่

การจะเข้าถึง "ทางสายกลาง" ของพระองค์ได้ ต้อง

ไม่ซ้าย ไม่ขวา ไม่รัก ไม่เกลียด ไม่โกรธ ไม่หลงจนเกินไป

มีอภัยทานเป็นหางเสือ เพื่อนำเรือเข้าสู่เส้นทาง "สายกลาง"

อภัยทาน จึงเป็นทานอันสูงสุด ที่จะนำเรือเข้าสู่เส้นทาง "สายกลาง"

จาก "ชัยวรมัน" สู่ "ไชยพรหมเทพาดิเทพ" ร่องรอยพระนามกษัตริย์เขมรโบราณในพระนามกษัตริย์ไทยสมัยอยุธยาและรัตนโกสินทร์ตอนต้น

*ดร.ศานติ ภักดีคำ**

บทนำ

"ไชยพรหมเทพาดิเทพ" สร้อยพระนามของกษัตริย์ไทยตั้งแต่สมัยกรุงศรีอยุธยาตอนต้นที่มีใช้สืบมาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์ ดังปรากฏหลักฐานในเอกสารโบราณของไทยหลายแห่ง เช่น ในกฎหมายพระไอยการทาษ ตราขึ้นเมื่อ ม.ศ. ๑๓๕๙ ตรงกับ พ.ศ. ๑๙๘๐ กล่าวถึง *"พระบาทสมเดจพระเจ้ารามาธิบดินทรนะรินทรบรมมหาจักระพรรดิ ราเมศวรราชเดโช**ไชยะพรหมเทพาดิเทพ** ตรีภูวนาธิเบศ บรมบพิตรพระพุทธิเจ้าอยู่หัว"* [๑]

ศิลาจารึกวัดตำหนัก จารึกขึ้นเมื่อ พ.ศ. ๒๐๒๓ มีพระนามตามที่ปริวรรตเป็นอักขรวิธีปัจจุบันว่า *"พระรามาธิบดีศรีสินทร บรมจักรพรรดิราชาธิราชราเมศวรธรรมิกราชเดโช**ชัย พรหมเทพาดิเทพ** ตรีภูวนาธิเบศร์บรมบพิตร"* [๒] เป็นต้น

แม้พระนามของพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชก็ทรงมีสร้อยพระนามนี้ ดังปรากฏใน **"ประกาศพระราชปรารภ"** ของ **"กฎหมายตราสามดวง"** ว่า *"...พระบาทสมเดจ์พระบรมราชาธิราชรามาธิบดีศรีสินทรบรมจักรพรรดิราชาธิบดินทร...ธรรม์มิกราชเดโช**ไชยะพรหมเทพาดิเทพ...**"* [๓] และแปลสร้อยพระนาม *"เดโชไชยะพรหมเทพาดิเทพ"* โดยแบ่งเป็น *"เดโชไชยะ"* และ *"พรหมเทพาดิเทพ"* และมักแปลคำ *"พรหมเทพาดิเทพ"* ว่า **"พระพรหม"**

อย่างไรก็ตามเมื่อนำสร้อยพระนามนี้มาพิจารณาจากหลักฐานโดยเฉพาะในศิลาจารึก พบว่าในศิลาจารึกสมัยอยุธยา เช่น ศิลาจารึกวัดตำหนัก จารึกโดยใช้อักขรวิธีเดิมว่า **"(ไชย) พรรมเทพาดิเทพ"** แสดงให้เห็นว่าคำว่า **"พรหมเทพาดิเทพ"** ตามที่ใช้ในเอกสารยุคหลังน่าจะเปลี่ยนแปลงอักขรวิธีไปจาก **"พรรม"** มากกว่าจะมีที่มาจากคำว่า **"พรหม"**

บทความนี้จึงเป็นการนำเสนอการศึกษาเกี่ยวกับที่มาของคำว่า "พรรม" ว่าน่าจะมีที่มาจากคำใด และเพื่อศึกษาว่าสร้อยพระนาม **"ไชยพรรมเทพาดิเทพ"** มีความสัมพันธ์กับพระนามของ **"ชัยวรมัน"** (ชยวรฺมฺมเทว) ซึ่งเป็นพระนามกษัตริย์เขมรโบราณหรือไม่อย่างไร ดังจะได้กล่าวถึงในรายละเอียดต่อไป

จาก "ชัยวรมันเทวะ" สู่ "ไชยพรรมเทพ"

"ชัยวรมันเทวะ" เป็นพระนามของกษัตริย์เขมรโบราณหลายพระองค์ เช่น พระเจ้าชัยวรมันที่ ๑ พระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ ผู้ประกาศเอกราชจากชวา พระเจ้าชัยวรมันที่ ๔ ผู้ประทับอยู่ที่เมืองเกาะแกร์ และพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ผู้สถาปนาเมืองพระนครยโศธรปุระเมืองที่ ๒ และได้รับการยกย่องว่าเป็น "มหาราช" ในประวัติศาสตร์กัมพูชา

---

* *สาขาวิชาภาษาเขมร ภาควิชาภาษาไทยและภาษาตะวันออก คณะมนุษยศาสตร์ มหาวิทยาลัยศรีนครินทรวิโรฒ*

๑ ***กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒*** *(กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๔๘), หน้า ๖๔.*

๒ *กรมศิลปากร,* ***จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕*** *(กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙), หน้า ๗๓.*

๓ *ราชบัณฑิตยสถาน,* ***กฎหมายตราสามดวง : พระทำนูน ฉบับราชบัณฑิตยสถาน*** *(กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๓), หน้า ๑๗.*

พระนาม **"ชัยวรมัน"** ในศิลาจารึกจารึกด้วยอักขรวิธีโบราณว่า **"ชยวรฺมฺม"** นั้น เป็นคำภาษาสันสกฤต มีที่มาจากคำว่า **"ชย"** หมายถึง "ชัยชนะ"[๔] และคำว่า **"วรฺมฺม"** ซึ่งในปัจจุบันมักเขียนว่า **"วรมัน"** หมายถึง "เกราะ, ผู้คุ้มครอง" [๕]

คำว่า **"วรฺมฺม"** หรือ **"วรมัน"** เป็นคำที่นิยมใช้ในพระนามของกษัตริย์ในอินเดียใต้มาก่อน เช่น พระเจ้าสิงหวรมัน แห่งราชวงศ์ปัลลวะ เป็นต้น ต่อมากษัตริย์เขมรโบราณจึงรับอิทธิพลมาใช้เป็นพระนามของกษัตริย์กัมพูชาโบราณด้วย เช่น พระเจ้าชัยวรมันที่ ๒ พระเจ้าสุริยวรมันที่ ๑ พระเจ้าศรีนทรวรมัน เป็นต้น

นอกจากนี้ในศิลาจารึกเขมรโบราณยังใช้คำว่า "วรฺมฺม" หรือ "วรมัน" ในพระนามของพระราชวงศ์หรือขุนนางชั้นสูงด้วย เช่น ชยสิงหวรมัน (ชยสิงฺหวรฺมฺม) เจ้าเมืองละโว้ เป็นต้น

ดังปรากฏหลักฐานเกี่ยวกับพระนามของพระเจ้าชัยวรมัน ในศิลาจารึกปราสาทวัดภู (K. 366) สมัยพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ มีพระนามของพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ปรากฏอยู่ในจารึกว่า **"วฺระบาท กมฺรเตง อญ ศฺรี ชยวรฺมฺมเทว"**[๖] หรือเขียนตามอักขรวิธีปัจจุบันได้ว่า **"พระบาทกัมรเตงอัญศรีชยวรรมเทวะ"** จะเห็นได้ว่าพระนามตามที่เขียนในจารึกคือ **"ชยวรฺมฺมเทว"** หรือ **"ชยวรรมเทวะ"** ซึ่งแปลว่า "กษัตริย์ผู้ได้รับการคุ้มครองด้วยชัยชนะ" [๗] นั่นเอง

อย่างไรก็ตามในพยัญชนะ **"ว"** ในภาษาเขมรโบราณมักมีการเปลี่ยนเสียงเป็น **"พ"** ในภาษาไทยและภาษาเขมรสมัยหลังพระนคร เช่น คำว่า **"เพลิง"** ที่แปลว่า **"ไฟ"** ในจารึกภาษาเขมรโบราณใช้ "เวฺลง" ภาษาไทยใช้ "เพลิง" และภาษาเขมรปัจจุบันใช้ "เภฺลิง (ออกเสียงว่า เพลิง)" เป็นต้น

ด้วยเหตุนี้จารึกในสมัยหลังพระนคร จึงมีการจารึกคำว่า **"วรฺมฺม"** โดยเขียนว่า **"พรฺมฺม"** ดังปรากฏในศิลาจารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร หลักที่ ๓ (IMA 3) ว่า "ศฺรีตฺรีภวนาทิตฺย**พรฺมฺม**" [๘]

นอกจากนี้ในกัมพูชายังคงปรากฏการใช้คำว่า **"พรฺมฺม"** หรือ **"พรรม"** ในพระนามของกษัตริย์กัมพูชาสมัยหลังพระนครองค์อื่นด้วย เช่น **ศรีสุริโยพรรณ** น่าจะมาจาก **ศรีสุริโยพรรม** ซึ่งเป็นอักขรวิธีการเขียนพระนามของ**พระเจ้าสุริยวรมัน** (ศฺรีสูรยวรฺมฺม) ตามแบบสมัยหลังพระนครนั่นเอง

สิ่งที่น่าสังเกตคือ จารึกฐานพระพุทธรูปวัดหัวเวียง ซึ่งพบที่วัดเวียง เมืองไชยา มีศักราชระบุว่า มหาศักราช ๑๑๐๕ ตรงกับ พุทธศักราช ๑๗๒๖ มีชื่อผู้สร้างพระพุทธรูปว่า *"กมฺรเตง อญ มหาราช ศฺรีมตไตฺรโลกฺยราชเมาลิภูษน**พรฺมฺม**เทว"*[๙] พบว่ามีคำ "วรฺมฺม" แต่เขียนด้วยอักษร "พ" แสดงให้เห็นถึงความสัมพันธ์ระหว่าง "วรฺมฺม" กับ "พรฺมฺม" ว่าเป็นคำเดียวกันได้อย่างชัดเจน

นอกจากนี้ รูปอักษร **"รฺ"** หรือ **"ร เรผะ"** ในคำว่า **"วรฺมฺม"** หรือ **"พรฺมฺม"** ตามอักขรวิธีภาษาไทยเขียนเป็น **"รร"** (ร หัน) ดังนั้นคำว่า **"วรฺมฺม"** หรือ **"พรฺมฺม"** ในอักขรวิธีไทยจึงเขียนว่า **"วรรม"** หรือ **"พรรม"** สอดคล้องกับหลักฐานในศิลาจารึกวัดตำหนักที่จารึกไว้ว่า **"(ไชย) พรรมเทพาดิเทพ"**

คำว่า **"(ไชย) พรรมเทพาดิเทพ"** ในสร้อยพระนามของพระมหากษัตริย์กรุงศรีอยุธยา และ **"ไชยะพรหมเทพาดิเทพ"** ซึ่งเป็นสร้อยพระนามพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช จึงน่าจะมีที่มาจาก **"ชยวรรมเทวะ"** ที่ภายหลังได้เขียนเป็น **"ไชยพรรมเทพ"** นั่นเอง ต่อมาเมื่อมีการใช้กันมาโดยไม่ทราบที่มาของคำว่า **"พรรม"** จึงได้เปลี่ยนอักขรวิธีเป็น **"พรหม"** ดังที่ปรากฏในเอกสารสมัยหลัง

ความทรงจำเรื่อง "ชัยพรหมเทพ" ในการรับรู้สมัยอยุธยา

นอกจากความทรงจำเกี่ยวกับ **"ชัยวรมัน"** จะหลงเหลือร่องรอยในสร้อยพระนามของกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาที่มีการใช้สืบเนื่องมาจนถึงสมัยกรุง-

---

๔ *Saveros POU, **Dictionnaire Vieux Khmer-Français-Anglais** (Paris : Cedoreck, 1992), p. 182.*

๕ ***Ibid.**, p. 433.*

๖ *G. Coedès, **Inscriptions du Cambodge Volume V** (Paris : E. De Boccard, 1953), p. 290.*

๗ *Saveros POU, **Dictionnaire Vieux Khmer-Français-Anglais,** p. 183.*

๘ *อุไรศรี วรศะริน, **จารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร ค.ศ. ๑๕๖๖ - ค.ศ. ๑๗๔๗** (กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๒.*

๙ *กรมศิลปากร, **จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔** (กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙), หน้า ๑๑๘.*

รัตนโกสินทร์แล้ว ความทรงจำเกี่ยวกับ **"ชัยวรมัน"** หรือ **"ชัยพรหมเทพ"** ยังปรากฏร่องรอยในตำนานเกี่ยวกับเรื่องราวก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาด้วย เช่น **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยา ฉบับเยเรเมียส ฟาน ฟลีต** มีกล่าวถึงตำนานเกี่ยวกับกษัตริย์ซึ่งเป็นผู้สถาปนาพระราชอาณาจักรสยามมีพระนามว่า **"พรมมเทพ"** ดังความที่ยกมา

"...โดยอ้างว่ามีพราหมณ์ผู้หนึ่งนามว่า ***พรมมเทพ?*** *(Pra Mae Thip - พรหมเทพ? พรมเทพ?) เป็นผู้สถาปนาพระราชอาณาจักรสยามขึ้นเป็นปฐมกษัตริย์ ทรงบัญญัติกฎหมายและตั้งพระศาสนาขึ้น แต่ด้วยความชั่วช้าและมิจฉาทิฐิของมนุษย์ กษัตริย์พรมมเทพจึงสละพระราชอาณาจักรและราชสมบัติ เสด็จหนีไปประทับอยู่เสียที่ภูเขา ต่อมาได้สวรรคตลง ณ ที่นั้น..."*[๑๐]

เหตุที่มีร่องรอยเกี่ยวกับพระนามของ "พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ (ชยวรฺมฺมเทว)" หรือ "ไชยพรรมเทพ" ในทั้งสร้อยพระนามของกษัตริย์อยุธยาและมีตำนานเกี่ยวกับ "พรมมเทพ" ในตำนานก่อนสถาปนากรุงศรีอยุธยา อาจเนื่องมาจากความสัมพันธ์ระหว่างไทยและกัมพูชาในด้านการเมืองการปกครอง

ดังปรากฏหลักฐานในจารึกปราสาทพระขรรค์ กล่าวว่า พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ ได้พระราชทานพระพุทธชยมหานาถให้เมืองต่างๆ ที่อยู่ภายในพระราชอาณาจักร เมืองเหล่านี้หลายเมือง ศาสตราจารย์ยอร์ช เซเดส์ สันนิษฐานว่าน่าจะอยู่ในดินแดนที่เป็นประเทศไทยปัจจุบันคือ

(๖๘) ลโวทยปุรํ สุวรฺณ- ปุรํ ศมฺภุวปฏฺฏนมฺ
ชยราชปุรี จ ศฺรี- ชยสีหปุรี ตถา
(๖๙) ศฺรีชยวชฺรปุรี ศฺรี- ...[๑๑]

จากข้อความในจารึก เมืองเหล่านี้ได้แก่ ลโวทยปุระ สุวรรณปุระ ศัมภูวปัฏฏนะ ชยราชปุระ ศรีชยสิงหปุระ ศรีชยวัชรปุระ

ลโวทยปุระ สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง ลพบุรี

สุวรรณปุระ สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงสุพรรณบุรี

ศัมภูวปัฏฏนะ ปรากฏชื่อในจารึกที่พระพุทธรูปสมัยทวารวดีซึ่งพบที่เมืองลพบุรี เมืองนี้จึงน่าจะอยู่ในบริเวณลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา

ชยราชปุระ สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึง ราชบุรี

ศรีชยสิงหปุระ สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงเมืองสิงห์ ในจังหวัดกาญจนบุรี

ศรีชยวัชรปุระ สันนิษฐานว่าน่าจะหมายถึงเมืองเพชรบุรี

ทั้งนี้เนื่องจากมีหลักฐานทางโบราณคดีสนับสนุนอยู่ในเมืองดังกล่าว เช่น พระปรางค์สามยอด จังหวัดลพบุรี พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ จังหวัดราชบุรี ปรางค์วัดกำแพงแลง จังหวัดเพชรบุรี และปราสาทเมืองสิงห์ จังหวัดกาญจนบุรี เป็นต้น

นอกจากนี้ยังมีหลักฐานว่าพระเจ้าชัยวรมันที่ ๗ โปรดให้พระโอรสพระนามว่า "นฤปตีนทรวรมัน (นฤปตีนทรวรฺมฺม)" มาปกครองเมืองลโวทยปุระ หรือ เมืองละโว้[๑๒]

ด้วยเหตุนี้คำว่า **"ชยวรฺมฺมเทว"** หรือ **"ไชยพรรมเทพ"** (ซึ่งต่อมากลายเป็น **"ไชยพรรมเทพาดิเทพ"**) จึงเป็นที่รู้จักแพร่หลายในลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยา และกษัตริย์กรุงศรีอยุธยาก็คงได้ทราบถึงเรื่องราวดังกล่าว จึงนำพระนามของ **"ชยวรฺมฺมเทว"** มาใช้ในสร้อยพระนามของกษัตริย์อยุธยาด้วย อย่างน้อยคำว่า **"พรรมเทพ"** หรือ **"พรมมเทพ"** ซึ่งมีที่มาจาก **"วรฺมฺมเทว"** ก็เป็นที่รู้จักแพร่หลายเป็นอย่างดีและกลายเป็นตำนานก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยานั่นเอง

---

๑๐ *วีรวัลย์ งามสันติกุล (บรรณาธิการ),* ***พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ เยเรเมียส ฟาน ฟลีต และผลงานคัดสรรพลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒย์ เกษมศรี นักประวัติศาสตร์อาวุโสดีเด่น*** *(กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๕๒), หน้า ๑๙.*

๑๑ *คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์ สำนักนายกรัฐมนตรี,* ***ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔*** *(พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๓), หน้า ๒๐๙.*

๑๒ *ประภากร (จิตร ภูมิศักดิ์), "อิทธิพลทางวัฒนธรรมของไทยที่มีต่อเขมรในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา,"* ***รวมบทความประวัติศาสตร์*** *ฉบับที่ ๒๐ พุทธศักราช ๒๕๔๑ หน้า ๙๔.*

บทสรุป

จากที่กล่าวมาจะเห็นได้ว่าสร้อยพระนาม **"ไชยพรหมเทพาดิเทพ"** ซึ่งเป็นสร้อยพระนามของกษัตริย์อยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์น่าจะมีที่มาจาก **"ไชยพรรมเทพาดิเทพ"** ตามที่ปรากฏในศิลาจารึกวัดตำหนัก มากกว่าจะมาจากคำว่า **"พรหม"**

เมื่อพิจารณาที่มาของคำว่า "พรรม" พบว่าคำนี้มีที่มาจากภาษาสันสกฤตว่า "วรฺมฺม" ซึ่งใช้ในพระนามของกษัตริย์ตั้งแต่อินเดียโบราณ เช่น พระเจ้าสิงหวรมัน แห่งราชวงศ์ปัลลวะ ต่อมาจึงมีการใช้ในเอเชียตะวันออกเฉียงใต้ โดยเฉพาะในกัมพูชามีกษัตริย์หลายพระองค์ปรากฏพระนามว่า "ชัยวรมันเทวะ" หรือ "ชยวรฺมฺมเทว" ซึ่งเมื่อพิจารณาถึงลักษณะการเปลี่ยนแปลงทางระบบเสียงและอักขรวิธีแล้วพบว่ามีความสัมพันธ์โดยตรงกับสร้อยพระนาม "ไชยพรรมเทพ" หรือ "ไชยพรรมเทพาดิเทพ"

นอกจากนี้เมื่อพิจารณาจากร่องรอยความทรงจำก่อนการสถาปนากรุงศรีอยุธยาในพระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับฟาน ฟลีต พบว่ามีกล่าวถึงกษัตริย์พระองค์หนึ่งพระนามว่า "พรมมเทพ" ซึ่งน่าจะเป็นการแสดงให้เห็นถึงร่องรอยความทรงจำเกี่ยวกับ "พระเจ้าชัยวรมันที่ ๗" ในสังคมลุ่มแม่น้ำเจ้าพระยาได้เป็นอย่างดี

ดังนั้นสร้อยพระนาม "ไชยพรรมเทพาดิเทพ" ของกษัตริย์อยุธยาจนถึงสมัยกรุงรัตนโกสินทร์จึงน่าจะมีความสัมพันธ์กับคำว่า "พรรมเทพ" หรือ "วรฺมฺมเทว" หรืออาจเกี่ยวกับพระนาม "ชัยวรมันเทพ" หรือ "ชยวรฺมฺมเทว" มากกว่าจะมีความสัมพันธ์กับคำว่า "พรหม" ซึ่งหมายถึง "พระพรหม" ตามที่ได้กล่าวมา อย่างไรก็ตามการศึกษาในบทความนี้เป็นเพียงการสันนิษฐานเบื้องต้นที่ควรมีการศึกษาอย่างลุ่มลึกต่อไป

บรรณานุกรม

กฎหมายตราสามดวง เล่ม ๒. กรุงเทพฯ : สุขภาพใจ, ๒๕๔๘.

คณะกรรมการจัดพิมพ์เอกสารทางประวัติศาสตร์สำนักนายกรัฐมนตรี. **ประชุมศิลาจารึกภาคที่ ๔.** พระนคร : โรงพิมพ์สำนักทำเนียบนายกรัฐมนตรี, ๒๕๑๓.

จิตร ภูมิศักดิ์. **ศัพท์สันนิษฐานและอักษรวินิจฉัย.** กรุงเทพฯ : ฟ้าเดียวกัน, ๒๕๔๘.

ประภากร (จิตร ภูมิศักดิ์). "อิทธิพลทางวัฒนธรรมของไทยที่มีต่อเขมรในสมัยต้นกรุงศรีอยุธยา," **รวมบทความประวัติศาสตร์** ฉบับที่ ๒๐ พุทธศักราช ๒๕๔๑.

ราชบัณฑิตยสถาน. **กฎหมายตราสามดวง : พระทำนูน ฉบับราชบัณฑิตยสถาน.** กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๓.

วีรวัลย์ งามสันติกุล (บรรณาธิการ). **พระราชพงศาวดารกรุงศรีอยุธยาฉบับ เยเรเมียส ฟาน ฟลีต และผลงานคัดสรร พลตรี หม่อมราชวงศ์ศุภวัฒย์ เกษมศรี นักประวัติศาสตร์อาวุโสดีเด่น.** กรุงเทพฯ : สมาคมประวัติศาสตร์ในพระราชูปถัมภ์สมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี, ๒๕๕๒.

ศิลปากร, กรม. **จารึกในประเทศไทย เล่ม ๔.** กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.

_____.**จารึกในประเทศไทย เล่ม ๕.** กรุงเทพฯ : หอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.

อุไรศรี วรศะริน, **จารึกนครวัดสมัยหลังพระนคร ค.ศ. ๑๕๖๖ – ค.ศ. ๑๗๔๗** (กรุงเทพฯ : จงเจริญการพิมพ์, ๒๕๔๒), หน้า ๔๒.

Coedès, G.. **Inscriptions du Cambodge VolumeV.** Paris: E. De Boccard, 1953.

POU, Saveros. **Dictionnaire Vieux Khmer - Français - Anglais.** Paris: Cedoreck, 1992.

ข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับที่ตั้งถ้ำรัตนธารในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช

*ธีระวัฒน์ แสนคำ**

ในจารึกสุโขทัยหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ด้านที่ ๓ บรรทัดที่ ๒๒ - ๒๕ ได้กล่าวถึงจารึกที่พ่อขุนรามคำแหงมหาราชนำไปไว้ตามสถานที่สำคัญต่างๆ ปรากฏความในจารึกว่า ***"...จารึกอันณึ่ง มีในเมืองเชลียง สถาบกไว้ด้วยพระศรีรัตนธาตุ จารึกอันณึ่ง มีในถ้ำชื่อถ้ำพระราม อยู่ฝั่งน้ำสำพาย จารึกอันณึ่ง มีในถ้ำรัตนธาร..."***

จากข้อความดังกล่าว ขณะนี้ยังไม่มีการพบจารึกที่กล่าวถึง แต่มีการพบสถานที่ต่างๆ อยู่จริงในปัจจุบัน ๒ แห่ง ได้แก่ พระศรีรัตนธาตุเมืองเชลียง ปัจจุบันคือพระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ราชวรวิหาร อำเภอศรีสัชนาลัย จังหวัดสุโขทัย และถ้ำพระราม ปัจจุบันคือถ้ำเจ้าราม ในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าถ้ำเจ้าราม อำเภอบ้านด่านลานหอย จังหวัดสุโขทัย ส่วนถ้ำรัตนธารยังไม่มีการค้นพบหรือสันนิษฐานว่าอยู่บริเวณใดในปัจจุบัน

ในบทความนี้ผู้เขียนจึงมุ่งที่จะนำเสนอข้อคิดเห็นบางประการเกี่ยวกับสถานที่ที่น่าจะเป็นถ้ำรัตนธารในจารึกดังกล่าว จากการศึกษาของผู้เขียนที่ผ่านมาทั้งการอ่านข้อมูลในศิลาจารึก และการลงพื้นที่สำรวจเก็บข้อมูลภาคสนามในเขตภาคเหนือตอนล่าง ในนาม*กลุ่มประวัติศาสตร์สองข้างทาง ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร* ทำให้ผู้เขียนมีความเห็นว่า **ถ้ำรัตนธารในปัจจุบันก็คือ "ถ้ำระฆัง" ในท้องที่ตำบลนาขุนไกร อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย** เนื่องจากมีความเหมาะสมในตำแหน่งที่ตั้งทางภูมิศาสตร์และมีการพบโบราณวัตถุต่างๆ ซึ่งผู้เขียนได้ยกเป็นเหตุผลเพื่อสนับสนุนและประกอบการแสดงความคิดเห็นนี้ ดังนี้

๑. ยังไม่พบจารึกตามที่กล่าวถึงในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ถึงแม้ว่าจะมีการพบสถานที่ที่ระบุไว้ถึง ๒ แห่งแล้วก็ตาม เป็นที่ยอมรับกันว่าพระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ราชวรวิหาร คือ พระศรีรัตนธาตุเมืองเชลียง แต่ก็ไม่มีการพบจารึก ทั้งนี้ก็เพราะว่ามีการเคลื่อนไหวของผู้คนอยู่บริเวณนี้ตลอดเวลา จารึกก็อาจจะถูกเคลื่อนย้ายด้วย หากแต่มีหลักฐานทางด้านประวัติศาสตร์โบราณคดีอื่นๆ มาสนับสนุนและยืนยันอย่างชัดเจนเท่านั้น

ส่วนถ้ำเจ้ารามหรือถ้ำพระราม ก็เป็นชื่อที่ชาวบ้านแถบนี้เรียกกันมาอย่างช้านาน มีการสำรวจหาจารึกตั้งแต่สมัยรัชกาลที่ ๕ โดยพระพยุหาภิบาล ตามพระราชประสงค์ของพระบาทสมเด็จพระมงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๖ ขณะดำรงพระราชอิสริยยศสมเด็จพระบรมโอรสาธิราช สยามมกุฎราชกุมาร ก็ไม่พบจารึกดังกล่าว แต่พบว่าเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ที่มีพระพุทธรูปโบราณทั้งที่ทำด้วยไม้และศิลาอยู่ภายในถ้ำ

จากคำบอกเล่าของนายสมชาย เดือนเพ็ญ นักประวัติศาสตร์ท้องถิ่น จังหวัดสุโขทัย ปัจจุบันเป็นรองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองบางขลัง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย ได้เล่าให้ผู้เขียนฟังว่า นายมนต์ชัย เทวัญวโรปกรณ์ ผู้สนใจประวัติศาสตร์ท้องถิ่นสุโขทัย เคยเก็บชิ้นส่วนของจารึกที่ทำด้วยหินชนวนได้ภายในถ้ำเจ้าราม แต่ปัจจุบันก็ยังไม่มีการยืนยันถึงความมีอยู่ของหลักฐานดังกล่าวอย่างเป็นทางการ

๒. สถานที่ที่ปรากฏในจารึกล้วนเป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ สถานที่ทั้ง ๒ แห่งดังกล่าวตามข้อ ๑ เป็นสถานที่ศักดิ์สิทธิ์ที่ผู้คนในสมัยนั้นให้ความเคารพนับถือ พระปรางค์วัดพระศรีรัตนมหาธาตุ ราชวรวิหาร เป็นที่เคารพศรัทธาของพุทธศาสนิกชนเมืองศรีสัชนาลัย เมืองสุโขทัย และเมืองอื่นๆ ใกล้เคียง ในสมัยกรุงศรีอยุธยาก็พบว่ามีพระมหากษัตริย์หลายพระองค์เสด็จ

---

* *ที่ปรึกษากลุ่มประวัติศาสตร์สองข้างทาง ภาควิชาประวัติศาสตร์ คณะสังคมศาสตร์ มหาวิทยาลัยนเรศวร.*

มาสมโภชมิได้ขาด ส่วนที่ถ้ำเจ้ารามก็มีการพบหลักฐานที่เป็นพระพุทธรูปสลักหินทราย ปางนาคปรก ศิลปะบายน (ปัจจุบัน คือ หลวงพ่อศิลา วัดทุ่งเสลี่ยม) และพระพุทธรูปไม้จำหลักศิลปะอู่ทอง (ภายหลังอัญเชิญมาประดิษฐานที่วัดขอนซุง อำเภอสวรรคโลก แล้วถูกโจรกรรมไป) อยู่ภายในถ้ำ ทั้งๆ ที่ถ้ำเจ้ารามเองก็อยู่ในป่าลึก แม้กระทั่งในปัจจุบันมีการพัฒนาถนนแล้วก็ยังเข้าไปลำบากมาก นั่นเป็นสิ่งที่แสดงให้เห็นถึงความสำคัญของถ้ำเจ้ารามในฐานะถ้ำศักดิ์สิทธิ์ในสมัยสุโขทัยและก่อนหน้านั้นได้เป็นอย่างดี

๓. หลักฐานประวัติศาสตร์ที่ถ้ำระฆัง เป็นถ้ำหินปูนที่อยู่บนภูเขาถ้ำระฆัง ในเขตตำบลนาขุนไกร อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย *(ภาพที่ ๑)* ตำแหน่งปากถ้ำอยู่ทางด้านตะวันออกเฉียงใต้ของภูเขาถ้ำระฆัง สามารถมองเห็นได้จากระยะไกล ภายในถ้ำมีการพบแผ่นไม้แกะสลักเป็นภาพพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสุโขทัย เจ้าหน้าที่กรมศิลปากรสันนิษฐานว่ามีอายุราวพุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง ภายในพื้นถ้ำเคยมีการพบเศษเครื่องสังคโลกและเศษอิฐแตกกระจายอยู่ทั่วบริเวณ *(ภาพที่ ๒)*

ชาวบ้านเล่าว่า ภายในถ้ำระฆังเคยมีระฆังโบราณอยู่ ๒ ใบ ซึ่งเป็นที่มาของชื่อถ้ำระฆัง ระฆังทั้ง ๒ ใบ เป็นระฆังตัวผู้กับระฆังตัวเมีย ปัจจุบันระฆังตัวผู้นำมาเก็บรักษาไว้ที่วัดบ้านซ่าน ตำบลบ้านซ่าน อำเภอศรีสำโรง ระฆังตัวเมียก็นำมาเก็บรักษาไว้ที่วัดสังฆาราม (วัดบ้านด่าน) ตำบลบ้านด่าน อำเภอบ้านด่านลานหอย ลวดลายซึ่งพบที่ระฆังโบราณเป็นศิลปะสุโขทัยที่สวยงามและคล้ายกันทั้ง ๒ ใบ

๔. มีชุมชนโบราณใกล้ถ้ำระฆัง จากการพิจารณาภาพถ่ายทางอากาศและการลงพื้นที่ภาคสนาม พบว่ามีชุมชนโบราณหลายแห่งอยู่ใกล้กับถ้ำระฆัง เช่น ชุมชนโบราณที่บ้านคอกควาย ตำบลวังน้ำขาวอำเภอบ้านด่านลานหอย อยู่ทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ของ

ภาพที่ ๑ ถ้ำระฆังอยู่บนภูเขาถ้ำระฆัง สามารถมองเห็นปากถ้ำได้ในระยะไกล คนในท้องถิ่นเชื่อว่า ถ้ำระฆังเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ ซึ่งผู้เขียนเห็นว่าน่าจะเป็นถ้ำรัตนธารในจารึกพ่อขุนรามคำแหงด้วย

ภาพที่ ๒ แผ่นไม้สลักแสดงพระพุทธรูปปางมารวิชัย ศิลปะสุโขทัย พุทธศตวรรษที่ ๑๙ - ๒๐ จำนวน ๒ แผ่น ที่พบในถ้ำระฆัง ปัจจุบันจัดแสดงอยู่ที่พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ รามคำแหง จังหวัดสุโขทัย

ถ้ำระฆัง และชุมชนโบราณที่บ้านวังมีด-ท่ามักกะสัง ตำบลท่ามักกะสัง อำเภอศรีสำโรง รวมไปถึงชุมชนโบราณเมืองบางขลัง ตำบลเมืองบางขลัง อำเภอสวรรคโลก ซึ่งอยู่ทางทิศตะวันออกเฉียงเหนือ

ที่สำคัญก็คือ บริเวณเชิงเขามีการพบแหล่งเตาเผาปูนโบราณขนาดใหญ่กระจายไปจนถึงริมฝั่งห้วยไคร้ ผู้เขียนมีความเห็นว่า บริเวณเชิงเขาใกล้ถ้ำระฆังคงเป็นชุมชนโบราณขนาดใหญ่แห่งหนึ่งในสมัยสุโขทัยและทำหน้าที่เผาปูนส่งไปยังเมืองต่างๆ เพื่อใช้ในการก่อสร้างอาคารบ้านเรือนและศาสนสถานทั้งหลายในเมืองสุโขทัย - ศรีสัชนาลัย และเมืองอื่นๆ ใกล้เคียง

๕. ถ้ำระฆังอยู่บนเส้นทางคมนาคมที่สำคัญ มีการพบรอยล้อเกวียนอยู่บนลานศิลาแลงจำนวน ๘ รอย ยาวประมาณ ๖๐ เมตร อยู่ใกล้กับแหล่งเตาเผาปูนโบราณ *(ภาพที่ ๓)* ชาวบ้านในละแวกนี้เรียกว่า ***"รอยล้อยายหลง"*** ซึ่งเป็นสถานที่แห่งหนึ่งในนิทานท้องถิ่นเกี่ยวกับร่องรอยการขนทองคำของยายหลงเพื่อนำขึ้นไปเก็บไว้บนถ้ำระฆัง แต่อันที่จริงแล้วเป็นรอยล้อเกวียนที่ผู้คนสัญจรไปมาผ่านเชิงเขานี้ รวมทั้งเป็นเส้นทางขนหินปูนมายังแหล่งเตาเผา รอยล้อยายหลงนี้แสดงให้เห็นถึงการเดินทางคมนาคมติดต่อของผู้คนและการขนส่งปูนที่คึกคักในระยะเวลาที่ยาวนานพอสมควร หากพิจารณาจากเส้นทางติดต่อระหว่างเมืองสุโขทัยไปยังถ้ำเจ้ารามซึ่งเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ ก็จะพบว่าภูเขาถ้ำระฆังอยู่ใกล้กับตำแหน่งกึ่งกลางของเส้นทางดังกล่าว ซึ่งการเดินทางจากเมืองสุโขทัยไปยังถ้ำเจ้ารามก็ต้องผ่านถ้ำระฆัง จากถ้ำระฆังไปถ้ำเจ้ารามเป็นเส้นทางโบราณ นายสมชาย เดือนเพ็ญ เคยให้ข้อมูลแก่ผู้เขียนว่า ในหุบเขาถ้ำลม - ถ้ำวัง ซึ่งอยู่คั่นกลางระหว่างถ้ำเจ้ารามกับถ้ำระฆัง เคยมีชาวบ้านไปพบเศษเครื่องสังคโลกและอาวุธโบราณด้วย

ภาพที่ ๓ รอยล้อเกวียนโบราณที่ปรากฏอยู่บนลานศิลาแลงใกล้กับแหล่งเตาเผาปูนโบราณเชิงเขาถ้ำระฆัง หรือที่ชาวบ้านเรียกว่า "รอยล้อยายหลง" แสดงให้เห็นอย่างชัดเจนว่าถ้ำระฆังอยู่บนเส้นทางคมนาคมที่สำคัญในสมัยโบราณ

ในขณะเดียวกัน จากการพิจารณาแผนที่ทางภูมิศาสตร์ประกอบกับประสบการณ์ในการลงพื้นที่สำรวจภาคสนามของผู้เขียน ก็จะพบว่า บริเวณถ้ำระฆังยังตั้งอยู่บนเส้นทางคมนาคมระหว่างเมืองศรีสัชนาลัย (สวรรคโลก) กับบ้านระแหง - เมืองตากในลุ่มน้ำปิงอีกด้วย เส้นทางดังกล่าวเริ่มต้นที่เมืองศรีสัชนาลัยไปตามถนนพระร่วงจนถึงเมืองบางขลัง จากนั้นก็แยกจากถนนพระร่วงที่จะต่อไปยังเมืองสุโขทัยออกไปทางทิศตะวันตกเฉียงใต้ เส้นทางนี้จะผ่านถ้ำระฆัง ผ่านหุบเขาถ้ำลม - ถ้ำวังออกไปยังเขตบ้านด่านลานหอยและบ้านเมืองในลุ่มน้ำปิงต่อไป

๖. ถ้ำระฆังเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ ถ้ำระฆังเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์มาตั้งแต่สมัยสุโขทัย อย่างที่ได้มีการพบพระพุทธรูปไม้แกะสลัก ศิลปะสุโขทัย และระฆังโบราณถึง ๒ ใบ อยู่ภายในถ้ำดังที่ได้กล่าวมาแล้วในข้อ ๓ นั่นก็หมายความว่า ถ้ำระฆังมีสถานะเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์เช่นเดียวกันกับถ้ำเจ้าราม นอกจากนี้ชาวบ้านในละแวกใกล้เคียงยังเคยเล่าให้ผู้เขียนฟังว่า ในอดีตเมื่อถึงคืนวันเพ็ญขึ้น ๑๕ ค่ำ ชาวบ้านมักจะได้ยินเสียงปี่พาทย์ เสียงระฆังดังแว่วมาจากถ้ำระฆังซึ่งอยู่บนยอดเขา ชาวบ้านเชื่อว่าถ้ำแห่งนี้มีเทวดาอารักษ์ดูแลอยู่ เคยมีมิจฉาชีพไปขุดหาของมีค่าหรือค้นหาทองคำยายหลงตามนิทานพื้นบ้านที่บริเวณพื้นถ้ำ แต่กลับเจอสิ่งที่เหนือธรรมชาติต่างๆ นานา จะเห็นได้ว่าความเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ของถ้ำระฆังยังปรากฏความเชื่อสืบมาจนถึงปัจจุบัน รวมทั้งลักษณะของถ้ำระฆังที่ตั้งอยู่โดดเด่นมองเห็นแต่ไกลผิดกับถ้ำอื่นๆ ที่อยู่ใกล้เคียง เช่น ถ้ำลม - ถ้ำวัง ที่อยู่ในบริเวณหุบเขาไม่มีลักษณะโดดเด่นและไม่พบร่องรอยที่จะเป็นถ้ำศักดิ์สิทธิ์ได้ ถ้ำระฆังจึงเข้าข่ายที่พ่อขุนราม-คำแหงมหาราชอาจจะนำจารึกมาไว้ได้

๗. ภูเขาถ้ำระฆังแวดล้อมไปด้วยที่ราบลุ่ม รอบๆ ภูเขาถ้ำระฆังมีลำห้วยหลายสายไหลผ่าน เป็นที่ราบลุ่มอุดมสมบูรณ์ เนื่องจากว่าทางทิศตะวันตกของภูเขาถ้ำระฆังไม่ไกลนัก เป็นเทือกเขาสูงในเขตรักษาพันธุ์สัตว์ป่าถ้ำเจ้ารามซึ่งเป็นต้นกำเนิดของลำห้วย

หลายสาย และล้วนแล้วแต่ไหลลงมาผ่านที่ราบลุ่มรอบเขาถ้ำระฆังทั้งสิ้น

จากประสบการณ์ของผู้เขียนที่เคยลงพื้นที่ภาคสนามบริเวณถ้ำระฆังและแหล่งเตาเผาปูนโบราณในช่วงต้นเดือนตุลาคม พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งเป็นช่วงที่พายุดีเปรสชั่นเลกีมากำลังพัดผ่านบริเวณภาคเหนือตอนล่าง พบว่า บริเวณถ้ำระฆังแวดล้อมไปด้วยที่ราบลุ่มน้ำ มีลำห้วยมากมายที่ไหลผ่าน และที่เชิงเขาทางขึ้นถ้ำระฆังเองก็มีธารน้ำไหลตัดผ่านทางขึ้นถ้ำ แล้วไหลวกไปยังแหล่งเตาเผาปูนโบราณ *(ภาพที่ ๔)* ซึ่งพบร่องรอยทางน้ำที่แสดงให้เห็นว่าในอดีตลำธารสายนี้คงมีขนาดใหญ่กว่าปัจจุบันมากและน่าจะมีน้ำไหลอยู่ตลอดทั้งปี เพราะต้องใช้น้ำในลำธารนี้ในการรดหินปูนที่เผาให้แตกเป็นผงปูน หากเป็นเช่นนี้จริงก็มีความสอดคล้องกับชื่อถ้ำรัตนธารที่ปรากฏในจารึกหลักที่ ๑ จารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราชอย่างมาก

เนื่องจากว่าเรื่องถ้ำรัตนธารนั้นยังไม่มีผู้ที่สนใจศึกษาเท่าที่ควรนัก เมื่อเปรียบเทียบกับถ้ำเจ้าราม ซึ่งปรากฏข้อความในศิลาจารึกหลักเดียวกัน ผู้เขียนจึงพยายามที่จะศึกษาและเปิดประเด็นข้อสันนิษฐานเรื่องตำแหน่งที่ตั้งของถ้ำรัตนธารว่าควรเป็นที่ใด เมื่อศึกษาและพิจารณาแล้วก็มีความเห็นว่า ถ้ำระฆังมีความเป็นได้อย่างยิ่งที่จะเป็นถ้ำรัตนธารในจารึกพ่อขุนรามคำแหงมหาราช ดังเหตุผลที่ผู้เขียนได้กล่าวมาข้างต้น

ผู้เขียนหวังเป็นอย่างยิ่งว่าบทความนี้จะทำให้เกิดการเปิดประเด็นใหม่ๆ ของการศึกษาประวัติศาสตร์สุโขทัย ซึ่งยังมีอีกหลายประเด็นที่ถูกมองข้ามไป เพื่อความก้าวหน้าในการศึกษาประวัติศาสตร์ชาติไทยของอาณาจักรสุโขทัย ซึ่งถือกันว่าเป็นอาณาจักรแห่งแรกของไทย

ภาพที่ ๔ ซากเตาเผาปูนโบราณ ซึ่งพบซากเตาเป็นจำนวนมากที่บริเวณเชิงเขาถ้ำระฆัง แสดงให้เห็นว่ามีชุมชนขนาดใหญ่อาศัยอยู่ในบริเวณนี้ด้วย

บรรณานุกรม

โครงการศูนย์สุโขทัยศึกษา สาขาวิชาศิลปศาสตร์ มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช. **สารานุกรมสุโขทัยศึกษา (เล่ม ๑ ก - ป).** กรุงเทพฯ : มหาวิทยาลัยสุโขทัยธรรมาธิราช, ๒๕๓๙.

ทศพล จังพานิชย์กุล. **พระพุทธปฏิมาล้ำค่าของเมืองไทย.** กรุงเทพฯ : คอมม่า, ๒๕๔๗.

ประชุมจารึก ภาคที่ ๘ จารึกสุโขทัย. กรุงเทพฯ : กรมศิลปากร, ๒๕๔๘.

มงกุฎเกล้าเจ้าอยู่หัว, พระบาทสมเด็จพระ. **เที่ยวเมืองพระร่วง.** กรุงเทพฯ : องค์การค้าของคุรุสภา, ๒๕๒๖. พิมพ์ครั้งที่ ๑๒.

ศรีศักร วัลลิโภดม. **เมืองโบราณในอาณาจักรสุโขทัย.** กรุงเทพฯ : เมืองโบราณ, ๒๕๕๒. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

ศิลปากร, กรม. **นำชมอุทยานประวัติศาสตร์สุโขทัย ศรีสัชนาลัย กำแพงเพชร.** สุโขทัย : วิทยา คอมพิวเตอร์ออฟเซท, ๒๕๔๖. พิมพ์ครั้งที่ ๒.

สัมภาษณ์บุคคล

๑. พระอธิการบุญช่วย สาทโร, เจ้าอาวาสวัดถ้ำระฆัง บ้านวังตามน ตำบลนาขุนไกร อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย, สัมภาษณ์วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๕๐.

๒. นายสมชาย เดือนเพ็ญ, รองปลัดองค์การบริหารส่วนตำบลเมืองบางขลัง อำเภอสวรรคโลก จังหวัดสุโขทัย, สัมภาษณ์วันที่ ๒๒ มกราคม ๒๕๕๑.

๓. นายลา คำเมฆ, ไวยาวัจกรวัดบ้านซ่าน ตำบลบ้านซ่าน อำเภอศรีสำโรง จังหวัดสุโขทัย, สัมภาษณ์วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๕๐.

ใครกำหนดการสะกดคำ

ดร.นิตยา กาญจนะวรรณ*

ทำไมคำว่า "เป็น" ไม่เขียนว่า "เปน"
คำไหนถูก
"กะเพราะปลา" หรือ "กระเพาะปลา" หรือ "กระเพราะปลา"
"ราดหน้า" หรือ "ลาดหน้า"
"กะเพรา" หรือ "กระเพรา"
"เล็ดลอด" หรือ "เล็ดรอด"
ใครกำหนดให้เขียนว่า
"เป็น" "กระเพาะปลา" "ราดหน้า" "กะเพรา" "เล็ดลอด"

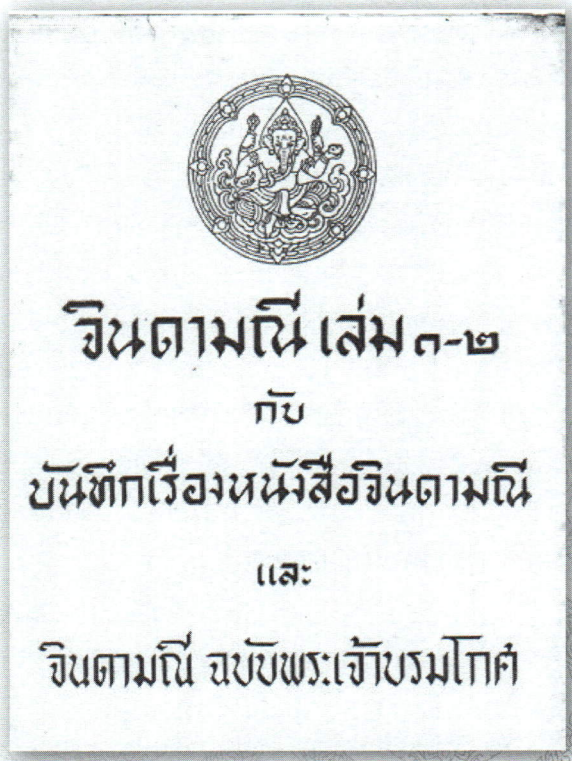

ก่อนที่จะตอบว่า ใครเป็นผู้กำหนดให้เขียนเช่นนี้ ก็ขอให้ย้อนกลับไปในสมัยโบราณเมื่อยังไม่มีระบบโรงเรียนเสียก่อน ในยุคนั้นการศึกษาอยู่ที่วัด การที่คำใดจะเขียนอย่างไรนั้นก็ขึ้นอยู่กับหลวงปู่ หลวงตา หลวง-พ่อ หรือหลวงพี่ของแต่ละวัดจะเป็นผู้กำหนด ถ้าท่านรู้ภาษาบาลีท่านก็เขียนแบบบาลี เช่น **มนุสส์** ถ้าท่านรู้ภาษาสันสกฤตท่านก็เขียนแบบสันสกฤตว่า **มนุษย์** ถ้าท่านถือตามเสียง ท่านก็เขียนว่า **มนุด** หรือ **มะนุด**

กล่าวอย่างง่าย ๆ ก็คือ ต่างคนต่างเขียน จึงเกิดปัญหาขึ้นมาว่า ประโยคที่อ่านนั้นคืออะไรแน่ เช่น

"กินกไดทากได" "นำตาลิงนำพึงกได"

อ่านกันอย่างสับสน จนในที่สุดก็ได้รู้ว่า ประโยคนี้คือ

"กินก็ได้ทาก็ได้" "น้ำตำลึงน้ำผึ้งก็ได้"

เมื่อเริ่มมีตำราภาษาไทยอย่าง **จินดามณี** ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์มหาราช จึงมีการบันทึกไว้บ้างพอสมควรว่า คำใดเขียนอย่างไร เช่น

"พระบาท บาตรพระสงฆ บาศเชือกคล้อง เงินบาท บาดอาวุธ อุบาทวะ วิบัดดิ นิยายนิบาต สินระบาท"
"บุรุษ บุรุษา บุรุษโษ บุริสสะ บุริสัสสะ มานุษ มานุษย"
(เขียนตามต้นฉบับเดิม)

ต่อมาใน **จินดามณี ฉบับพระเจ้าบรมโกศ** มีคำอธิบายวิธีเขียนไว้บางตอน ดังนี้

"อันว่าไม้คู้ ๘ อันรูปเมื่อเหมือนเลขแปดนี้อ่านคำสั้น เข้ากึ่งหนึ่งหย่าง เสด็จ์ก็ดี หย่างเปนก็ดี จึงจะอธิบายให้แจ้งว่า อ่านสั้นเท่าเข้ามากึ่งหนึ่งนั้นดงงนี้ อุประมาดังบุรุด เอยียดแขนออกแล้ว แลคู้แขนเข้าก็สั้นเข้ามามาก บุรุดอันนอนเอยียดท้าวแลคูท้าวเข้าก็สั้นเขามามาก อุประมาต่อเชือกเส้นหนึ่งยาวสิบวา ครั้นคูทบเข้ามากึ่งหนึงแล เหดดงงนีจึงกล่าวไว้ว่า ไม้คู้คำสั้นเข้ามากึ่งหนึงแล"
(เขียนตามต้นฉบับเดิม)

คงจะเดากันได้ว่าข้อความข้างต้นหมายความว่าอย่างไร

การบันทึกรูปการเขียนและการอธิบายวิธีเขียนดังกล่าวยังมิได้อยู่ในรูปของพจนานุกรมดังที่เรารู้จักกันในทุกวันนี้ **ศาสตราจารย์ ดร.ธีระพันธ์ ล.ทองคำ**

* *ภาคีสมาชิก สำนักศิลปกรรม ราชบัณฑิตยสถาน อดีตรองศาสตราจารย์ มหาวิทยาลัยรามคำแหง อดีตศาสตราจารย์พิเศษ มหาวิทยาลัย Tenri เมืองนารา ประเทศญี่ปุ่น*

ได้เคยทำวิจัยเรื่อง *การทำพจนานุกรม ไทย – ไทย : อดีต - ปัจจุบัน (พ.ศ. ๒๓๘๙ - ๒๕๓๓)* ไว้แล้ว จึงขอนำบางตอนมาเล่าสู่กันฟังประกอบคำอธิบายของผู้เขียนเอง ดังนี้

พจนานุกรมฉบับแรกนั้นสันนิษฐานได้ว่าน่าจะเกิดขึ้นในระหว่าง พ.ศ. ๒๒๐๗ - ๒๒๓๖ ในสมัยสมเด็จพระนารายณ์ฯ นั่นเอง เป็นผลงานของ**สังฆราชหลุยส์ ลาโน** (Louis Laneau) ชาวฝรั่งเศส ซึ่งเข้ามาเผยแผ่คริสตศาสนาในช่วงนั้น พจนานุกรมดังว่าน่าจะเป็นพจนานุกรมสองภาษา ฝรั่งเศส - ไทย หรือ ไทย - ฝรั่งเศส ในส่วนที่เป็นภาษาไทยนั้น คงจะเขียนภาษาไทยด้วยอักษรโรมัน

ตรงนี้น่าจะอธิบายได้ว่า เมื่อชาวต่างประเทศศึกษาภาษาไทย ก็ย่อมต้องการทราบว่าคำไทยมีอะไรบ้างและเขียนอย่างไร แต่รูปการเขียนอาจจะไม่สำคัญเท่ากับการออกเสียง จึงใช้อักษรโรมันแทนเพื่อให้อ่านได้ง่าย หรืออาจจะสันนิษฐานได้อีกอย่างหนึ่งว่า รูปการเขียนมีอยู่หลากหลาย ผู้รวบรวมจึงไม่เลือกรูปใดเลย

หนังสือที่อาจจะนับได้ว่าเป็นต้นแบบของพจนานุกรม ไทย – ไทย น่าจะได้แก่ *คำฤษฎี* ของ **สมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรสและคณะ** ซึ่งเกิดขึ้นในระหว่าง พ.ศ. ๒๓๓๓ – ๒๓๙๖ ตัวอย่าง เช่น

"สาศดา ว่าครูต้นบัญญัติ
นายก ว่าผู้นำสัตว์ไปสู่สวรรค์ณฤพาน
โลกนารถ ว่าที่พึ่งแห่งโลกย์
สยัมภู ว่ารู้ด้วยตน
บุริโสดม ว่าบุรุษมีมืออันถอนเสียแล้ว"
(เขียนตามต้นฉบับเดิม)

ต่อมาในสมัยรัชกาลที่ ๓ มีข้อสันนิษฐานว่า น่าจะมีพจนานุกรม อังกฤษ - ไทย หรือ ไทย - อังกฤษ เกิดขึ้นมาอีกเล่มหนึ่ง จากมิชชันนารีชาวอเมริกันชื่อ **เทเลอร์ โจนส์** (J. Taylor) แต่ยังหาต้นฉบับไม่พบ

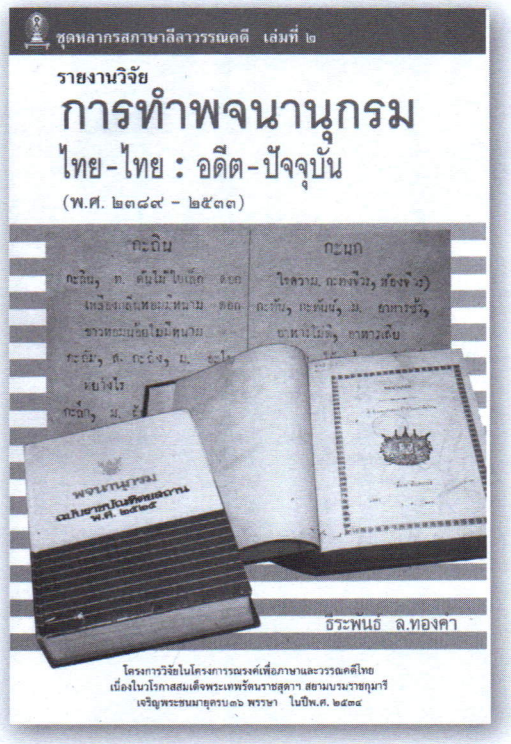

พจนานุกรมที่อาจจะถือได้ว่าเป็นพจนานุกรมภาษาไทยภาษาเดียวเล่มแรก คือ *พจนานุกรมไทย - ไทย* ของ **เจ. คาสเวล และ เจ. เอช. แชนด์เลอร์** (J. Caswell and J. H. Chandler) ซึ่งจัดทำขึ้นใน พ.ศ. ๒๓๘๙ สมัยรัชกาลที่ ๓ ต้นฉบับของพจนานุกรมเล่มนี้เป็นลายมือเขียน เนื้อหามีลักษณะเป็นการประมวลศัพท์มากกว่าที่จะเป็นพจนานุกรมลักษณะปัจจุบัน เช่น

"ปุริโส นั้นคือคนผู้ชายเรียกว่าปุริโส
บุรุษ นั้นความก็ว่าคนผู้ชายเหมือนกัน
เปน นั้นคือไม่ตาย อนึ่งคือบังเกิดเหมือนคำพูดว่าเปนสูญเปนจันทร์
มนุษย์ นั้นคือเปนชื่อเรียกคนทั้งปวง เรียกว่ามนุษย์"
(เขียนตามต้นฉบับเดิม)

ใน พ.ศ. ๒๕๔๔ สำนักพิมพ์แห่งจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย ได้นำพจนานุกรมฉบับนี้มาจัดพิมพ์ขึ้นเนื่องในโอกาสเฉลิมฉลอง ๘๔ ปี แห่งการสถาปนาจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

คำฤษฎี ของสมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส และคณะ

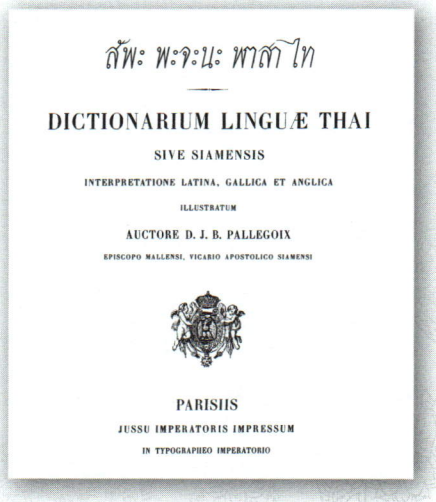
สัพะ พะจะนะ พาสาไท

DICTIONARIUM LINGUÆ THAI

SIVE SIAMENSIS

INTERPRETATIONE LATINA, GALLICA ET ANGLICA

ILLUSTRATUM

AUCTORE D. J. B. PALLEGOIX

EPISCOPO MALLENSI, VICARIO APOSTOLICO SIAMENSI

PARISIIS

JUSSU IMPERATORIS IMPRESSUM

IN TYPOGRAPHEO IMPERATORIO

สัพะ พะจะนะ พาสาไท ของสังฆราชปัลเลอกัวซ์

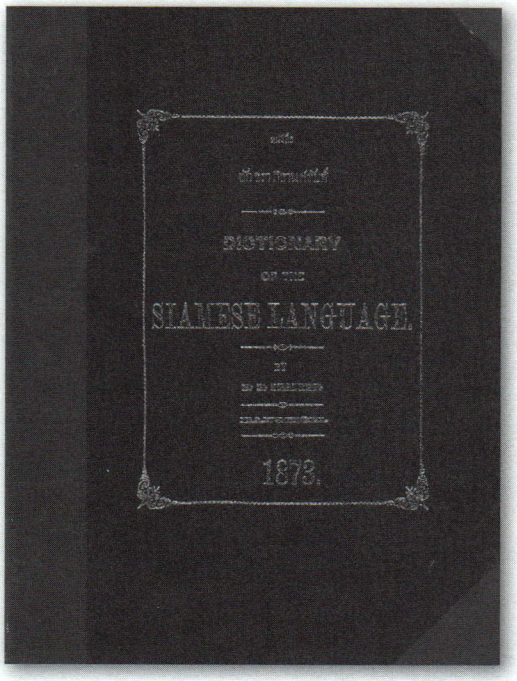
DICTIONARY

OF THE

SIAMESE LANGUAGE.

1873.

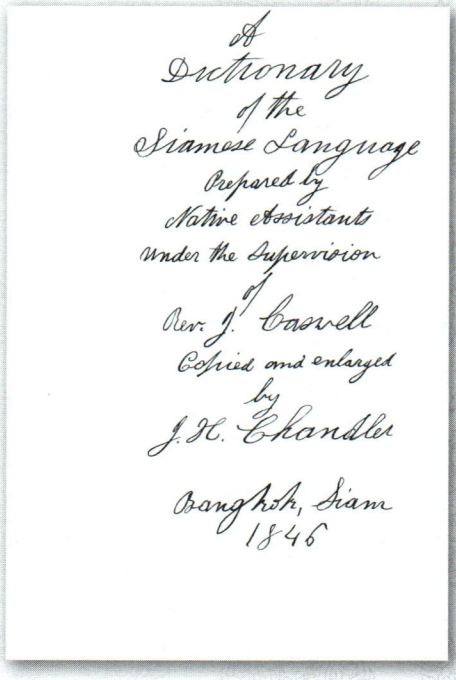
A

Dictionary

of the

Siamese Language

Prepared by

Native Assistants

under the Superviion

of

Rev. J. Caswell

Copied and enlarged

by

J. H. Chandler

Bangkok, Siam

1846

พจนานุกรมไทย - ไทย
ของ เจ. คาสเวล
และ เจ. เอช. แชนด์เลอร์

เกง	KENG	เกง เสื้อ Axilla vestis.	Partie de l'habit qui se trouve so l'aisselle.
เกง	KENG	กัง เกง โกง เกง Femoralia brevia aut longa.	Pantalon ou culottes.
เก็ง	KĚNG	Fur audax, nequam, nebulo; assuetus. — คล เก็ง Idem. — ปด เก็ง Assuetus mendacio. — ขะโมย เก็ง Assuetus furto.	Voleur hardi, méchant, polisson; a coutumé à. — Idem. — Accoutun au mensonge. — Accoutumé au v
เก๋ง	KÈNG	อิ เก๋ง Capreolus.	Chevreuil.
เก๋ง	KÉNG	Domuncula elegans modo sinensi.	Belvédère de forme chinoise.
เก๋ง พั้ง	KÉNG PHĮNG	Tectum elegans cymbæ.	Toit élégant d'une barque.
เรือ เก๋ง	RŬA KÉNG	Cymba tecto eleganti instructa.	Barque qui a un toit élégant.

ตัวอย่างศัพท์และบทนิยามศัพท์ของพจนานุกรม สัพะ พะจะนะ พาสาไท

ชาวต่างประเทศอีกคนหนึ่งซึ่งมีบทบาทสำคัญยิ่งในการทำพจนานุกรมก็คือ **สังฆราชปัลเลอกัวซ์** (Pallegoix) ชาวฝรั่งเศส ซึ่งเดินทางมาถึงกรุงเทพฯ เมื่อ พ.ศ. ๒๓๘๑ ท่านผู้นี้ได้เรียบเรียงพจนานุกรมไว้ ๒ ฉบับ คือ *Dictionarium Latinum Thai (พจนานุกรมละติน - ไทย)* (พ.ศ. ๒๓๙๓) *กับ Dictionarium Linguae Thai Sive Siamensis (สัพะ พะจะนะ พาสาไท) หรือ Siamese-French-English Dictionary* (พ.ศ. ๒๓๙๗)

Dictionarium Latinum Thai (พจนานุกรมละติน - ไทย) เป็นหนังสือหายากเล่มหนึ่งของหอสมุดแห่งชาติ คำแปลภาษาไทยเขียนด้วยอักษรโรมันซึ่งมีเครื่องหมายกำกับบอกเสียงวรรณยุกต์

Dictionarium Linguae Thai Sive Siamensis (สัพะ พะจะนะ พาสาไท) เป็นพจนานุกรม ๓ ภาษา มีศัพท์หลักเป็นภาษาไทยและเขียนด้วยอักษรไทย บทนิยามศัพท์เริ่มด้วยการบอกเสียงอ่านเป็นอักษรโรมัน และบอกความหมายเป็นภาษาละติน ฝรั่งเศส อังกฤษ ตามลำดับ ตัวอย่าง ดังในภาพประกอบ ต่อมา **สังฆราช เจ. แอล. เวย์ (J. L. Vey)** ได้ปรับปรุงแก้ไขใหม่และเปลี่ยนชื่อภาษาไทยเป็น *ศริพจน์ภาษาไทย* พิมพ์เผยแพร่เมื่อ พ.ศ. ๒๔๓๙ สถาบันภาษาไทย กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้จัดพิมพ์ *สัพะ พะจะนะ พาสาไท* ขึ้นใหม่ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ พ.ศ. ๒๕๔๒ ต่อมาใน พ.ศ. ๒๕๔๕ คณะอนุกรรมการชำระกฎหมายตราสามดวง สำนักเลขาธิการนายกรัฐมนตรี ก็ได้จัดพิมพ์ศริพจน์ภาษาไทย์ ขึ้นใหม่ด้วย

ใน พ.ศ. ๒๔๑๖ มีพจนานุกรมไทย-ไทย เกิดขึ้นอีกหนึ่งเล่ม นั่นคือ *อักขราภิธานศรับท์* ของ **หมอปรัดเล (Bradley)** มิชชันนารีชาวอเมริกัน เป็นพจนานุกรมที่รวบรวมคำภาษาไทยและอธิบายความหมายเป็นภาษาไทย ตัวอย่าง เช่น

"บุรุษ, คือคนผู้ชายบันดามนุษแลเทวดาเปนชาย,เรียกว่าบูรุษตามคำสับท์, เรียกว่าชายเปนคำไทย

เปน, คือมีชีวิตรอยู่, เช่น ไม้สดมีใบแลยอดเขียวชื่นอยู่ไม่เหี่ยวแห้งนั้นว่ายัง เปน

มะนุษ, เปนชื่อคน, ที่มิใช่ดิรัจฉานนั้น, มะนุษคือสัตว์ใจสูงเปนต้นนั้น"

(เขียนตามต้นฉบับเดิม)

ข้อบกพร่องของพจนานุกรมเล่มนี้ที่เห็นได้ชัดก็คือ ความไม่แน่นอนของการสะกดคำและการใช้เครื่องหมายต่าง ๆ นอกจากนี้การพิสูจน์อักษรก็ไม่ดีเท่าที่ควร ทำให้มีที่ผิดพลาดหลายแห่ง อย่างไรก็ตามใน พ.ศ. ๒๕๑๔ องค์การค้าคุรุสภาก็ได้นำพจนานุกรมเล่มนี้มาจัดพิมพ์ใหม่ตามต้นฉบับเดิม

คำฤษฎี ของ **สมเด็จกรมพระปรมานุชิตชิโนรส** และคณะ *พจนานุกรมไทย - ไทย* ของ **เจ. คาสเวล และ เจ. เอช. แชนด์เลอร์ (J. Caswell and J. H. Chandler)** *Dictionarium Linguae Thai Sive Siamensis (สัพะ พะจะนะ พาสาไท)* ของ **สังฆราช ปัลเลอกัวซ์ (Pallegoix)** และ *อักขราภิธานศรับท์* ของ

หมอปรัดเล (Bradley) คือพื้นฐานที่สำคัญของการทำพจนานุกรมไทยฉบับหลวงในสมัยต่อมา

พจนานุกรมฉบับหลวงคือพจนานุกรมไทย - ไทย ที่ทำโดยคนไทย พิมพ์เผยแพร่เป็นครั้งแรกใน พ.ศ. ๒๔๓๕ ในสมัยรัชกาลที่ ๕ มีชื่อว่า *พจนานุกรม ลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย ร.ศ. ๑๑๐*

วัตถุประสงค์ของพจนานุกรมฉบับนี้ก็คือ เพื่อให้เป็นตำราสำหรับค้นหาความหมายของคำและสะกดคำ ขั้นตอนดำเนินงานมีดังนี้คือ คณะผู้จัดทำเลือกหนังสือต่าง ๆ ที่มีศัพท์ที่พบเห็นบ่อย ๆ มีการสะกดการันต์แปลก ๆ และไม่ค่อยเข้าใจความหมาย ต่อจากนั้นก็แจกจ่ายให้เปรียญที่สามารถเลือกศัพท์และแปลศัพท์ได้ถูกต้องไปเก็บรวบรวมศัพท์และให้ความหมายศัพท์ที่คัดออกมาจากหนังสือแต่ละเล่ม เมื่อคัดเลือกศัพท์และให้ความหมายศัพท์เสร็จแล้ว ก็รวบรวมศัพท์เข้าด้วยกัน เรียบเรียงสอบทาน และจัดพิมพ์ ในคณะผู้จัดทำนอกจากพวกเปรียญแล้วก็มีพระเถระ พระบรมวงศานุวงศ์ และข้าราชการของกรมศึกษาธิการ

กรม ศึกษา ธิการ

หนังสือ

พจนานุกรม

เปน คำ แปล ศัพท์ ภาษาไทย

สำหรับ เรียน คำใช้ ให้ ถูก ต้อง ตัว สกด

พิมพ์ ครั้ง ที่ ๒

๑๐๐๐ ฉบับ

เพิ่ม คำ อีก ประมาณ ๒๐๐ คำ

แปล เพิ่ม ใหม่ อีก ด้วย

ราคา เล่ม ละ ๕ บาท

พิมพ์ที่ โรง พิมพ์ พิศาล บรรณนิติ์

รัตนโกสินทรศก ๑๒๐

ในเรื่องการสะกดคำนั้น คณะผู้จัดทำมิได้มีเจตนาจะกำหนดมาตรฐานหรือวางกฎเกณฑ์การสะกดคำให้คนไทยใช้อย่างเดียวกัน เพียงแต่รวบรวมวิธีสะกดคำแบบต่าง ๆ ที่คนไทยใช้ในเวลานั้นเท่านั้น อย่างไรก็ตาม ต่อมาได้มีการเพิ่มเติมวัตถุประสงค์ที่จะวางมาตรฐานการใช้ภาษาไทยให้ถูกต้องเหมาะสมที่สุดเข้าไปด้วย

นับแต่ที่ได้เผยแพร่พจนานุกรมฉบับหลวงฉบับแรกออกไปแล้ว ก็ได้มีการแก้ไขปรับปรุงตลอดมาจนถึงปัจจุบันนี้ นับได้ว่ามีพจนานุกรมฉบับหลวง ๘ ฉบับ คือ

๑. *พจนานุกรม ลำดับแลแปลศัพท์ที่ใช้ในหนังสือไทย พ.ศ. ๒๔๓๕*

๒. *พจนานุกรมเปนคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสกด พ.ศ. ๒๔๔๕*

๓. *ปทานุกรมสำหรับนักเรียน พ.ศ. ๒๔๖๓*

๔. *ปทานุกรม กรมตำรา กระทรวงธรรมการ พ.ศ. ๒๔๗๐*

๕. *ปทานุกรมสำหรับนักเรียนกรมตำรา กระทรวงธรรมการ พ.ศ. ๒๔๗๒*

๖. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๔๙๓*

๗. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕*

๘. *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒*

พจนานุกรมหลวงฉบับที่ ๒ คือ *พจนานุกรมเปนคำแปลศัพท์ภาษาไทยสำหรับเขียนคำใช้ให้ถูกต้องตัวสกด* นั้น กรมวิชาการ กระทรวงศึกษาธิการ ได้นำมาจัดพิมพ์ใหม่ เนื่องในโอกาสมหามงคลพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเจริญพระชนมายุครบ ๖ รอบ พ.ศ. ๒๕๔๒

หลังจากที่กระทรวงธรรมการได้ตีพิมพ์หนังสือ *ปทานุกรม* ออกใช้ในราชการและจำหน่ายให้แก่บุคคลทั่วไป ใน พ.ศ. ๒๔๗๐ แล้ว ต่อมาอีก ๕ ปี คือ เมื่อวันที่ ๒๙ กันยายน พ.ศ. ๒๔๗๕ กระทรวงธรรมการ

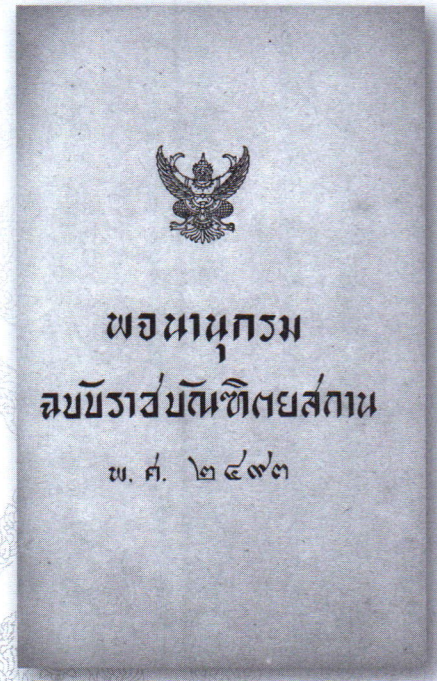

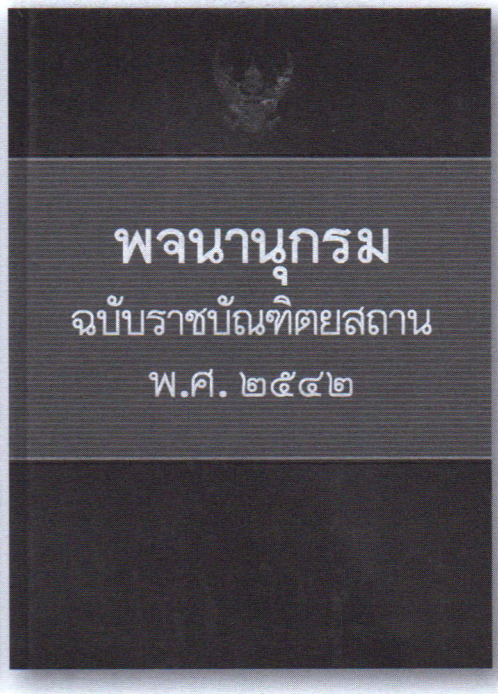

ก็ได้แต่งตั้ง **คณะกรรมการชำระปทานุกรม** ขึ้นเพื่อปรับปรุงแก้ไขปทานุกรมฉบับดังกล่าว คณะกรรมการประกอบด้วยผู้มีพระนามและนามดังต่อไปนี้ คือ

๑. พระเจ้าวรวงศ์เธอ พระองค์เจ้าวรรณไวทยากร กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

๒. หลวงเทพดรุณานุศิษฏ์

๓. พระธรรมนิเทศทวยหาญ

๔. พระวรเวทย์พิสิฐ

๕. พระสารประเสริฐ

๖. พระยาอนุมานราชธน

๗. พระยาอุปกิตศิลปสาร

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์ ทรงเป็นครู นักวิชาการ นักเขียน บรรณาธิการ นักการทูต และนักรัฐศาสตร์ ท่านมีงานเขียนทางด้านภาษาและวรรณคดีมาก และในหมู่ผู้บัญญัติศัพท์ใหม่ขึ้นมาใช้แทนศัพท์ตะวันตกสมัยใหม่นั้น ไม่มีใครได้รับการยอมรับจากมวลชนมากเท่ากับท่าน

งานชิ้นเด่นของท่านก็คือ *ภาษาวรรณคดีและวิทยาการ* ซึ่งมีทั้งเรื่องภาษาโดยทั่วไป เรื่องบัญญัติศัพท์ เรื่องตัวสะกด และเรื่องทางด้านภาษาศาสตร์

พระเจ้าวรวงศ์เธอ กรมหมื่นนราธิปพงศ์ประพันธ์

และกึ่งภาษาศาสตร์อีกมากมาย ใน พ.ศ. ๒๕๓๔ สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติได้นำผลงานทางด้านภาษาของท่านมารวมพิมพ์ในชื่อเรื่องว่า *พระอัจฉริยลักษณ์ด้านภาษาศาสตร์* ในโอกาสที่องค์การศึกษา วิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่ง

พระยาอนุมานราชธน

พระธรรมนิเทศทวยหาญ

พระยาอุปกิตศิลปสาร

สหประชาชาติประกาศสดุดีพระเกียรติคุณ ในฐานะปูชนียบุคคลผู้มีผลงานดีเด่นด้านวัฒนธรรมระดับโลก

พระยาอนุมานราชธน มีงานส่วนใหญ่เป็นเรื่องเกี่ยวกับวัฒนธรรมไทย แต่ก็มีเรื่องทางภาษาศาสตร์ปะปนอยู่ด้วย งานทางด้านภาษาศาสตร์ที่สำคัญของท่านมีอยู่ ๒ เรื่องคือ *เรื่องคำแผลงในภาษาไทย* กับ *นิรุกติศาสตร์* ในงานชิ้นแรก ท่านจัดประเภทและให้ตัวอย่างการเติมอุปสรรคกับอาคมของคำไทยอย่างละเอียด โดยเฉพาะอย่างยิ่งคำยืมจากภาษาเขมร ซึ่งให้รายละเอียดไว้อย่างมากมาย งานชิ้นที่สองเป็นตำราเบื้องต้นทางด้านภาษาศาสตร์ โดยนำมาจากความคิดของตะวันตกในช่วงต้นของศตวรรษที่ ๒๐ หนังสือเล่มนี้คือปาฐกถาที่ท่านบรรยายในจุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัยและที่อื่น ๆ

กรมศิลปากรได้นำผลงานทั้งสองเรื่องนี้และผลงานทางด้านภาษาเรื่องอื่น ๆ มาจัดพิมพ์ใหม่ใน พ.ศ. ๒๕๓๒ เนื่องในวาระครบ ๑๐๐ ปีและองค์การศึกษาวิทยาศาสตร์ และวัฒนธรรมแห่งสหประชาชาติประกาศเกียรติคุณเป็น "บุคคลผู้มีผลงานดีเด่นทางวัฒนธรรมระดับโลก" ในวันที่ ๑๔ ธันวาคม พ.ศ. ๒๕๓๑

นอกจากนี้พระยาอนุมานราชธนยังมีผลงานอันยอดเยี่ยมอีกเล่มหนึ่งใน พ.ศ. ๒๔๗๓ ร่วมกับ**พระสาระเสริฐ** ในนามปากกาคู่ว่า **เสฐียรโกเศศ-นาคะประทีป** นั่นคือเรื่อง *กามนิต* ซึ่งได้รับการยกย่องให้เป็นหนึ่งในหนังสือดี ๑๐๐ เล่มที่คนไทยควรอ่าน

หลวงเทพดรุณานุศิษฏ์ เปรียญ ๙ คือ ผู้แต่งพจนานุกรม บาลี – ไทย

พระธรรมนิเทศทวยหาญ คือ อนุศาสนาจารย์ท่านแรกของกองทัพไทย

พระวรเวทย์พิสิฐ คือหัวหน้าภาควิชาภาษาไทยท่านแรกของคณะอักษรศาสตร์ จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย

พระยาอุปกิตศิลปสาร คือผู้เรียบเรียงหนังสือ *หลักภาษาไทย: อักขรวิธี วจีวิภาค วากยสัมพันธ์ ฉันทลักษณ์*

ต่อมาใน พ.ศ. ๒๔๗๗ เมื่อรัฐบาลได้จัดตั้งราชบัณฑิตยสถานขึ้น จึงได้รับโอนงานการทำพจนานุกรมมาจากกระทรวงธรรมการ และต่อมาได้เปลี่ยนชื่อคณะกรรมการเป็น**คณะกรรมการชำระพจนานุกรม** ผลงานฉบับแรกของคณะกรรมการชุดนี้ก็คือ *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน* พ.ศ. ๒๔๙๓ ซึ่งเป็นพจนานุกรมหลวง ฉบับที่ ๖ ออกมาเนื่องในมหาศุภมงคลการพระราชพิธีบรมราชาภิเษกพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว คณะกรรมการชำระพจนานุกรม

มีการปรับปรุงและเปลี่ยนแปลงอีกหลายครั้ง และยังคงทำงานกันมาอย่างต่อเนื่อง เพราะภาษาไทยเป็นภาษาที่ยังไม่ตาย ยังมีการเปลี่ยนแปลงอยู่เสมอ จนได้ผลงานพจนานุกรมฉบับหลวงฉบับที่ ๗ คือ *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๒๕* เนื่องในโอกาสมงคลสมโภชกรุงรัตนโกสินทร์ ๒๐๐ ปี และ ฉบับที่ ๘ คือ *พจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒* เนื่องในมหามงคลเฉลิมพระชนมพรรษา ๖ รอบ

ทุกครั้งที่มีพจนานุกรมฉบับหลวงฉบับใหม่ออกมา จะมีประกาศสำนักนายกรัฐมนตรี เรื่อง ระเบียบการใช้ตัวสะกด รองรับ ดังเช่นฉบับล่าสุดที่ออกเมื่อวันที่ ๑๑ กรกฎาคม ๒๕๔๕ ซึ่งมีความตอนหนึ่งว่า

"...บรรดาหนังสือราชการ และการศึกษาเล่าเรียนในโรงเรียน ให้ใช้ตัวสะกดตามพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ เสมอไป หากกระทรวงทบวงกรมใดเห็นสมควรเปลี่ยนอักขรวิธีในคำใดแล้ว ให้ชี้แจงแสดงเหตุผลไปยังราชบัณฑิตยสถาน ต่อเมื่อราชบัณฑิตยสถานเห็นชอบด้วย และสั่งแก้พจนานุกรมแล้ว จึงให้ใช้ได้..."

ที่กล่าวมาทั้งหมดนี้ก็เพื่อจะชี้ให้เห็นว่า การที่คำใดจะสะกดอย่างไรนั้นผู้ที่กำหนดก็คือ **ผู้ใช้ภาษาไทย** แต่เนื่องจากมีหลายความเห็น มีการสะกดหลายอย่าง จึงต้องมีผู้รู้เข้ามาช่วยตัดสินให้ ด้วยพื้นฐานความรู้ทางด้านภาษา ทั้งนี้เพื่อประโยชน์ทางด้านการสื่อสารนั่นเอง ยิ่งในสมัยปัจจุบันนี้เป็นยุคของข่าวสารข้อมูล ถ้าการสะกดคำในฐานข้อมูลแตกต่างกันมาก **กู (เกิล)** ก็อาจจะหาข้อมูลให้ได้ไม่ครบ หรือต้องเสียเวลาค้นหลายรอบ

สามี ภรรยา-พึงอย่าโกรธ

จางเค่อจื้อ ประพันธ์
ประพฤทธิ์ ศุกลรัตนเมธี แปล

อันชีวิตที่แท้ก็เหมือนหนังเหมือนละคร
เนื่องเพราะบุญวาสนาจึงได้ร่วมเรียงเคียงหมอน
ประคับประหงมกันจนแก่ชราหาง่ายไม่
ทะนุถนอมดูแลกันให้มากขึ้น มิดีหรือ
บันดาลโทสะด้วยเหตุเพียงเล็กน้อย
หวนคำนึงอีกที ไยต้องเป็นเช่นนี้
บุคคลอื่นโกรธขึ้ง แต่เราไม่ถือโกรธ
ถ้าเดือดดาลจนป่วยไข้แล้วไม่มีใครแทน
ถ้าเจ็บแค้นจนปางตายจะสมใจใคร
การเคียดแค้นย่อมบั่นทอนจิตใจและเหน็ดเหนื่อย
ญาติมิตรเพื่อนบ้านจะเปรียบไปก็ป่วยการ
อันเรื่องมโนสาเร่ของบุตรหลานจงอย่าได้ติดใจ
ทุกข์ ก็ทุกข์ด้วยกัน สุข ก็สุขด้วยกัน
นี่คือคู่ผัวตัวเมียที่แม้เทวดายังอิจฉา

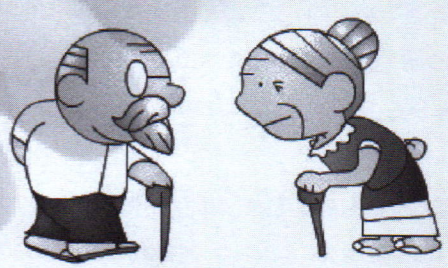

จาก คติธรรมไทย จีน
รวบรวมโดย
ศาสตราจารย์ นายแพทย์เกษม วัฒนชัย, ๒๕๕๕

ถนนวงแหวน - ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม - สะพานวงแหวนอุตสาหกรรม - คลองลัดโพธิ์ :

เส้นทางเปี่ยมประโยชน์ซึ่งเกิดจากพระมหากรุณาธิคุณอันยิ่งใหญ่ และพระราชวิสัยทัศน์ที่กว้างไกล

จารุดี ผลประการ

นับแต่พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จขึ้นครองสิริราชสมบัติใน พ.ศ. ๒๔๘๙ ทรงประกอบพระราชกรณียกิจนานัปการในการช่วยบำบัดทุกข์และบำรุงสุขแก่อาณาประชาราษฎร์ โครงการในพระราชดำรินับพันโครงการได้ช่วยแก้ปัญหาต่างๆ ในชีวิตและความเป็นอยู่ของประชาชน ทั้งในเมืองหลวงและในชนบทมาอย่างยืนยาวและต่อเนื่อง

ปัญหาการจราจรในกรุงเทพฯ และปริมณฑลเป็นปัญหาใหญ่ปัญหาหนึ่งซึ่งทรงเล็งเห็นว่าเป็นความทุกข์อย่างยิ่งของคนเมืองหลวง จึงมีพระราชดำริใน**การพัฒนาการจราจรให้เป็นโครงข่ายต่อเนื่องและสอดคล้องกัน** *"ถนนวงแหวน"* เป็นเส้นทางจราจรแบบหนึ่งในการแก้ปัญหาระดับโครงข่ายที่ทรงคิดริเริ่มขึ้นใน พ.ศ. ๒๕๑๔ ซึ่งเป็นปีมหามงคลที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี โดยรัฐบาลซึ่งมีจอมพล ถนอม กิตติขจร เป็นนายกรัฐมนตรี ในขณะนั้น มีความคิดจะสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์เพื่อเฉลิมพระเกียรติใน**พระราชพิธีรัชดาภิเษก** ซึ่งพระองค์ไม่ทรงเห็นด้วย ทรงพอพระราชหฤทัยที่จะสร้างถนนมากกว่า ดังพระราชดำรัสที่ว่า

"...รัชดาภิเษกนี่ทางรัฐบาลขอมีการฉลองหน่อย ถามว่าฉลองอะไร ท่านจอมพลประภาส[๑] ก็บอกว่าจะสร้างอนุสาวรีย์ที่ไหนไม่ทราบ จำไม่ได้เลยบอกว่าขอเถิด อนุสาวรีย์อย่าเพิ่งสร้าง สร้างถนนดีกว่า สร้างถนนเรียกว่าวงแหวน เพราะมันเป็นความฝัน เป็นความฝันมาตั้งนานแล้ว ..."

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ทรงเปิดคลองลัดโพธิ์และสะพานภูมิพล ๑ สะพานภูมิพล ๒ อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เมื่อวันที่ ๒๔ พฤศจิกายน ๒๕๕๓

โครงการสร้างถนนวงแหวนจึงแจ้งเกิดนับแต่นั้นมา โดยเริ่มจากถนนวงแหวนรอบกลาง (ถนนรัชดาภิเษก) ถนนวงแหวนรอบนอก (ถนนกาญจนาภิเษก) และถนนวงแหวนอุตสาหกรรม โดยลำดับ

[๑] จอมพล ประภาส จารุเสถียร รองนายกรัฐมนตรีและรัฐมนตรีว่าการกระทรวงมหาดไทยในขณะนั้น

ถนนรัชดาภิเษก ตอนแยกรัชวิภา (ถนนวงแหวนรอบกลาง)

ถนนวงแหวนรอบกลาง (รัชดาภิเษก)

เป็นถนนสายประธาน และเป็นองค์ประกอบสำคัญของระบบโครงข่ายถนนในผังเมืองกรุงเทพมหานคร เริ่มจากแยกท่าพระผ่านถนนตากสิน ข้ามสะพานกรุงเทพผ่านถนนเจริญกรุง ถนนสาธุประดิษฐ์ ถนนนางลิ้นจี่ มายังท่าเรือกรุงเทพ ผ่านถนนพระราม ที่ ๔ ถนนสุขุมวิท ถนนลาดพร้าว ถนนพหลโยธิน ถนนวิภาวดีรังสิต และถนนประชาชื่น ไปตามถนนวงศ์สว่าง ข้ามแม่น้ำเจ้าพระยามาบรรจบกับถนนจรัญสนิทวงศ์ และสิ้นสุดที่แยกท่าพระ ถนนวงแหวนรอบกลาง เป็นโครงการพระราชดำริในการสร้างถนนวงแหวนโครงการแรก เป็นของขวัญแก่ประชาชนเนื่องในโอกาสพระราชพิธีรัชดาภิเษกที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๒๕ ปี แทนการสร้างพระบรมราชานุสาวรีย์ ดังกล่าว พระราชทานนามว่า ***"ถนนรัชดาภิเษก"*** มีพระราชพิธีเปิดถนนเมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๖ อำนวยประโยชน์ให้แก่ผู้สัญจรเข้า-ออก ใจกลางเมืองกับชุมชนรอบนอก ตลอดจนผู้มาจากต่างจังหวัดทุกทิศทางให้สามารถเดินทางผ่านเมืองโดยไม่ต้องเข้าสู่ศูนย์กลางที่มีการจราจรหนาแน่น ทั้งช่วยกระจายความคับคั่งจากใจกลางเมืองไปยังบริเวณโดยรอบกรุงเทพมหานคร

ถนนวงแหวนรอบนอก (กาญจนาภิเษก)

เป็นถนนวงแหวนรอบนอกกรุงเทพมหานคร ประกอบด้วย ถนนกาญจนาภิเษกด้านตะวันออก หรือ บางปะอิน-บางพลี ถนนกาญจนาภิเษกด้านตะวันตก หรือบางปะอิน-บางบัวทอง-บางขุนเทียน และถนนกาญจนาภิเษกด้านใต้ ซึ่งมี ๒ ตอน คือ บางขุนเทียน-พระประแดง และพระประแดง-บางพลี เป็นถนนที่แบ่งเบาการจราจรอันติดขัด และรองรับการขยายตัวของเมืองในอนาคต โดยเป็นระบบโครงข่ายถนนอ้อมเมืองที่ร้อยรวมสายทางจากทุกภาคเข้าด้วยกัน เริ่มดำเนินการเมื่อ พ.ศ. ๒๕๒๑

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวพระราชทานชื่อถนนวงแหวนรอบนอกนี้ว่า ***"ถนนกาญจนาภิเษก"*** ตามคำขอพระราชทานจากกระทรวงคมนาคม เนื่องในโอกาสพระราชพิธีกาญจนาภิเษกที่ทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๕๐ ปี กำหนดให้เป็นทางหลวงหมายเลข ๙ เพื่อรำลึกถึงพระมหากรุณาธิคุณของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว รัชกาลที่ ๙

ทางหลวงสายนี้นอกจากจะช่วยให้การคมนาคมไปยังจังหวัดต่างๆ สะดวกรวดเร็วยิ่งขึ้นแล้ว ยังเป็นโครงข่ายสำคัญเชื่อมต่อไปยังท่าอากาศยานสุวรรณภูมิ

ถนนกาญจนาภิเษก (ถนนวงแหวนรอบนอก)

ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม

ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม และประตูน้ำคลองลัดโพธิ์

ซึ่งจะส่งผลต่อการเจริญเติบโตทางเศรษฐกิจของประเทศด้วย

ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม

เป็นโครงข่ายถนนที่เชื่อมระหว่างท่าเรือกรุงเทพ พื้นที่อุตสาหกรรมทางตอนใต้ของกรุงเทพมหานคร ต่อเนื่องไปจนถึงเขตอุตสาหกรรมพระประแดงและเขตอุตสาหกรรมปู่เจ้าสมิงพราย จังหวัดสมุทรปราการ รวมทั้งยังเชื่อมโยงกับเส้นทางจราจรอื่นๆ อย่างต่อเนื่องในทุกทิศทาง โดยเฉพาะถนนกาญจนาภิเษกด้านใต้ เป็นผลให้โครงข่ายคมนาคมขนส่งในเขตกรุงเทพมหานครและปริมณฑลเป็นวงแหวนสมบูรณ์ยิ่งขึ้น

ถนนวงแหวนอุตสาหกรรมเป็นโครงการพระราชดำริพร้อมกับการสร้างทางคู่ขนานลอยฟ้าถนนบรมราชชนนี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๓๘ โดยมีพระราชกระแสรับสั่งความว่า ***"บริเวณถนนวงแหวนที่รถบรรทุกมาส่งสินค้านั้นต้องผ่านตัวเมืองออกไป รถติดมาก เพราะฉะนั้นน่าจะแก้ไข ให้มีสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาไปยังฝั่งตรงข้ามได้เลย"***

ถนนวงแหวนอุตสาหกรรมอันเนื่องมาจากพระราชดำริ จึงเป็นการก่อสร้างถนนและสะพานข้ามแม่น้ำเจ้าพระยาเพื่อเชื่อมต่อถนนสายเดิมทางตอนใต้ของกรุงเทพมหานคร ๓ สาย ได้แก่ ถนนพระรามที่ ๓ ถนนสุขสวัสดิ์ และถนนปู่เจ้าสมิงพรายเข้าด้วยกัน เป็นโครงข่ายวงแหวนเชื่อมเขตอุตสาหกรรมสำคัญสองฝั่งแม่น้ำเจ้าพระยา คือเขตอุตสาหกรรมปู่เจ้าสมิงพรายและเขตอุตสาหกรรมพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เข้ากับท่าเรือกรุงเทพ มีความยาวตลอดเส้นทางวงแหวน ๒๕ กิโลเมตร

สะพานวงแหวนอุตสาหกรรม

เป็นตัวเสริมโครงข่ายถนนโดยรอบและเป็นโครงข่ายสำหรับการขนถ่ายลำเลียงสินค้าในพื้นที่ออกไปยังส่วนต่างๆ ของประเทศด้วย เช่น *ด้านทิศใต้* ออกสู่ถนนพระรามที่ ๒ หรือทาง*ด้านทิศตะวันออก*

สะพานวงแหวนอุตสาหกรรม ช่วงสะพานภูมิพล ๑ และสะพานภูมิพล ๒

ผ่านส่วนต่อขยายไปบรรจบถนนวงแหวนด้านใต้ไปสู่ถนนสุขุมวิทหรือบางนา-ตราด ออกสู่พื้นที่ย่านตะวันออก อันเป็นที่ตั้งของท่าอากาศยานสุวรรณภูมิในเขตบางพลี และคลังสินค้าขนาดใหญ่ในเขตลาดกระบัง

กรมทางหลวงชนบทได้รับสนองพระราชดำริโดยรับผิดชอบกำกับดูแลการสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมนับแต่เริ่มต้นจนแล้วเสร็จ (พ.ศ. ๒๕๔๕-๒๕๔๙) นอกจากนั้นยังได้น้อมรับแนวพระราชดำริในการทำให้สะพานวงแหวนอุตสาหกรรมเป็นแหล่งท่องเที่ยว แหล่งความรู้เกี่ยวกับวิทยาการเรื่องสะพาน โดยก่อสร้างพิพิธภัณฑ์บริเวณทางแยกต่างระดับส่วนกลางระหว่างสะพานทั้งสอง รวมทั้งปรับปรุงพื้นที่ว่างใต้ทางต่างระดับทั้งหมดเป็นลานกีฬา สวนสุขภาพ และจัดภูมิทัศน์สำหรับการท่องเที่ยว ออกกำลังกาย และพักผ่อนหย่อนใจแก่ชุมชน

สะพานวงแหวนอุตสาหกรรมเป็นหนึ่งในประติมากรรมอันโดดเด่น ที่ไม่เพียงเชื่อมโยงโครงข่ายอุตสาหกรรมของกรุงเทพฯ และปริมณฑลซึ่งเป็นเขตอุตสาหกรรมใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งของประเทศให้สมบูรณ์เท่านั้น ยังเป็นนวัตกรรมการก่อสร้างที่ยิ่งใหญ่ที่สุดแห่งหนึ่งบนสายน้ำเจ้าพระยา ด้วยความสง่างามและเอกลักษณ์เฉพาะที่มุ่งหมายให้มีความพิเศษคู่ควรกับการเป็นโครงการอันเนื่องมาจากพระราชดำริ ซึ่งสำเร็จลุล่วงในปีแห่งการครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี เมื่อ พ.ศ. ๒๕๔๙

ลักษณะทางกายภาพของสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมคือ เป็นสะพานขึงแฝดที่ทอดยาวข้ามลำน้ำเจ้าพระยาถึง ๒ ช่วง และเชื่อมสะพานทั้ง ๒ ช่วงต่อเนื่องกันด้วยทางแยกต่างระดับระหว่างกลางซึ่งทำหน้าที่รับและกระจายการจราจรไปทุกทิศ โดยมีลักษณะเป็นเสาสะพานขึง ๔ ด้าน มีขารูปเหลี่ยมเพชรปลายยอดแหลมของเสาสะพานคล้ายกับยอดเจดีย์หรือชฎา สายเคเบิลสีทองเรียงร้อยขึงอย่างเป็นระเบียบดังรูปพัด

พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวโปรดเกล้าฯ พระราชทานชื่อสะพานวงแหวนอุตสาหกรรมทั้งสองช่วงว่า “สะพานภูมิพล ๑” และ “สะพานภูมิพล ๒” เมื่อ พ.ศ. ๒๕๕๒

สะพานวงแหวนอุตสาหกรรม คลองลัดโพธิ์ และสวนสาธารณะใต้สะพาน

คลองลัดโพธิ์

พร้อมกับการ ***"ลัดทาง"*** ด้วยโครงการ *"วงแหวนอุตสาหกรรม"* พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวยังมีพระราชดำริให้ดำเนินการ ***"ลัดน้ำ"*** ด้วยการขุดลอกและปรับปรุง *"คลองลัดโพธิ์"* บริเวณส่วนคอดคุ้งน้ำ ในพื้นที่ตำบลบางกะเจ้า อำเภอพระประแดง จังหวัดสมุทรปราการ เพื่อย่นระยะทางการไหลของน้ำออกสู่ทะเล เป็นการระบายน้ำออกจากเมืองเมื่อน้ำเหนือหลากให้รวดเร็วและมีประสิทธิภาพมากยิ่งขึ้น โดยทรงมอบให้กรมชลประทานรับไปดำเนินการโดยร่วมมือกับกรมทางหลวงชนบทผู้รับผิดชอบในการสร้างสะพานวงแหวนอุตสาหกรรม

ครั้นเมื่อวันพุธ ที่ ๒๔ พฤศจิกายน พ.ศ. ๒๕๕๓ พระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวได้เสด็จพระราชดำเนินพร้อมด้วยสมเด็จพระเทพรัตนราชสุดาฯ สยามบรมราชกุมารี โดยเรือพระที่นั่ง "อังสนา"[๒] ของกองทัพเรือ ออกจากท่าน้ำโรงพยาบาลศิริราช ไปทรงเปิดสะพาน "ภูมิพล ๑" " ภูมิพล ๒" และประตูน้ำคลองลัดโพธิ์

ถนนวงแหวน ถนนวงแหวนอุตสาหกรรม สะพานวงแหวนอุตสาหกรรม ตลอดถึงคลองลัดโพธิ์ เป็นเส้นทางแห่งคุณประโยชน์อย่างมหาศาลของแผ่นดินไทย ที่เกิดขึ้นด้วยบารมีแห่งพระเมตตาคุณ พระมหากรุณาธิคุณ และพระราชวิสัยทัศน์อันกว้างไกลของพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว ซึ่งปวงชนชาวไทยจะจารึกและประทับไว้ในใจอย่างไม่รู้ลืม จึงขอถวายราชสักการะสดุดีและถวายพระพรชัยมงคลให้ทรงพระเจริญตราบกาลนานเทอญ

---

[๒] *อังสนา หมายถึง ดอกประดู่ เป็นสัญลักษณ์อย่างหนึ่งของทหารเรือไทย ซึ่งพระเจ้าบรมวงศ์เธอ พระองค์เจ้าอาภากรเกียรติวงศ์ กรมหลวงชุมพรเขตรอุดมศักดิ์ ทรงกำหนดขึ้น เพื่อเป็นการเน้นย้ำถึงความสมัครสมานสามัคคีของเหล่าทหารเรือในการป้องกันประเทศ ด้วยธรรมชาติของดอกประดู่นั้น เวลาบานจะบานพร้อมกัน และเวลาโรยก็โรยพร้อมกัน*

รัฐธรรมนูญไทยกับการศึกษา

*ผศ. ดร. สมหมาย จันทร์เรือง**

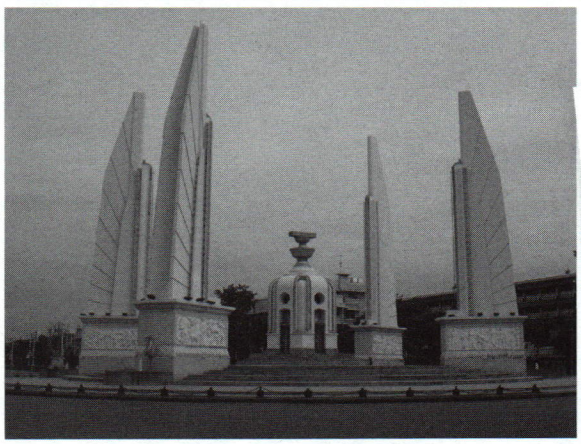

รัฐธรรมนูญถือเป็นเอกลักษณ์ของการเมืองการปกครอง นับแต่ประเทศไทยได้เปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์เป็นระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนยน ๒๔๗๕ จนถึง พ.ศ. ๒๕๕๕ รวมเวลาผ่านมา ๘๐ ปี มีกฎหมายหลักของประเทศ คือ "รัฐธรรมนูญ" และ "ธรรมนูญ" สำหรับการปกครองประเทศ จำนวน ๑๘ ฉบับ และล่าสุดฉบับที่ ๑๘ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราช-อาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐ ซึ่งถือเป็นรัฐธรรมนูญที่มีลักษณะเด่นหลายประการ ในการนำเข้าสู่เรื่องรัฐธรรมนูญกับการศึกษานั้น เพื่อความเข้าใจเบื้องต้นและสามารถพิจารณาบทความนี้ได้ชัดเจน จึงขอนำสาระสำคัญของรัฐธรรมนูญไทยมาอธิบายเป็นประเด็นสำคัญดังต่อไปนี้

ความหมายของรัฐธรรมนูญ

จากพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒ (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖ : ๙๔๑) รัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายสูงสุดที่จัดระเบียบการปกครองประเทศ

จากพจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย (ราชบัณฑิตย-สถาน, ๒๕๔๔ : ๒๗๕) รัฐธรรมนูญ (Constitution) คือ บทกฎหมายสูงสุดที่จัดระเบียบการปกครองประเทศ โดยกำหนดรูปแบบของรัฐว่าเป็นรัฐเดียวหรือรัฐรวม ระบอบการปกครองของรัฐรวมทั้งสถาบันและองค์กร การใช้อำนาจอธิปไตยในการปกครองรัฐ เช่น รัฐธรรม-นูญแห่งราชอาณาจักรไทย (พุทธศักราช ๒๕๔๐)

Black's Law Dictionary (Henry Campbell Black, 1990 : 311) รัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายประกอบและกฎหมายพื้นฐานของประเทศหรือรัฐ ซึ่งอาจบัญญัติไว้เป็นลายลักษณ์อักษรหรือไม่ก็ได้ รัฐธรรมนูญมีลักษณะและสาระเกี่ยวกับการปกครองประเทศ โดยบัญญัติปัจจัยพื้นฐานของบุคคล การจัดองค์กรรัฐบาล กฎระเบียบการกระจายอำนาจ และข้อจำกัดต่าง ๆ รวมทั้งการใช้อำนาจอธิปไตยด้วย

Law Dictionary (Steven H. Gifis, 1996 : 100) รัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายที่เป็นกรอบของระบบการปกครอง เป็นต้นกำเนิดและพื้นฐานของกฎหมายที่เกี่ยวกับการปกครองประเทศ โดยมีการมอบอำนาจจากประชาชนผ่านผู้แทนในการใช้อำนาจอธิปไตยเพื่อออกข้อบังคับหรือนิติบัญญัติของรัฐบาล

จากคำนิยามและการศึกษาลักษณะรัฐธรรมนูญทุกฉบับสามารถประมวลความหมายของรัฐธรรมนูญ คือ กฎหมายสูงสุดที่จัดระเบียบการปกครองประเทศหรือกำหนดโครงสร้างในการปกครองประเทศ โดยการจัดสรรอำนาจอธิปไตยให้เหมาะสมกับสิทธิหน้าที่อันเป็นพื้นฐานความเป็นอยู่ของประชาชนในประเทศนั้น

นอกจากกฎหมายที่ใช้ชื่อรัฐธรรมนูญแล้ว

* *ผู้ช่วยอธิการบดี และคณบดีคณะนิติศาสตร์ มหาวิทยาลัยสยาม*

ศาสตราจารย์ ม.ร.ว. เสนีย์ ปราโมช ได้แสดงความเห็นว่า ข้อความในศิลาจารึกของพ่อขุนรามคำแหงกรุงสุโขทัยควรถือได้ว่าเป็นปฐมรัฐธรรมนูญของไทย *(วิษณุ เครืองาม, ๒๕๓๐ : ๑๖๙)* และกฎมณเฑียรบาลว่าด้วยการสืบราชสันติวงศ์ย่อมถือว่าเป็นกฎหมายรัฐธรรมนูญด้วย *(วิษณุ เครืองาม, ๒๕๓๐ : ๓๓๗)*

การใช้คำว่า "รัฐธรรมนูญ" กับ "ธรรมนูญ"

ประเทศไทยเคยใช้คำว่า "รัฐธรรมนูญ" กับ "ธรรมนูญ" สลับกันมา จึงมีข้อน่าสงสัยว่าเมื่อใดควรเรียกว่า "รัฐธรรมนูญ" และเมื่อใดควรเรียกว่า "ธรรมนูญ" ข้อสงสัยนี้มีคำตอบได้ ๒ ประการ คือ

๑. จากคำอธิบายของพจนานุกรม ฉบับราชบัณฑิตยสถาน *(ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๖ : ๕๕๔)* และพจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย (ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๔๔ : ๒๗๕) **"ธรรมนูญ"** คือ กฎหมายที่จัดระเบียบองค์กร ในระหว่างที่ยังไม่มีรัฐธรรมนูญ เช่น ธรรมนูญศาลทหาร พระธรรมนูญศาลยุติธรรม เมื่อเทียบคำว่า **"รัฐธรรมนูญ"** ดังได้อ้างมาแล้ว มีความแตกต่างที่สำคัญ คือ **"รัฐธรรมนูญ"** เป็นคำที่ใช้สำหรับกฎหมายที่มีลักษณะหรือระดับสูงสุด ส่วน **"ธรรมนูญ"** เป็นกฎหมายทั่วไปที่จัดระเบียบองค์กรเท่านั้น

๒. จากประวัติศาสตร์การปกครองประเทศในระบอบประชาธิปไตยที่ผ่านมาพบว่า "รัฐธรรมนูญ" เป็นกฎหมายที่ประสงค์จะให้ใช้ถาวร ส่วน "ธรรมนูญ" เป็นการบัญญัติใช้ชั่วคราว ได้แก่ *ฉบับแรก*เรียกว่า พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ *ฉบับที่ ๗* เกิดจากการปกครองโดยคณะปฏิวัติเรียกว่า ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๒ *ฉบับที่ ๙* เกิดจากการยึดอำนาจการปกครองโดยคณะปฏิวัติ เรียกว่า ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๑๕ *ฉบับที่ ๑๒* เกิดจากการยึดอำนาจการปกครองโดยคณะปฏิวัติเรียกว่า ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๒๐ และ*ฉบับที่ ๑๔* เกิดจากการยึดอำนาจการปกครองโดยคณะรักษาความสงบเรียบร้อยแห่งชาติ (รสช.) เรียกว่า ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔

โครงสร้างของรัฐธรรมนูญ

กรณีรัฐธรรมนูญทั่วไปที่มีลักษณะถาวร มีการร่างเป็นขั้นตอน โดยให้บุคคลหลายฝ่ายเข้ามามีส่วนร่วมนั้น ประกอบด้วย

๑. *คำปรารถ* กล่าวถึงความเป็นมาของรัฐธรรมนูญ ที่ยกร่างขึ้นประกาศใช้

๒. *ความทั่วไป* ที่เป็นพื้นฐานการปกครอง ได้แก่ พระมหากษัตริย์ สิทธิเสรีภาพและหน้าที่ของประชาชนชาวไทย และแนวนโยบายแห่งรัฐ

๓. *รัฐสภา* ซึ่งบอกลักษณะของอำนาจนิติบัญญัติ ได้แก่ ประเภทของสมาชิกรัฐสภา การได้มาของสมาชิกแต่ละประเภท และการดำเนินงานของรัฐสภา

๔. *คณะรัฐมนตรี* ซึ่งบอกลักษณะของการใช้อำนาจบริหารประเทศ ได้แก่ จำนวนรัฐมนตรี คุณสมบัติรัฐมนตรี การบริหารงานของคณะรัฐมนตรี และการพ้นจากตำแหน่งของคณะรัฐมนตรี

๕. *ศาล* ซึ่งบอกลักษณะของการใช้อำนาจตุลาการ ได้แก่ ประเภทของศาล อำนาจพิจารณาพิพากษาคดี และสาระต่าง ๆ ที่เกี่ยวกับกระบวนการยุติธรรม

๖. *บทบัญญัติอื่นๆ* ตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญแต่ละฉบับ

๗. *บทเฉพาะกาล* ที่กล่าวถึงความต่อเนื่องในการใช้บังคับระหว่างรัฐธรรมนูญฉบับก่อนกับรัฐธรรมนูญที่ประกาศใช้ในปัจจุบัน

ในช่วงที่มีอำนาจปกครองที่จำเป็นต้องประกาศใช้กฎหมายนี้เป็นการชั่วคราวไปพลางก่อน หรือที่เรียกว่า "ธรรมนูญปกครองราชอาณาจักร" มีโครงสร้างไม่มากเหมือนกับรัฐธรรมนูญฉบับถาวร โดยมีบทบัญญัติเพียง ๒๐ - ๓๓ มาตรา ส่วนมากอ้างถึงความจำเป็นต้องมี "ธรรมนูญ" เน้นบทบัญญัติที่ให้อำนาจคณะผู้ยึดอำนาจการปกครองเป็นสิทธิขาด และอาจมีบทบัญญัติที่จะดำเนินการร่างรัฐธรรมนูญฉบับถาวร หรือที่เป็นประชาธิปไตยต่อไปในอนาคต

ประวัติรัฐธรรมนูญไทย

รัฐธรรมนูญปรากฏตัวในสังคมไทยเมื่อมีการเปลี่ยนแปลงการปกครองจากระบอบสมบูรณาญาสิทธิราชย์ (หรือระบอบราชาธิปไตย) มาเป็นการปกครองระบอบประชาธิปไตย เมื่อวันที่ ๒๔ มิถุนายน ๒๔๗๕ โดยคณะราษฎรยึดอำนาจหรือปฏิวัติในสมัยพระบาทสมเด็จพระปกเกล้าเจ้าอยู่หัว (รัชกาลที่ ๗) ต่อมาอีก ๓ วัน (๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕) จึงได้ประกาศใช้รัฐธรรมนูญเป็นหลักในการปกครองประเทศ *(สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๕๐ : ๑๖ - ๒๑)*

รัฐธรรมนูญฉบับแรก คือ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พุทธศักราช ๒๔๗๓ มีจำนวน ๓๙ มาตรา และสิ้นสุดการใช้เมื่อมีรัฐธรรมนูญฉบับถาวรเมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๖ เดือน ๑๔ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๒ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พุทธศักราช ๒๔๗๕ มีจำนวน ๖๘ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ ถึงวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๑๓ ปี ๔ เดือน ๒๙ วัน นับว่านานที่สุดจนถึงปัจจุบัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๓ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๘๙ (มีการเปลี่ยนนามประเทศจาก “สยาม” เป็น “ไทย” เมื่อ พ.ศ. ๒๔๘๒) มีจำนวน ๙๖ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ พฤษภาคม ๒๔๘๙ ถึงวันที่ ๘ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๑ ปี ๕ เดือน ๓๐ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๔ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๔๙๐ มีจำนวน ๙๘ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ ถึงวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๔๙๒ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๑ ปี ๔ เดือน ๑๔ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๕ รัฐธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๙๒ มีจำนวน ๑๘๘ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๔๙๒ ถึงวันที่ ๒๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๔ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๒ ปี ๘ เดือน ๖ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๖ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม พุทธศักราช ๒๔๙๕ มีจำนวน ๑๒๓ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๙๕ ถึงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๐๑ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๖ ปี ๗ เดือน ๑๒ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๗ คือ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๐๒ มีจำนวน ๒๐ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๐๒ ถึงวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๙ ปี ๔ เดือน ๒๓ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๘ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๑ มีจำนวน ๑๘๓ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑ ถึงวันที่ ๑๗ พฤศจิกายน ๒๕๑๔ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๓ ปี ๔ เดือน ๒๘ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๙ คือ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๑๕ มีจำนวน ๒๓ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๕ ถึงวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๗ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๑ ปี ๙ เดือน ๒๒ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๐ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๗ มีจำนวน ๒๓๘ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๗ ถึงวันที่ ๖ ตุลาคม ๒๕๑๙ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๒ ปี

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๑ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๑๙ มีจำนวน ๒๙ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๙ ถึงวันที่ ๒๐ ตุลาคม ๒๕๒๐ รวมระยะเวลาที่ประกาศใช้ ๑๑ เดือน ๒๘ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๒ คือ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๒๐ มีจำนวน ๓๒ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ ถึงวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๑ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๑ ปี ๑ เดือน ๑๓ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๓ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๒๑ มีจำนวน ๒๐๖

มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๑ จนถึงวันที่ ๒๓ กุมภาพันธ์ ๒๕๓๔ รวมระยะเวลาที่ประกาศใช้ ๑๒ ปี ๒ เดือน ๑ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๔ คือ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พุทธศักราช ๒๕๓๔ มีจำนวน ๓๓ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๓๔ ถึงวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๔ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๘ เดือน ๘ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๕ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๓๔ มีจำนวน ๒๒๓ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๔ ถึงวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๕ ปี ๑๐ เดือน ๒ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๖ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๔๐ มีจำนวน ๓๓๖ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ ถึงวันที่ ๑๙ กันยายน ๒๕๔๙ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๘ ปี ๑๑ เดือน ๘ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๗ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พุทธศักราช ๒๕๔๙ มีจำนวน ๓๙ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๙ ถึงวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐ รวมระยะเวลาที่ใช้ ๑๐ เดือน ๒๓ วัน

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๘ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช ๒๕๕๐ มีจำนวน ๓๐๙ มาตรา ประกาศใช้เมื่อวันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐ ถึงปัจจุบัน

รวมระยะเวลาที่ประกาศใช้มีรัฐธรรมนูญถึง พ.ศ. ๒๕๕๕ รวม ๘๐ ปี จำนวนรัฐธรรมนูญที่ใช้อย่างเป็นทางการรวม ๑๘ ฉบับ

ความเป็นมาของรัฐธรรมนูญไทยกับการศึกษา

การวิเคราะห์แบ่งเป็น ๒ ระยะ โดยระยะแรก รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑ - ๑๕ ระยะที่สอง รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๖ (พ.ศ. ๒๕๔๐) ถึงฉบับที่ ๑๘ (พ.ศ. ๒๕๕๐)

ระยะแรก ศึกษาวิเคราะห์ตั้งแต่พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ (ฉบับแรก) จนถึงรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๔ (ฉบับที่ ๑๕) ซึ่งมีสาระที่เกี่ยวกับการศึกษาดังต่อไปนี้

พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕ เป็นรัฐธรรมนูญฉบับแรกที่ใช้ชื่อต่างจากฉบับต่อมา เนื่องจากมีการยึดอำนาจและเปลี่ยนแปลงการปกครอง โดย “คณะราษฎร” จึงเน้นการใช้ไปพลางก่อน และมีบทบัญญัติที่ให้อำนาจแก่ประชาชนเป็นหลัก ส่วนบทบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาไม่มีปรากฏ

มาตรา ๑๑ “คุณสมบัติของผู้สมัครรับเลือกเป็นผู้แทนประเภทที่ ๑ คือ

๑. สอบไล่วิชาการเมืองได้ตามหลักสูตร ซึ่งสภาจะได้ตั้งขึ้นไว้ มาตรานี้แสดงให้เห็นเจตนารมณ์ในการวางพื้นฐานการศึกษาเพื่อสร้างความเข้าใจระบอบการปกครองใหม่เป็นประการสำคัญ

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๙ และรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๔๙๐ มีบทบัญญัติที่เกี่ยวกับการศึกษาคล้ายคลึงกัน กล่าวคือ บัญญัติไว้ในหมวดที่ว่าด้วยสิทธิและหน้าที่ของชนชาวไทย โดยรวมไว้กับสิทธิและหน้าที่ประการอื่น ๆ ในมาตราเดียวกัน มิได้แยกส่วนของการศึกษาออกมาเด็ดขาดและชัดเจน ดังเช่น มาตรา ๑๔ ของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕ “ภายใต้บังคับแห่งกฎหมาย บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในร่างกาย เคหสถาน ทรัพย์สิน การพูด การเขียน การโฆษณา การศึกษาอบรม การประชุมโดยเปิดเผย การตั้งสมาคม การอาชีพ”

รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๒ เป็น*รัฐธรรมนูญฉบับแรก*ที่บัญญัติ แยกการศึกษาให้เห็นชัดเจน โดยกำหนดให้การศึกษาเป็นสิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทยไว้ในหมวด ๓ มาตรา ๓๖ “บุคคลย่อมมีเสรีภาพบริบูรณ์ในการศึกษาอบรมเมื่อการศึกษาอบรมนั้นไม่เป็นปฏิปักษ์ต่อหน้าที่ของพลเมืองตามกฎหมายว่าด้วยการศึกษาอบรม และไม่ขัดต่อกฎหมายว่าด้วยการจัดสถานศึกษา

สถานศึกษาของรัฐและเอกชนต้องให้ความเสมอภาคแก่บุคคลในการเข้ารับการศึกษาอบรมตามความสามารถของบุคคลนั้น ๆ"

บัญญัติแยกการศึกษาเป็นหน้าที่ของชนชาวไทย ไว้ในหมวด ๔ มาตรา ๕๓ "บุคคลมีหน้าที่รับการศึกษาอบรมชั้นประถมศึกษาภายในเงื่อนไขและวิธีที่กฎหมายบัญญัติ"

นอกจากนี้ ยังมีแนวนโยบายแห่งรัฐ (State Policy) เกิดขึ้นในรัฐธรรมนูญไทยเป็นครั้งแรก โดยบัญญัตินโยบายด้านการศึกษาไว้อย่างเด่นชัด ๔ มาตรา คือ

มาตรา ๖๒ "การศึกษาอบรมพึงมีจุดประสงค์ที่จะให้ชนชาวไทยเป็นพลเมืองดี มีร่างกายแข็งแรง และอนามัยสมบูรณ์ มีความรู้ความสามารถที่จะประกอบอาชีพ และมีจิตใจเป็นนักประชาธิปไตย"

มาตรา ๖๓ "รัฐพึงส่งเสริมและบำรุงการศึกษาอบรม การจัดระบบการศึกษาอบรมเป็นหน้าที่ของรัฐ โดยเฉพาะสถานศึกษาทั้งปวงย่อมอยู่ภายใต้การควบคุมดูแลของรัฐ

การศึกษาอบรมชั้นอุดมศึกษา รัฐพึงจัดการให้สถานศึกษาดำเนินกิจกรรมของตนเองภายในขอบเขตที่กฎหมายบัญญัติ"

มาตรา ๖๔ "การอบรมชั้นประถมศึกษาในสถานศึกษาของรัฐและเทศบาลจำต้องจัดให้โดยไม่เก็บค่าเล่าเรียน"

รัฐพึงช่วยเหลือให้ได้มีอุปกรณ์การศึกษาอบรมตามสมควร"

มาตรา ๖๕ "รัฐพึงสนับสนุนการค้นคว้าในทางศิลปศาสตร์และวิทยาศาสตร์"

จากการเริ่มต้นบัญญัติแยกการศึกษาให้เห็นชัดเจนนี้เอง รัฐธรรมนูญฉบับต่อมาจนถึงรัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๕ คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๔ ได้กำหนดเป็นแนวทางเดียวกัน เพียงแต่มาตราต่างๆ อาจเปลี่ยนแปลงไปตามเจตนารมณ์ของแต่ละฉบับ

ข้อสังเกตที่น่าสนใจอีกประการหนึ่ง คือ รัฐธรรมนูญที่เกิดจากการยึดอำนาจการปกครอง ซึ่งใช้ชื่อว่า **"ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร"** ได้แก่ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๒ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๑๕ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๒๐ และธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔ นั้น รัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ ไม่ได้มีการเปลี่ยนแปลงด้านการศึกษามากนัก คงเน้นการศึกษาในส่วนของสิทธิและเสรีภาพของประชาชน โดยมีส่วนของหน้าที่ด้านการศึกษาเป็นส่วนสัมพันธ์กัน และมีนโยบายแห่งรัฐเป็นกรอบให้รัฐบาลชุดต่าง ๆ นำไปปฏิบัติในการบริหารประเทศตามเจตนารมณ์ของรัฐธรรมนูญ

ระยะที่สอง รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๖ (พ.ศ. ๒๕๔๐) ถึงฉบับที่ ๑๘ (พ.ศ. ๒๕๕๐)

กล่าวคือ รัฐธรรมนูญที่บัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาอย่างเด่นชัดเป็นฉบับแรกได้แก่**รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๖** คือ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐ โดยกำหนดไว้ในหมวด ๓ สิทธิและเสรีภาพของชนชาวไทย มาตรา ๔๒ และมาตรา ๔๓ หมวด ๕ หน้าที่ของชนชาวไทย มาตรา ๖๙ หมวด ๕ แนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ มาตรา ๘๑ หมวด ๖ คุณสมบัติของสมาชิกสภาผู้แทนราษฎร มาตรา ๑๐๗ (๓) การศึกษาของสมาชิกวุฒิสภา มาตรา ๑๒๕ (๓) หมวด ๗ การศึกษาของคณะรัฐมนตรี มาตรา ๒๐๖ หมวด ๖ การปกครองส่วนท้องถิ่น มาตรา ๒๘๙ และบทเฉพาะกาล มาตรา ๓๓๕ (๓) ซึ่งบัญญัติดังกล่าว ล้วนเป็นพื้นฐานสำคัญของรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทยฉบับปัจจุบันทั้งสิ้น

รัฐธรรมนูญฉบับที่ ๑๗ คือรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๕๔๙ เน้นกระบวนการนิติบัญญัติ ในส่วนของการร่างรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ และพระราชบัญญัติประกอบรัฐธรรมนูญเป็นหลัก ไม่มีเนื้อหาที่เกี่ยวข้องกับการศึกษา

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันกับการศึกษา

รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบัน ฉบับที่ ๑๘ ได้แก่ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐

ประกาศและมีผลบังคับใช้ในวันเดียวกัน คือ วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐ โดยมีบทบัญญัติเกี่ยวกับการศึกษาดังนี้

หมวด ๓ สิทธิเสรีภาพของปวงชนชาวไทย

ส่วนที่ ๒ ความเสมอภาค

มาตรา ๓๐ "บุคคลย่อมเสมอกันในกฎหมายและได้รับความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน ชายและหญิงมีสิทธิเท่าเทียมกัน

การเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมต่อบุคคลเพราะเหตุแห่งความแตกต่างในเรื่องการศึกษาอบรมจะกระทำมิได้

มาตรการที่รัฐกำหนดขึ้นเพื่อขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ย่อมไม่ถือเป็นการเลือกปฏิบัติโดยไม่เป็นธรรมตามวรรคสาม"

บทบัญญัติส่วนนี้เป็นเรื่องของความเสมอภาคไม่เลือกปฏิบัติ โดยมีด้านการศึกษาที่อาจแตกต่างกัน แต่รัฐธรรมนูญจะให้ความคุ้มครองตามกฎหมายเท่าเทียมกัน อย่างไรก็ตามในวรรคท้ายของมาตราดังกล่าวมีลักษณะการยกเว้นให้รัฐเลือกปฏิบัติได้กรณีการขจัดอุปสรรคหรือส่งเสริมให้บุคคลสามารถใช้สิทธิและเสรีภาพได้เช่นเดียวกับบุคคลอื่น ดังตัวอย่างการให้สิทธิพิเศษแก่คนพิการ ซึ่งจะมีบทบัญญัติรองรับไว้ในมาตราต่อไป

ส่วนที่ ๗ เสรีภาพในการแสดงความคิดเห็นของบุคคลและสื่อมวลชน

เป็นการกำหนดสิทธิการใช้ทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อการศึกษาใน**มาตรา ๔๗** "คลื่นความถี่ที่ใช้ในการส่งวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคมเป็นทรัพยากรสื่อสารของชาติเพื่อประโยชน์สาธารณะ

ให้มีองค์กรของรัฐที่เป็นอิสระองค์กรหนึ่งทำหน้าที่จัดสรรคลื่นความถี่ตามวรรคหนึ่ง และกำกับการประกอบกิจการวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และกิจการโทรคมนาคม ทั้งนี้ ตามที่กฎหมายบัญญัติ

การดำเนินการตามวรรคสองต้องคำนึงถึงประโยชน์สูงสุดของประชาชนในระดับชาติและระดับท้องถิ่น ทั้งในด้านการศึกษา วัฒนธรรม ความมั่นคงของรัฐ ประโยชน์สาธารณะอื่น ๆ และการแข่งขันโดยเสรีอย่างเป็นธรรม รวมทั้งต้องจัดให้ภาคประชาชนมีส่วนร่วมในการดำเนินการสื่อมวลชนสาธารณะ

การกำกับการประกอบกิจการตามวรรคสองต้องมีมาตรการเพื่อป้องกันมิให้มีการควบรวมการครองสิทธิข้ามสื่อ หรือการครอบงำ ระหว่างสื่อมวลชนด้วยกันเองหรือโดยบุคคลอื่นใด ซึ่งจะมีผลเป็นการขัดขวางเสรีภาพในการรับรู้ข้อมูลข่าวสารหรือปิดกั้นการได้รับข้อมูลข่าวสารที่หลากหลายของประชาชน

บทบัญญัติของส่วนนี้เป็นการเปิดโอกาสให้มีการใช้คลื่นความถี่ของวิทยุกระจายเสียง วิทยุโทรทัศน์ และโทรคมนาคม เพื่อการศึกษาที่ถือเป็นประโยชน์สาธารณะ ส่งผลดีต่อการเรียนการสอนทางไกล และการศึกษาตามอัธยาศัยของประชาชนอย่างกว้างขวาง การศึกษาจะสามารถพัฒนาให้ทันสมัย ทันต่อกระแสการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก และสะดวกต่อการรับรู้ของประชาชน

ส่วนที่ ๘ สิทธิและเสรีภาพในการศึกษา

เป็นมาตรการสำคัญที่มีผลต่อการศึกษา กล่าวคือ **มาตรา ๔๙** "บุคคลย่อมมีสิทธิเสมอกันในการรับการศึกษาไม่น้อยกว่าสิบสองปีที่รัฐจะต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพ โดยไม่เก็บค่าใช้จ่าย

ผู้ยากไร้ ผู้พิการหรือทุพพลภาพ หรืออยู่ในสภาวะยากลำบาก ต้องได้รับสิทธิตามวรรคหนึ่ง และการสนับสนุนจากรัฐเพื่อให้ได้รับการศึกษาโดยทัดเทียมกับบุคคลอื่น

การจัดการศึกษาอบรมขององค์กรวิชาชีพหรือเอกชน การศึกษาทางเลือกของประชาชน การเรียนรู้ด้วยตนเอง และการเรียนรู้ตลอดชีวิต ย่อมได้รับความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสมจากรัฐ"

บทบัญญัติของส่วนนี้เป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษาให้ชนชาวไทยทุกคนมีสิทธิรับการศึกษาได้ไม่น้อยกว่า ๑๒ ปี โดยรัฐต้องจัดให้อย่างทั่วถึงและมีคุณภาพและไม่เก็บค่าใช้จ่าย ซึ่งในทางปฏิบัติมีปัญหาเกี่ยวกับการที่สถาบันการศึกษาหามาตรการต่าง ๆ มาเก็บค่าใช้จ่าย ทำให้เป็นประเด็นสำคัญที่ต้องได้รับการแก้ไข เพื่อให้

เรียนฟรีจริงภายในระยะเวลา ๑๒ ปี

นอกจากนี้การให้โอกาสแก่ผู้ยากไร้ ต้องมีทุนการศึกษาสนับสนุน ส่วนผู้พิการหรือทุพพลภาพต้องได้รับสิ่งอำนวยความสะดวกในการรับการศึกษา และการจัดการศึกษาเปิดกว้างให้เอกชนหรือองค์กรวิชาชีพดำเนินการโดยรัฐต้องให้ความคุ้มครองและส่งเสริมที่เหมาะสม

มาตรา ๕๐ "บุคคลย่อมมีเสรีภาพในทางวิชาการ การศึกษาอบรม การเรียนการสอน การวิจัย และการเผยแพร่งานวิจัยตามหลักวิชาการย่อมได้รับความคุ้มครอง ทั้งนี้เท่าที่ไม่ขัดต่อหน้าที่ของพลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน"

บทบัญญัตินี้ช่วยส่งเสริมการวิจัย ที่เป็นจุดอ่อนของการศึกษาไทย ทำให้โอกาสในการทำวิจัยจะมีมากขึ้น เสรีภาพในทางวิชาการจะได้รับความคุ้มครอง แต่ต้องไม่ขัดต่อหน้าที่พลเมืองหรือศีลธรรมอันดีของประชาชน

หมวด ๔ หน้าที่ของชนชาวไทย

มาตรา ๗๓ "บุคคลมีหน้าที่...รับการศึกษาอบรม..."

บทบัญญัตินี้สอดคล้องกับการศึกษาภาคบังคับ ๙ ปี โดยคนไทยต้องเข้าเรียนเมื่อมีอายุ ๗ ปี และพ้นจากการบังคับให้เรียนเมื่อมีอายุ ๑๖ ปี ส่วนอีก ๓ ปี เป็นการเปิดโอกาสทางการศึกษา ซึ่งทั้ง ๙ ปี และ ๑๒ ปี (๙ ปี + ๓ ปี) นี้ รัฐต้องจัดให้ทั่วถึง มีคุณภาพ และไม่เก็บค่าใช้จ่าย

หมวด ๕ แนวนโยบายด้านการศึกษา

มาตรา ๘๐ "รัฐต้องดำเนินการตามแนวนโยบายด้านการศึกษา..."

ฯลฯ

(๓) พัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษาในทุกระดับและทุกรูปแบบให้สอดคล้องกับความเปลี่ยนแปลงทางเศรษฐกิจและสังคม จัดให้มีแผนการศึกษาแห่งชาติ กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษาของชาติ จัดให้มีการพัฒนาคุณภาพครู และบุคลากรทางการศึกษาให้ก้าวหน้าทันการเปลี่ยนแปลงของสังคมโลก รวมทั้งปลูกฝังให้ผู้เรียนมีจิตสำนึกความเป็นไทย มีระเบียบวินัย คำนึงถึงประโยชน์ส่วนรวม และยึดมั่นในการปกครองระบอบประชาธิปไตยอันมีพระมหากษัตริย์ทรงเป็นประมุข

(๔) ส่งเสริมและสนับสนุนการกระจายอำนาจเพื่อให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ชุมชน องค์การทางศาสนา และเอกชน จัดและมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษาเพื่อพัฒนามาตรฐานคุณภาพการศึกษาให้เท่าเทียม และสอดคล้องกับแนวนโยบายพื้นฐานแห่งรัฐ

(๕) ส่งเสริมและสนับสนุนการศึกษาวิจัยในศิลปะวิทยาการแขนงต่าง ๆ และเผยแพร่ข้อมูล ผลการศึกษาวิจัยที่ได้รับทุนสนับสนุนการศึกษาวิจัยจากรัฐ

(๖) ส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคีและการเรียนรู้ ปลูกจิตสำนึก และเผยแพร่ศิลปวัฒนธรรม ขนบธรรมเนียมประเพณีของชาติ ตลอดจนค่านิยมอันดีงามและภูมิปัญญาท้องถิ่น"

บทบัญญัตินี้เป็นการกำหนดนโยบายทางการศึกษาที่จะเป็นกรอบและข้อกำหนดให้รัฐบาลต้องดำเนินการพัฒนาคุณภาพและมาตรฐานการจัดการศึกษา จัดให้มีแผนการศึกษา กฎหมายเพื่อพัฒนาการศึกษา การส่งเสริมให้ท้องถิ่นมีส่วนร่วมในการจัดการศึกษา การส่งเสริมและสนับสนุนการวิจัย การส่งเสริมและสนับสนุนความรู้รักสามัคคี การปลูกจิตสำนึกให้เกิดการทำนุบำรุงศิลปวัฒนธรรมของชาติ และส่งเสริมภูมิปัญญาท้องถิ่น

หมวด ๑๔ การปกครองส่วนท้องถิ่น

มาตรา ๒๘๑ "ภายใต้บังคับ มาตรา ๑ รัฐจะต้องให้ความเป็นอิสระแก่องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น ตามหลักแห่งการปกครองตนเองตามเจตนารมณ์ของประชาชนในท้องถิ่น และส่งเสริมให้องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่นเป็นหน่วยงานหลักในการจัดทำบริการสาธารณะและมีส่วนร่วมในการตัดสินใจแก้ไขปัญหาในพื้นที่"

บทบัญญัตินี้เป็นการกระจายอำนาจการปกครองให้ท้องถิ่นเป็นอิสระในการบริหารจัดการแต่ยังคงอยู่ในการกำกับของรัฐ เป็นราชอาณาจักรอันหนึ่งอันเดียว ทำให้การจัดการศึกษากระจายไปสู่ท้องถิ่นด้วย

บทเฉพาะกาล

มาตรา ๓๐๓ "ในวาระเริ่มแรก ให้คณะรัฐมนตรีที่เข้าบริหารราชการแผ่นดินภายหลังจากการเลือกตั้งทั่วไปเป็นครั้งแรกตามรัฐธรรมนูญนี้ ดำเนินการจัดทำหรือปรับปรุงกฎหมายในเรื่องดังต่อไปนี้ ให้แล้วเสร็จภายในเวลาที่กำหนด

ฯลฯ

(๒) กฎหมายเพื่อการพัฒนาการศึกษาของชาติตาม มาตรา ๘๐ โดยส่งเสริมการศึกษาในระบบ การศึกษานอกโรงเรียน การศึกษาตามอัธยาศัย การเรียนรู้ด้วยตนเอง การเรียนรู้ตลอดชีวิต วิทยาลัยชุมชนหรือรูปแบบอื่น รวมทั้งปรับปรุงกฎหมาย เพื่อกำหนดหน่วยงานรับผิดชอบการจัดการศึกษาที่เหมาะสม และสอดคล้องกับระบบการศึกษาทุกระดับของการศึกษาขั้นพื้นฐาน ภายในหนึ่งปีนับแต่วันที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภาตาม มาตรา ๑๗๖

ฯลฯ

(๓) กฎหมายว่าด้วยการกำหนดแผนและขั้นตอนการกระจายอำนาจ ได้แก่ องค์กรปกครองส่วนท้องถิ่น... ภายในสองปีนับแต่วันที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภาตามมาตรา ๑๗๖ ในการนี้จะจัดทำเป็นประมวลกฎหมายท้องถิ่นก็ได้"

บทบัญญัตินี้กำหนดให้ออกกฎหมายระดับรองหรือกฎหมายลูกให้แล้วเสร็จโดยเร็ว เพื่อทำให้บทบัญญัติของรัฐธรรมนูญมีประสิทธิภาพในการบังคับใช้ ซึ่งกฎหมายระดับรองทั่ว ๆ ไป บังคับให้รัฐบาลต้องดำเนินการภายใน ๑ ปี นับแต่วันที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภา ถ้าเป็นกฎหมายเกี่ยวกับการกระจายอำนาจให้แก่ท้องถิ่นต้องดำเนินการภายใน ๒ ปี นับแต่วันที่แถลงนโยบายต่อรัฐสภา

ความส่งท้าย

แม้รัฐธรรมนูญฉบับต่าง ๆ จะเป็นกฎหมายสูงสุด แต่การที่รัฐธรรมนูญจะอำนวยประโยชน์ได้มากน้อยเพียงใดขึ้นอยู่กับการออกกฎหมายระดับรอง หรือกฎหมายลูก เพื่อใช้บังคับในการปฏิบัติงานจริง ซึ่งบทเฉพาะกาลของรัฐธรรมนูญฉบับใหม่ พ.ศ. ๒๕๕๐ ได้บัญญัติไว้ชัดเจนจึงมั่นใจในระดับหนึ่งว่า รัฐธรรมนูญฉบับปัจจุบันนี้จะส่งเสริมและสนับสนุนศึกษาไทยให้มีพัฒนาการที่ดีขึ้นในอนาคต

บรรณานุกรม

วิษณุ เครืองาม. **กฎหมายรัฐธรรมนูญ**. กรุงเทพมหานคร : นิติบรรณาการ, ๒๕๓๐.

ราชบัณฑิตยสถาน. **พจนานุกรมฉบับราชบัณฑิตยสถาน พ.ศ. ๒๕๔๒.** กรุงเทพมหานคร : นานมีบุ๊คส์พับลิเคชั่นส์, ๒๕๔๖.

____. **พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย.** กรุงเทพมหานคร : ห้างหุ้นส่วนจำกัดอรุณการพิมพ์, ๒๕๔๔.

สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร. **รัฐธรรมนูญไทย.** กรุงเทพมหานคร : สำนักการพิมพ์ สำนักงานเลขาธิการสภาผู้แทนราษฎร, ๒๕๓๐.

กฎหมายที่ใช้อ้างอิง – รัฐธรรมนูญ

ฉบับที่ ๑ พระราชบัญญัติธรรมนูญการปกครองแผ่นดินสยามชั่วคราว พ.ศ. ๒๔๗๕.
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๙ วันที่ ๒๗ มิถุนายน ๒๔๗๕ หน้า ๑๖๖.

ฉบับที่ ๒ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรสยาม พ.ศ. ๒๔๗๕.
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๔๙ วันที่ ๑๐ ธันวาคม ๒๔๗๕ หน้า ๕๒๙.

ฉบับที่ ๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๘๙.
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๓ วันที่ ๑๐ พฤษภาคม ๒๔๘๙ หน้า ๓๐๘.

ฉบับที่ ๔ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๔๙๐.
ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๔ ตอนที่ ๕๓ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๔๙๐ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๙๒.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๖ ตอนที่ ๑๗ วันที่ ๒๓ มีนาคม ๒๔๙๒ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๔๗๕ แก้ไขเพิ่มเติม ๒๔๙๕.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๖๙ ตอนที่ ๑๕ วันที่ ๘ มีนาคม ๒๔๙๕ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๗ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๐๒.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๗๖ ตอนที่ ๑๗ วันที่ ๒๘ มกราคม ๒๕๐๒ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๘ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๑.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๕ ตอนพิเศษ วันที่ ๒๐ มิถุนายน ๒๕๑๑ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๙ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๑๕.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๘๙ ตอนที่ ๑๙๒ วันที่ ๑๕ ธันวาคม ๒๕๑๕ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๑๐ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๗.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๑ ตอนที่ ๑๖๙ วันที่ ๗ ตุลาคม ๒๕๑๗ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๑๑ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๑๙.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๓ ตอนที่ ๑๓๕ วันที่ ๒๒ ตุลาคม ๒๕๑๙ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๑๒ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๒๐.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๔ ตอนที่ ๑๑๑ วันที่ ๙ พฤศจิกายน ๒๕๒๐ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๑๓ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๒๑.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๙๕ ตอนที่ ๑๔๖ วันที่ ๒๒ ธันวาคม ๒๕๒๑ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๑๔ ธรรมนูญการปกครองราชอาณาจักร พ.ศ. ๒๕๓๔.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๔๐ วันที่ ๑ มีนาคม ๒๕๔๓ หน้า ๒๘๕.

ฉบับที่ ๑๕ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๓๔.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๐๘ ตอนที่ ๒๑๖ วันที่ ๙ ธันวาคม ๒๕๓๔ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๑๖ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๔๐.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๑๔ ตอนที่ ๕๕ ก วันที่ ๑๑ ตุลาคม ๒๕๔๐ หน้า พ.๑.

ฉบับที่ ๑๗ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย (ฉบับชั่วคราว) พ.ศ. ๒๕๔๙.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๓ ตอนที่ ๑๐๒ ก วันที่ ๑ ตุลาคม ๒๕๔๙ หน้า ๑.

ฉบับที่ ๑๘ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. ๒๕๕๐.

ราชกิจจานุเบกษา เล่ม ๑๒๔ ตอนที่ ๔๗ ก วันที่ ๒๔ สิงหาคม ๒๕๕๐ หน้า พ.๑.

BOOKS

Black, Henry Campbell. **Black's Law Dictionary.** MINN : West Publishing, 1990.

Gifis, Steven H. **Law Dictionary.** New Jersey : Barron's 1996.

ไม้ดัด ศิลปะการเล่นต้นไม้ของไทย

ประยงค์ อนันทวงศ์

การเล่นต้นไม้ของคนไทยในปัจจุบัน แม้จะดูคึกคักเพิ่มมากขึ้น แต่ส่วนใหญ่ก็เป็นการเล่นต้นไม้ประเภทไม้ดอกไม้ประดับกันมากกว่าประเภทอื่นๆ ที่แปลกออกไปดูเหมือนจะฮือฮากับการเล่นบอนไซหรือไม้แคระของญี่ปุ่นกันอยู่พักหนึ่ง ขณะนี้ก็ค่อยๆ ซาลงไปแล้ว ถึงกระนั้นก็ยังได้รับความนิยมมากกว่าการเล่นต้นไม้อีกประเภทหนึ่งคือ ***ไม้ดัด*** *ซึ่งหาคนเล่นยากเหลือเกิน ฉะนั้นเวลานี้หากมีใครอยากจะดูไม้ดัดแล้ว ถ้าจะไปหาดูตามบ้านเห็นจะไม่มีหวัง นอกจากจะไปในพระบรมมหาราชวัง หรือตามวัดบางแห่งจึงพอจะมี*

ความหมายของไม้ดัดนั้น ท่านหมายถึงการดัดต้นไม้ที่ปลูกไว้ด้วยการดัดกิ่งก้าน หรือลำต้นไม้นั้นให้เป็นรูปต่างๆ เช่นทำให้ดูเหมือนเป็นต้นไม้ใหญ่ หรือมีรูปร่างแปลกประหลาดดูแล้วชวนขบขัน เป็นต้น

ไม้ดัดเชื่อกันว่ามาจากรากเหง้าเหล่ากอเดียวกันกับบอนไซ ซึ่งเกิดขึ้นในประเทศจีนมาเป็นเวลานานกว่า ๑,๕๐๐ ปี และญี่ปุ่นได้รับถ่ายทอดเล่นตามอย่างต่อมาภายหลัง คือหลังจากจีนประมาณ ๗๐๐ ปี ฉะนั้นญี่ปุ่นได้เล่นไม้แคระมาแล้วประมาณ ๘๐๐ ปี ก็นับว่านานโขอยู่ เพราะกรุงสุโขทัยราชธานีเก่าของไทยยังเพิ่งตั้งมาได้เพียง ๗๐๐ ปีเศษเท่านั้น

ที่ว่าจีนเล่นบอนไซมาก่อนญี่ปุ่นนั้น สันนิษฐานจากกระถางปลูกบอนไซที่ใช้อยู่ในญี่ปุ่น ซึ่งเป็นกระถางชั้นหนึ่งและราคาแพง ล้วนแล้วเป็นกระถางเคลือบเขียนรูปบอนไซที่มาจากจีนทั้งนั้น

การเล่นไม้ดัดของไทย เชื่อกันว่าคงจะได้รับอิทธิพลมาจากบอนไซของญี่ปุ่นอีกต่อหนึ่ง แล้วนำมาดัดแปลงเป็นแบบของเราเอง ยกเว้นส่วนที่เห็นว่าแบบของเขาดีเราก็คงไว้ และให้เกียรติเรียกชื่อแบบนั้นตามชื่อประเทศของเขา เช่น เรียกชื่อไม้ดัดชนิดหนึ่งว่า *"ไม้ญี่ปุ่น"* เป็นต้น

เมื่อสันนิษฐานว่า ไทยเรานำเอาแบบอย่างการเล่นไม้ดัดมาจากญี่ปุ่น ก็เลยสันนิษฐานต่อไปว่า การเล่นไม้ดัดของไทยก็คงจะเริ่มมาตั้งแต่ยุคสมัยที่ญี่ปุ่นได้เดินทางมาเมืองไทยนั่นแหละ ประมาณกันว่าในสมัยกรุงศรีอยุธยาช่วงรัชกาลสมเด็จพระเอกาทศรถจนถึงรัชกาลพระเจ้าปราสาททอง แต่ถ้าจะเอาตามหลักฐานไม่ใช่สันนิษฐานแล้ว สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพได้ทรงนิพนธ์อธิบายไว้ว่า

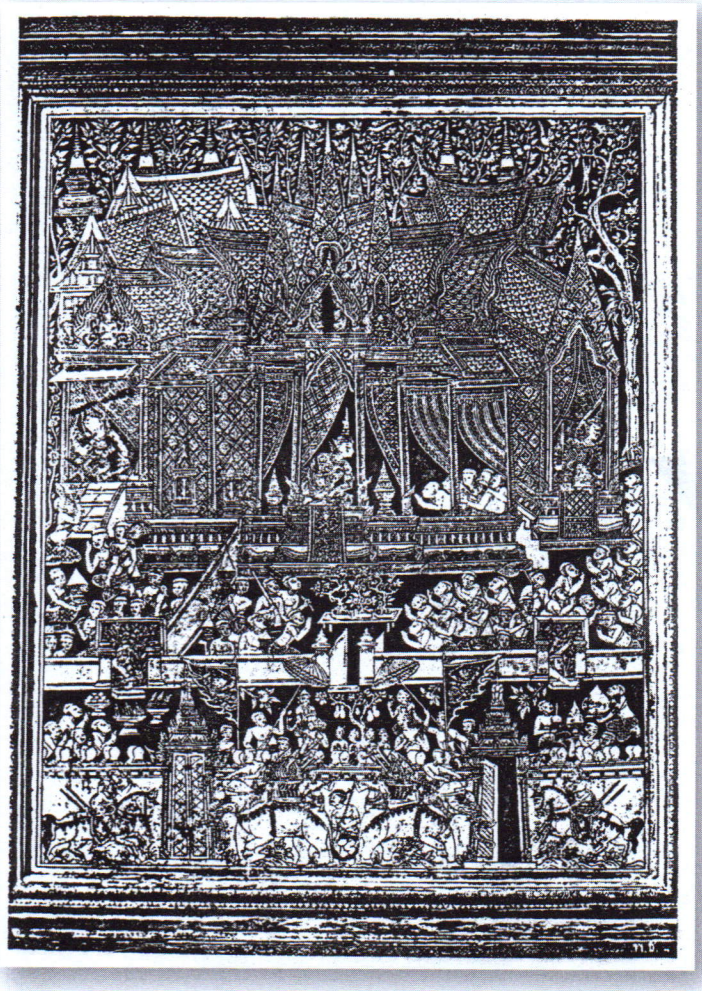

ตู้ไม้ลายไทยแสดงการถวายกระถางไม้ดัด

"หลักฐานที่มีปรากฏแน่นอนนั้น เพียงตั้งแต่รัชกาลที่ ๑ กรุงรัตนโกสินทร์นี้ ด้วยพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลก โปรดต้นไม้ดัดให้ปลูกไว้ในพระบรมมหาราชวัง ยังปรากฏอยู่รอบสนามหญ้าริมพระที่นั่งอมรินทรวินิจฉัยจนทุกวันนี้ และปรากฏต่อมาว่าเมื่อถึงรัชกาลที่ ๒ พระบาทสมเด็จพระพุทธเลิศหล้านภาลัย และเจ้านายตลอดจนข้าราชการก็ชอบเล่นต้นไม้ดัดกันมาก ในสมัยนั้นชอบเล่นไม้ปลูกในกระถางเป็นพื้น มีรูปภาพเขียนถวายกระถางต้นไม้ดัดเมื่อรัชกาลที่ ๒ ปรากฏอยู่ แม้ในหนังสือบทกลอนซึ่งแต่งใน

รัชกาลที่ ๑ และรัชกาลที่ ๒ ก็ชอบกล่าวถึงเล่นไม้ดัด จะคัดมาพอเป็นตัวอย่าง เช่น กล่าวไว้ในเสภาเรื่องขุนช้างขุนแผน ตอนขุนแผนขึ้นเรือนขุนช้าง ดังนี้

โจนลงกลางชานร้านดอกไม้ ของขุนช้างปลูกไว้อยู่ดาษดื่น
รอยรสเกสรเมื่อค่อนคืน ชื่นชื่นลมชายสบายใจ
กระถางแถวแก้วเกดพิกุลแกม ยี่สุ่นแซมมะสังดัดดูไสว
สมอรัดดัดทรงสมละไม ตะขบข่อยดัดไว้จังหวะกัน

อีกแห่งหนึ่ง ตอนขุนแผนพานางวันทองหนี นางวันทองสั่งเรือน ดังนี้

ถึงกระถางต้นไม้ชายตาดู เป็นคู่คู่ชูช่ออรชร
มะขามโพรงโค้งคู้เป็นข้อศอก ฝักกรอกแห้งเกราะกระเทาะล่อน
จันทน์หอมจันทน์คณาจะลาจร มะลิซ้อนซ่อนชู้อยู่จงดี”

สมเด็จพระเจ้าบรมวงศ์เธอ กรมพระยาดำรงราชานุภาพ ได้ทรงอธิบายไว้ด้วยว่า หนังสือตำราต้นไม้ดัดในสมัยรัชกาลต้นๆ ที่เล่นไม้ดัดกันนั้นหาได้มีใครแต่งขึ้นไว้ไม่ เพิ่งมามีขึ้นในรัชกาลที่ ๕ โดย**หลวงมงคลรัตน์ (ช่วง ไกรฤกษ์)** ได้แต่งขึ้นเป็นโคลง และมีรูปเขียนประกอบต้นไม้ดัดตามกำหนดกฎเกณฑ์ไว้ในตำรานั้นด้วย เนื่องจากโคลงไม้ดัดของหลวงมงคลรัตน์ที่กล่าวถึงนี้ ถือว่าเป็นต้นฉบับแม่บทของตำราไม้ดัดทั้งหลายที่นักแต่งตำราไม้ดัดรุ่นต่อมาต่างกล่าวถึงและยกย่องกันทั่วไปอยู่เสมอ ดังนั้นจึงขอนำมาเสนอไว้ทั้งหมด ดังนี้

๑ ◎ “พระบาทบรมนาถเจ้า จอมสยาม
ทรงแบบไม้ดัดงาม เรียบร้อย
ขบวนดัดคัดจัดตาม กรุงเก่า มาแฮ
โปรดแบบบรรยายถ้อย ถูกแล้วเกณฑ์หาฯ

๒ ◎ กรมหลวงพิทักษ์สร้อย มนตรี ทรงเฮย
เขนกับญี่ปุ่นที ป่าข้อม
หกเหียนพับดัดดี ถวายเทียบ แบบแฮ
สิบเอ็ดกิ่งพริ้งพร้อม แยกใช้กิ่งสามฯ

๓ ◎ พระด้วงรองบาทไท้ กรมหลวง
ฝึกหัดสันทัดปวง ปลูกแก้
แสดงบอกบ่หันหวง สอนหัด ชินเฮย
จึงประจักษเหตุแท้ ท่านอ้างออกองค์ฯ

๔ ◎ ไม้ขบวนวาดเอี้ยว วงเวียน ต้นนา
ตอต่ำตัดเรือนเจียน เรียบร้อย
ทีกิ่งชอบใช้เนียน สนิทช่อง ไฟแฮ
ทรงพุ่มชิดเชิดช้อย ช่องชั้นจังหวะวางฯ

๕ ◎ ฉากแบบโคนทอดน้อย หนึ่งงาม
ที่คดคบขดตาม หักค้อม
ตอย่อกิ่งต่อสาม สมแบบ เดิมนอ
ต้นชดเค้ากิ่งหย้อม อย่าซ้ำเสียคมฯ

๖ ◎ หกเหียนเห็นดัดคู้ ขัดทับ
ตอเพล่เร่เรือนรับ ลอดพลิ้ว
ทียอดทอดทวนทับ ทบกิ่ง กลแฮ
ดูดุจหมัดมวยงิ้ว ผงาดง้ำผงกหงายฯ

๗ ◎ ไม้เขนเบนกิ่งท้าย ทวนลง
โคนปุ่มภูต้นทรง เกร่อเก้อ
ทียอดทอดหวนหง เห็นขด คู้แฮ
ดุจมฤคเหลียวชะเง้อ ชะโงกเงื้อมมาหลังฯ

๘ ◎ ป่าข้อมโคนปุ่มต้น ตามตรง
คบแยกสามกิ่งจง จัดเก้า
จังหวะระยะวง เวียนรอบ กลมแฮ
จัดช่องไฟให้เถ้า ส่วนต้นตัดเรือนฯ

๙ ◎ ไม้ญี่ปุ่นรวบทั้ง กำมะลอ
ตลกรากเอนชายมอ มากใช้
ท่วงทีที่ขันพอ ภูมตลก
คงกิ่งจังหวะได้ ช่องพร้อมเรือนเสมอฯ

๑๐ ◎ เก้าชนิดนับชื่ออ้าง ออกนาม ไม้เฮย
โดยบุราณเรียกตาม ต่อถ้อย
จัดคัดจัดดัดงาม คงเงื่อน นั้นนา
พอประจักษ์นามน้อย เนื่องไม้มีเดิมฯ

๑๑ ◎ ขุนท่องสือเก่าแจ้ง จำถนัด
ลิขิตโคลงไม้ดัด แต่งไว้
เคยฝึกเล่นโดยจัด จวบพระ ด้วงนา
เพื่อจะตัดคงไว้ ดุจถ้อยกลอนแถลงฯ

๑๒ ◎ ผู้มีวิริยพร้อม เพลินเพียร
เย็นกมลเนาเนียน เนินแก้
เล่นดัดตัดแต่งเจียน จัดพุ่ม เรือนแฮ
โดยประณีตนับแท้ ท่านนั้นจิตต์เสมอฯ

๑๓ ◎ ทำจนกลบบาดได้ นับถือ
จึงจักชมฝีมือ แม่นไม้
แผลบาดอุจาดคือ รอยตัด คงนอ
เป็นที่ตำหนิได้ คัดค้านคำฉินฯ

๑๔ ◎ พระบัณฑูรโปรดไม้ นามเขน
กับป่าข้อมชายเอน ออกตั้ง
โรงหุ่นแต่งทุกเวร วางเทียบ งามแฮ
สมฉากสมเขาทั้ง เทียบพื้นไพรระหงฯ

๑๕ ◎ กรมพระพิพิธได้ ทรงมา
กรมพระพิทักษ์หา เช่นบ้าง
เอนชายป่าข้อมตรา ตรงชื่อ เดิมเอย
พอประจักษ์จิตต์อ้าง ออกให้เห็นพยานฯ
๑๖ ◎ ไม้ขบวนฉากแบบทั้ง สองชะนิด
ในพระราชวังสถิต เกิดพร้อม
พระบาทพระนั่งเกล้าสฤดิ รังรุกข์ ไว้นา
มาบัดนี้ทรงส้อม แทรกพื้นพรรค์ขบวนฯ
๑๗ ◎ หกเขียนฉากแบบนี้ นานศูนย์
เพราะบ่เห็นสมบูรณ์ เริดร้าง
สุดงามสุดยากปูน ปานเช่น กันแฮ
สองรุกข์แถวบางช้าง เชิดคล้ายพอแปลงฯ
๑๘ ◎ รอบกลมกว้างต้นคลี่ ยาววัด
สีส่วนประจงตัด แต่งได้
ตอสองส่วนเจ็ดชัด ชาม่อ หมายเอย
พับท่อนหนึ่งสองให้ หักรู้ส่วนเดิมฯ
๑๙ ◎ บาดตัดวัดหยั่งพื้น พูนดิน บนเอย
พับสีบันสองจิน ตนะไว้
เป็นตอต่ำพอผิน ผันเล่น แลพ่อ
ที่ตัดหนึ่งสองให้ หักซ้ำส่วนเดิมฯ
๒๐ ◎ ดูงามจังหวะคล้อง ฉันใด
บิดผลักหกเพล่ไผล ไพล่พลิ้ว
ที่แรงท่าเพลงไถล ถลาเผ่น โผนแฮ
หงายหมัดขัดมวยงิ้ว ชะโงกเอี้ยวอาจถลาฯ
๒๑ ◎ ทียอดหวนหกให้ เห็นแรง
ทีกิ่งสอดพลิกแพลง เพลี่ยงต้น
ทีเรือนตัดเรือนแสดง ดุจกระ ทุ่มเอย
ทีวกจังหวะค้น คิดเท้าต้นเสมอฯ
๒๑ ◎ เขียนไว้หวังวัดเค้า ควรตรอง
ฝึกตัดดัดดูลอง เล่ห์นั้น
กะคงหนึ่งสองสอง สมเหตุ ใช้นา
กิ่งสิบเอ็ดคาดคั้น คิดไม้หกเหียนฯ

(สะกดการันต์ตามต้นฉบับ โคลงตำราไม้ดัด โรงพิมพ์โสภณพิพรรฒมธนากร ๒๔๗๒)

จากคำโคลงนี้ มีนักเล่นไม้ดัดขั้นปรมาจารย์หลายท่านได้นำมาอธิบายถึงกฎเกณฑ์และขั้นตอนวิธีทำไว้ให้แน่ชัดอีกครั้งหนึ่งตามความเห็นของแต่ละท่าน ซึ่งส่วนใหญ่ก็มีความเห็นไปในทางที่คล้ายคลึงกัน แต่ก่อนที่จะสรุปความเห็นดังกล่าวมาเสนอไว้ในที่นี้ ใคร่ขอนำศัพท์ที่เกี่ยวกับไม้ดัดมาเพื่อให้ทราบเป็นความรู้ไว้ จะได้ช่วยให้เข้าใจถึงวิธีการเล่นไม้ดัดได้ง่ายขึ้น ศัพท์ต่างๆ ที่ใช้กันอยู่มีดังนี้

๑. ลำต้น หมายถึงส่วนที่พ้นดินขึ้นไปจนถึงที่จะมีกิ่ง

๒. หุ่น หมายถึงส่วนที่ต่อจากลำต้นขึ้นไปอีก คือส่วนที่มีกิ่งขึ้นไปจนสุดยอด

๓. กิ่ง หมายถึงส่วนที่ออกจากลำต้นและหุ่น ถ้ากิ่งใดมิได้แตกจากหุ่นโดยตรง คือแยกออกจากกิ่งอีกต่อหนึ่งก็เรียกว่ากิ่งแยก

๔. ยอด หมายถึงกิ่งที่สุดที่ต่อจากหุ่น ยอดนี้ไม่จำกัด อาจชี้ฟ้า หันไปทางข้าง หรือลงดินก็ได้

๕. ช่อ หมายถึงพุ่มใบที่สุดของปลายกิ่ง

๖. โคน หมายถึงส่วนที่ต่อจากลำต้นไปยังพื้นดิน ถ้าโคนนั้นเป็นตะปุ่มตะป่ำ หรือโคนโตกว่าลำต้น มักจะเรียกว่าโคนแผลงหรือโคนตลก

๗. ปิดขม่อม หมายถึงเอากระโดงมาปิดแผลที่ตัดที่ลำต้นนั้นจนมิด

๘. กระโดง หมายถึงส่วนที่แตกออกจากลำต้น มีใบรอบตัวและมีแขนงด้วย

๙. แขนง หมายถึงส่วนที่แตกออกจากลำต้นหรือหุ่นแต่คงมีใบ ๒ ข้าง เรียกกันว่า “แข้งสิงห์” ก็มี

๑๐. ทบท้อ หมายถึงกิ่งที่ตัดเป็นส่วนสั้น แทนที่จะเอาไปทางหนึ่งกลับให้ไปอีกทางหนึ่งเสียก่อน แล้วตัดให้แตกใหม่เอากลับไปทางที่มุ่งหมายเดิม คือทบไปแล้วกลับทบมา

๑๑. ข้อศอก หมายถึงกิ่งที่ตัดให้แตกใหม่ ให้งอเป็นมุมๆ

๑๒. ดัด หมายถึงส่วนที่ผูกมัดให้คดไปงอมา

๑๓. ตัด หมายถึงหุ่นหรือกิ่งก็ตาม ท่อนหนึ่งจะยาวเพียงใดก็ตัดเพียงนั้น พอแตกใหม่ก็เลี้ยงส่วนนั้นต่อไป จะโตเรียงไปเป็นลำดับ

๑๔. บวม หมายถึงการพองโตเฉพาะส่วนนั้น เช่นกิ่งที่ทิ้งให้โตเกินไปเรียกว่า “กิ่งบวม”

๑๕. ทู่ หมายถึงทุกๆ ส่วนโตเท่ากัน เช่น มีกิ่ง ๓ ท่อนโตเท่ากันหมดก็เรียกว่า “กิ่งทู่”

๑๖. เรียว หมายถึงส่วนต้นใหญ่ ส่วนปลายเล็ก

๑๗. ตอแอบ หมายถึงต้นเล็กที่อยู่ข้างต้นใหญ่

๑๘. ตอ หมายถึงส่วนที่ตัดจากต้นให้เหลือสั้น คือเตี้ยกว่าต้น

๑๙. คบ หมายถึงกิ่งใหญ่ที่แยกจากลำต้น

๒๐. กลบบาด หมายถึงการปิดแผลที่ตัดจนปิดรอยที่ตัด

๒๑. หัวโต หมายถึงการปิดขม่อมนั้นจนโตเกินกว่าลำต้น

๒๒. ไม้เรือนงาม หมายถึงไม้ที่มีเรือนเรียบๆ มีจังหวะกิ่งสม่ำเสมอ

๒๓. ไม้โคลกเคลก หมายถึงไม้ที่หัวหกก้นขวิด ไม่เป็นท่าเป็นทาง เรียกว่า “ไม้เกเร” ก็มี

๒๔. ไม้ยอดแหลม หมายถึงไม้ที่มีลำต้นค่อนข้างตรงและมีลำต้นเพรียวๆ หุ่นข้างตรงไม่คดเคี้ยว และทำยอดขึ้นข้างบน

๒๕. ไม้สุดยอดสุดกิ่ง หมายถึงไม้ที่มีกิ่งเรียวไปพอเหมาะแก่ความต้องการแล้วไม่เจริญต่อไป

๒๖. ไม้เรือนสูง หมายถึงไม้ที่มีลำต้นสูง และทำหุ่นตอนบนแจ้ มีกิ่งเฉพาะตอนหุ่น อย่างทำนองต้นยางในป่าฉะนั้น

๒๗. ไม้เรือนต่ำ หมายถึงส่วนลำต้นกับส่วนหุ่นเท่ากัน และเรือนหุ่นกว้างๆ ทำนองต้นกระทุ่มตามชายทุ่งหรือกลางนาฉะนั้น

๒๘. ไม้ตอ หมายถึงไม้ที่ไม่มีหุ่น มีแต่ลำต้นและค่อนข้างเตี้ย และโคนใหญ่ มีกิ่งที่ลำต้น โดยมากกิ่งเล็กไม่สมส่วน

๒๙. ไม้ต้นคู่ หมายถึงไม้ที่มีสองต้นเท่านั้น จะย่อมหรือใหญ่กว่ากันเล็กน้อยก็คงเป็นไม้ต้นคู่เหมือนกัน

๓๐. ไม้ต่อเรือน หมายถึงโคนเป็นตอแล้วแตกต้นต่อจากตอนั้นอีกชั้นหนึ่ง ประสานกันเป็นหุ่น ดังรูปหัวมันเทศ หรือเป็นต้นขึ้นจากตอนั้นอีกชั้นหนึ่งก็ได้

๓๑. ไม้ชั้น หมายถึงมีต้นทำหุ่นเสร็จชั้นหนึ่ง แล้วเลี้ยงต้นขึ้นไปทำหุ่นใหม่ต่อๆ ไปเป็นชั้นๆ อาจเป็น ๒ ชั้น หรือ ๓ ชั้นก็ได้

เมื่อทราบศัพท์เกี่ยวกับไม้ดัดแล้ว ก็มากล่าวถึงลักษณะของไม้ดัดกันต่อไป ลักษณะไม้ดัดตามที่โบราณกล่าวไว้มี ๙ ประเภท ดังนี้

๑. ไม้ขบวน ได้แก่การดัดไม้ให้มีลำต้นตั้งตรง แล้วดัดกิ่งวนลำต้น ถ้าหุ่นที่จะใช้เป็นแบบไม้กอให้เอาต้นหนึ่งตั้งตรง อีกต้นใช้ดัดวนเวียนต้นตรงนั้น โดยเว้นจังหวะการเวียนให้เท่ากัน

๒. ไม้ฉาก ได้แก่การดัดลำต้นของไม้ให้เป็นฉาก และกิ่งก็ดัดให้เป็นฉากด้วย ถ้าดัดให้ใกล้เคียงกับ ๙๐ องศาได้เพียงใดไม้ที่ดัดก็ย่อมงามขึ้นเพียงนั้น ยิ่งกว่านั้นถ้าดัดให้ทรงแบนได้ยิ่งดีที่สุด เพราะฉากตามความหมายครั้งโบราณ ท่านหมายถึงการดัดไม้ให้ได้ทรงแบนเหมือนฉากที่ใช้ประดับบ้าน

๓. ไม้หกเหียน ได้แก่การดัดไม้ ด้วยการหักกิ่งลงข้างล่างตรงกับคำว่าหก เช่นหกล้ม แล้วหักกลับไปเสียอีกทางหนึ่ง

๔. ไม้เขน ได้แก่การดัดกิ่ง ๓ กิ่งให้ไปคนละข้าง คือลงล่าง ๑ กิ่ง ไปข้าง ๑ กิ่ง และขึ้นบน ๑ กิ่ง แต่ละกิ่งจะเฉไฉไปอย่างใดก็ได้ แต่ไม่นิยมให้ต่างทิศกันเป็น ๓ ท่า หรือทำกิ่งให้ซ้ำกัน หรือไปทางเดียวกัน ข้อสำคัญจะต้องไม่มีมากกว่า ๓ กิ่ง ไม่เช่นนั้นจะไม่เป็นไม้เขน

๕. ไม้ป่าข้อม ได้แก่ไม้ลำต้นตรงหรือคดงอ และหุ่นตรงตลอดยอด มีกิ่งรอบหุ่นเป็นพุ่มกลม คือกิ่งรอบตัว มีด้วยกันทั้งหมด ๙ กิ่ง ทุกๆ กิ่งจะต้องมีช่องไฟงดงามสม่ำเสมอกันจึงจะสวยงาม

๖. ไม้กำมะลอ ได้แก่ไม้ที่เลียนแบบไม้หกเหียน ผิดกันตรงที่ว่า เมื่อดัดกิ่งเวียนลงจากบนมาล่างแล้วไม่วนขึ้นบนอีก ฉะนั้นแม้ไม้ชนิดนี้อายุ ๔๐ ปี ก็จะไม่สูงขึ้นเลย เพราะความสูงของไม้พุ่งลงสู่เบื้องล่าง นับว่าแปลกดี คือไม่เป็นไปตามความจริง จึงเรียกไม้กำมะลอ

๗. ไม้ญี่ปุ่น ได้แก่ไม้ที่มีลักษณะแบบไม้บอนไซของญี่ปุ่น คือไม่ปรากฏว่าต้องทำหุ่นและทำกิ่งเป็นอย่างไร อาจจะเหมือนไม้ตอเรือน หรือไม้ต้นที่มีลักษณะโคนใหญ่ปลายเรียว

๘. ไม้ตลก ได้แก่ไม้หัวโต เอารากทำต้นหรือคดงอไม่เข้ารูปร่างไม้ใดๆ ส่วนกิ่งนั้นจะทำอย่างใดก็ได้ แต่จะต้องไม่เรียบร้อยเหมือนไม้ป่าข้อม หรือมี ๓ กิ่งเหมือนไม้เขนก็แล้วกัน จะมีเพียงกิ่งเดียวก็ใช้ได้ ทางชนบทนิยมเอาไม้ตอที่นอนแล้วเอารากทำต้นเรียก “จระเข้เหรา”

๙. ไม้เอนชาย ได้แก่ไม้ที่ต้นเอนหรือหุ่นเอนอย่างที่ต้นไม้ใหญ่ริมลำธารเอนไปคลุมลำธาร ส่วนกิ่งจะทำอย่างไรก็ได้และไม่จำกัดจำนวน แต่ที่นิยมกันเอนต้นมีกิ่งมากได้ ถ้าเอนหุ่นแล้วกิ่งตามหุ่นไม่ควรมีมากอย่างไรก็ตามขออย่าให้เป็น ๓ กิ่งอย่างไม้เขนเป็นแล้วกัน

ไม้ดัดประเภทต่างๆ ตามที่กล่าวมาแล้ว หากจะแยกตามลักษณะแบ่งได้ ๓ ประเภท คือ

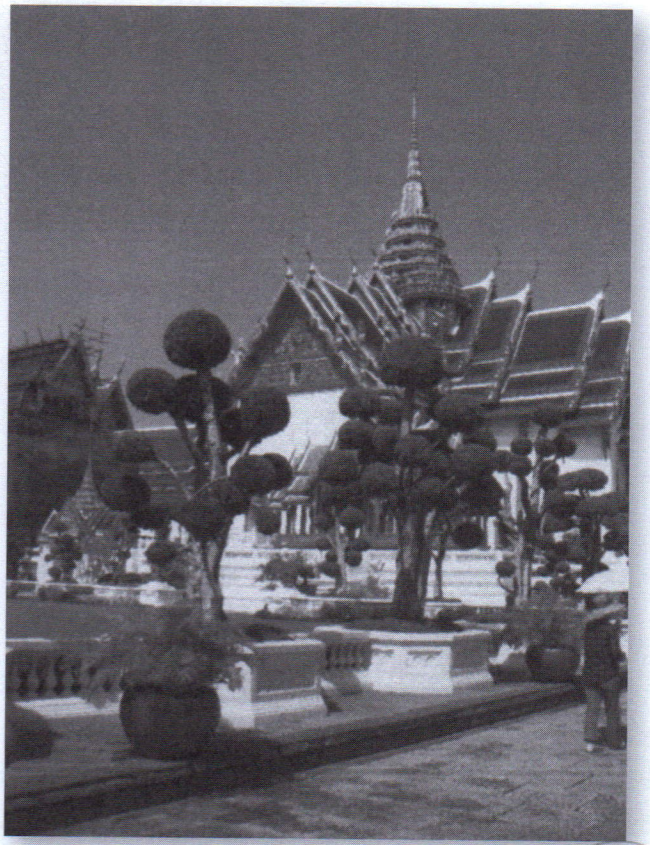

ไม้ขบวน

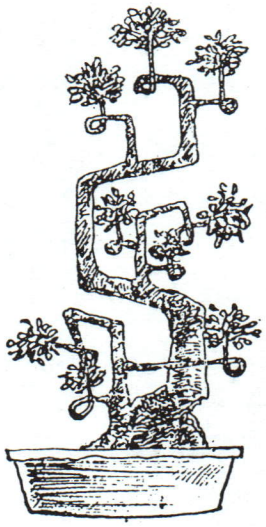

ไม้ฉาก

ไม้หกเหียน

ไม้เขน

ไม้ป่าข้อม

๑. ไม้กอ คือไม้มีหลายต้นเกิดจากโคนเดียวกัน จะเป็นโคนในดินหรือพ้นดินก็ตาม ไม้กอนี้ดัดเป็นไม้แบบไม้บอนไซของญี่ปุ่นที่เรียกว่าไม้หลายต้นจะน่าดูมาก

๒. ไม้ตอ คือไม้ที่ตัดมาจากต้นใหญ่ให้เหลือสั้น ไม้ตอทั่วไปมีลักษณะใหญ่ไม่สัมพันธ์กับส่วนสูง การดัดก็ดัดจากกิ่งที่เกิดจากตอนั่นเอง ไม้ตอนี้ถึงทำอย่างอื่นไม่ได้มากนักแต่ถ้าทำเป็นไม้พุ่มจะสวยงามดีไม่น้อย

๓. ไม้ต้น คือไม้ที่นำมาปลูก จะปลูกคู่หรือเดี่ยวก็ตามเรียกว่าไม้ต้นทั้งนั้น

ไม้ที่จะนำมาทำไม้ดัด ไม่ใช่ว่าไม้อะไรก็นำมาทำไม้ดัดได้ จำเป็นต้องเลือกหาไม้จำพวกใบเล็กและกิ่งเหนียวไม่หักง่าย ทั้งทนทานไม่ตายง่ายอีกด้วย เท่าที่นิยมนำมาดัดกันได้แก่ ตะโก ข่อย มะสัง มะขาม มะนาวเทศ โมก ชา ส่วนไม้อื่นๆ ก็มีผู้เคยนำมาดัดบ้างเหมือนกัน แต่ไม่สู้นิยมนัก เช่น ตะแบก มะเกลือ เกดครุฑ มะขามป้อม แป้ว เข็มป่า แคป่า เสลา กะทุ่ม และโพธิ์

ทั้งหมดนี้ไม้ตะโกเป็นไม้ที่นิยมกันมากที่สุด เพราะเข้าลักษณะไม้ดัดที่ดีทุกประการ ที่สำคัญเป็นพิเศษของไม้ชนิดนี้ก็คือมีลำต้นหรือตอสีดำตัดกับใบสีเขียวจัด ทำให้ดูสวยงามมาก

เมื่อทราบว่าจะใช้ไม้อะไรที่จะนำมาดัดแล้ว ยังจะต้องดูลักษณะรูปร่างของไม้ที่จะนำมาดัดด้วย โดยกำหนดลักษณะของไม้ที่ว่านั้นไว้ ๓ ประเภท คือ

๑. ไม้บรรจบป่า ไม้ประเภทนี้บางแห่งเรียกว่าไม้มือป่า ก็มี ไม้ช่อป่า ก็มี เป็นไม้ที่มีลักษณะเป็นไม้ดัดโดยธรรมชาติอยู่บ้างแล้ว เช่น เป็นพุ่ม เตี้ย แคระแกรน คดเคี้ยว นำมาเลี้ยงดัดแปลงแค่ ๒-๓ ปี ก็จะได้ไม้ดัดแบบที่ต้องการ

๒. ไม้บรรจบหุ่น ไม้ประเภทนี้ส่วนมากจะเลือกมาจากไม้ในป่าที่มีลักษณะรูปร่างพอที่จะนำมาทำไม้ดัดได้ จากนั้นก็นำมาดัดกิ่ง ทำกิ่งยอดให้เรียบร้อยสวยงามได้จังหวะสมำ่เสมอกัน ส่วนยอดก็ต้องทำให้กลมกลืนกับหุ่นที่มีอยู่แล้วนั้นด้วย ไม้ที่ทำได้ดังนี้จึงเรียกว่า บรรจบหุ่น ต้องใช้เวลาทำนานหน่อยคือประมาณ ๓-๙ ปี

๓. ไม้วิชา ไม้ประเภทนี้เป็นไม้ที่เลือกจากไม้ป่ามาเพียงท่อนเดียวปักลงในดิน ปล่อยให้แตกกระโดงแล้วทำการปิดขม่อม ทำหุ่น ทำกิ่ง ดัดให้ได้แบบตามที่ต้องการ การดัดไม้ประเภทนี้ต้องใช้เวลานานกว่า ๒ ประเภทที่กล่าวมาแล้ว คือตั้งแต่ ๙-๑๘ ปีทีเดียว

เมื่อทราบลักษณะและความเป็นมาของไม้ดัดแล้ว ผู้ที่ต้องการเล่นไม้ดัดก็ต้องไปเสาะแสวงหาเอา ซึ่งวิธีที่จะทำได้ในปัจจุบันนี้มีอยู่ ๒ วิธี คือ

๑. ซื้อไม้จากที่เขาขุดมาขาย เลือกรูปทรงหรือหุ่นตามความต้องการตามร้านหรือตลาดจำหน่ายต้นไม้ทั่วไป ขณะนี้แหล่งต้นไม้ที่รู้จักกันดีได้แก่ที่เทเวศร์และสวนจตุจักร

๒. ไปเที่ยวขุดหาด้วยตนเอง ตามเรือกสวน ไร่นา หรือป่าเขา ซึ่งจะต้องมีเครื่องมือและอุปกรณ์ต่างๆ

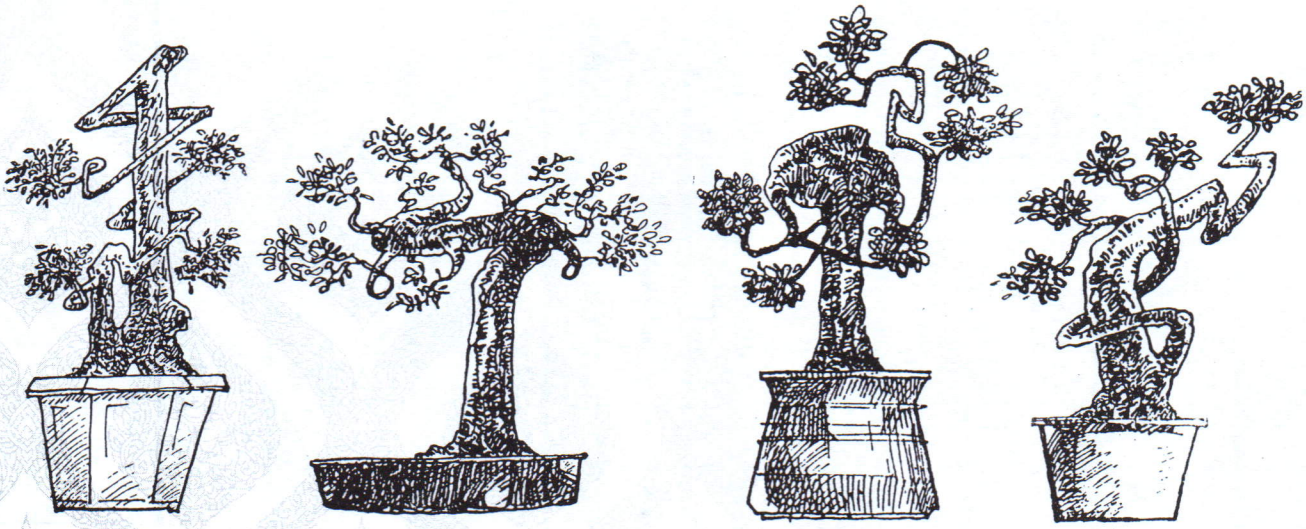

ไม้กำมะลอ *ไม้ญี่ปุ่น* *ไม้ตลก* *ไม้เอนชาย*

สำหรับขุดไม้ และการขุดนั้นมีท่านผู้รู้แนะนำไว้ว่า ให้ขุดรอบโคนต้นไม้เหลือตุ้มดินติดรากฝอยไว้ให้มาก พร้อมกับตัดรากแก้วออก จากนั้นจึงเอามาลงหลุมดินเลี้ยงไว้จนกระทั่งไม้นั้นหายชอกช้ำและแข็งแรงดีแล้ว จึงทำการดัดตามแบบที่ต้องการ

เมื่อได้หุ่นมาแล้วจะโดยวิธีใดก็ตาม สิ่งที่ควรทำประการแรกก็คือตัดรากใหญ่ออกให้เหลือเพียงกะเปาะเล็กพอที่จะลงกระถางได้ เมื่อปลูกลงแล้วหากตุ้มเป็นแผลช้ำขาดหรือดินน้อยไปก็ดี ให้เอาดินแห้งกวนกับน้ำจนเป็นโคลนเทราดลงไปจนเต็ม ดินที่กวนนั้นจะเข้าไปยึดตุ้มที่แตกเป็นแผลและเกาะรากได้เป็นอย่างดี และการปลูกนั้นเองอย่าปลูกให้ลึก เพียงแต่ต้องทำให้ดินแน่นเท่านั้น ทั้งนี้โดยไม่คำนึงในเรื่องการพรวนดินอีกต่อไป เพราะจะไม่ต้องพรวนดินเลย

จากนั้นก็พิจารณาในเรื่องความสูงของต้น ถ้าต้องการส่วนต้นสูงเพียงใดก็ตัดเพียงนั้น ภายในระยะห่างจากที่ตัดไม่เกิน ๕ เซนติเมตรจะมีแขนงและกระโดงแตกหลายอัน ถ้าแตกเป็นแขนงก็ให้ดึงทิ้งให้หมด ถ้าแตกเป็นแขนงบ้างกระโดงบ้างก็ให้ดึงแขนงทิ้งเหลือกระโดงเอาไว้ และกระโดงที่เหลือไว้นั้นหากอยู่ใกล้กับที่ตัดได้เท่าไรยิ่งดี ถ้าอยู่ห่างต้องตัดต้นลงไปหากระโดงโดยอยู่ห่างไม่เกิน ๑ เซนติเมตร การตัดต้องระวังอย่าให้ไปกระทบกระโดงเพราะจะทำให้ช้ำหรือขาดได้

การปิดขม่อมควรปิดตั้งแต่กระโดงยังเล็ก ยาวประมาณคืบหนึ่งก็พอ ถ้าปล่อยไว้โตกว่านั้นจะปิดไม่สนิท ในทำนองเดียวกันก็อย่าปิดกระโดงที่เพิ่งแตกใหม่เพราะเปราะหักง่าย

การปิดครั้งแรกให้ผูกเฉๆ ไปทีหนึ่งก่อน หลังจากนั้นอีก ๒-๓ วัน จึงรัดลงไปให้เข้าที่ เมื่อผูกแล้วก็คอยลิดแขนงอยู่เสมออย่าปล่อยไว้ แม้แขนงที่จะทำกิ่งได้ก็ตาม เว้นแต่ว่าเมื่อส่วนที่ทำหุ่นโตแล้วนั่นแหละ หากจะเลี้ยงไว้ทำกิ่งต่อไปจึงควรเอาไว้

การทำกิ่งควรจะทำกิ่งกลางระหว่างท่อนของหุ่นจะงามกว่าทำตามมุมที่หัก และกิ่งทุกๆ กิ่งไม่ควรจะให้คดๆ งอๆ ไปทีเดียวเป็นเสร็จ ควรจะต้องตัดทำหลายทีอย่างน้อยไม่ควรน้อยกว่า ๒ ที ควรทำทั้งตัดและดัดให้*บิดเบี้ยวไปพร้อมกัน*

พร้อมกันนี้หากต้องการทำช่อก็ทำได้ และกิ่งหนึ่งจะทำกี่ช่อก็ได้ไม่จำกัด ข้อสำคัญการทำช่อในกิ่งหนึ่งต้องให้ยักเยื้องกัน และตามหลักแล้วจะต้องดัดกิ่งที่ทำให้ได้กิ่งหนึ่งเป็นหลักก่อน กิ่งอื่นจะบอกเองว่าควรอยู่ที่ใดจึงจะเหมาะแก่รูปของต้นไม้นั้นๆ

ส่วนการวางกิ่ง กิ่งหนึ่งจะวางชั้นละ ๓ ช่อ หรือ ๔ ช่อก็ได้ แต่ควรเยื้องกันไม่ซ้อนกัน เช่นทำ ๗ ช่อ ก็วางชั้นละ ๓ ช่อ สองชั้น แล้ววางยอดหนึ่ง ดังนี้เป็นไม้เรียบ ถ้าเป็นไม้โคลกเคลกหรือเกเรแล้วจะวางช่ออย่างไรก็ได้ เพียงแต่ให้เหมาะสมกับหุ่นเป็นใช้ได้

สุดท้ายคือการตัดพุ่มใบ หากจะตัดให้งามแล้ว ไม่ควรตัดจนกลมอย่างลูกแก้ว ควรตัดอย่างลูกจันทน์แป้นหรือไม่ก็ตัดอย่างเป็นแบบขันคว่ำ

เท่าที่กล่าวมาเป็นวิธีปลูกไม้ดัดอย่างสังเขป ถ้าจะให้ละเอียดพิสดารแล้วจะต้องอธิบายกันยืดยาว

ไม้ขบวน

ไม้ฉาก

ไม้หกเหียน

ไม้เขน

ไม้ป่าข้อม

ภาพต้นไม้ดัดของพระยามไหสวรรย์ (กอ สมบัติศิริ) จากหนังสือเรื่องของไม้ดัด โดยกฤษ สมบัติศิริ (๒๕๒๔)

ไม้ญี่ปุ่น

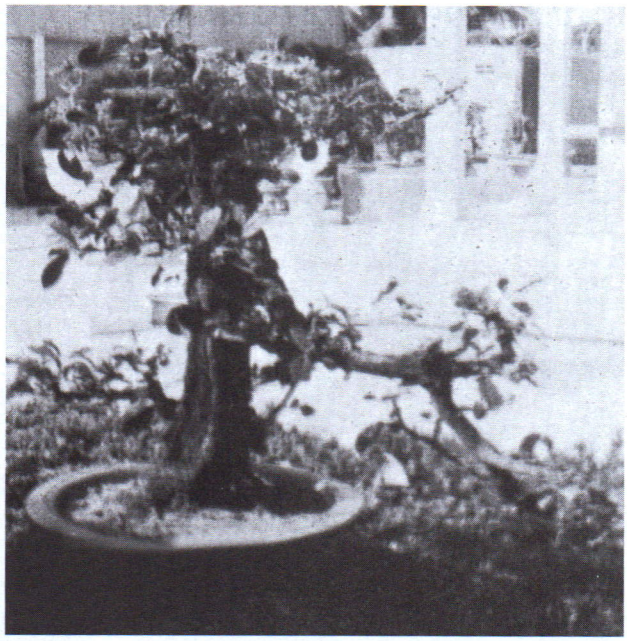

ไม้กำมะลอ

ไม้เอนชาย

ไม้ตลก

ไม้ตลก

ภาพต้นไม้ดัดของพระยามไหสวรรย์ (กอ สมบัติศิริ) จากหนังสือเรื่องไม้ดัด โดยกฤษ สมบัติศิริ (๒๕๒๔)

มาก ผู้ที่ประสงค์จะเล่นไม้ดัดบ้าง ทั้งๆ ที่ตนไม่มีความรู้เลยก็ขอแนะนำให้หาโอกาสพูดคุยกับคนขายไม้ดัดหรือผู้สันทัดในการเล่นไม้ดัด ก็จะได้ความรู้และความเข้าใจได้ดีกว่าการอ่านหนังสือหรือตำรามากนัก

การเล่นไม้ดัดในปัจจุบันมีอยู่ในวงแคบๆ ไม่สู้แพร่หลายนัก ทั้งนี้อาจเป็นเพราะต้องลงทุนลงแรงมากและต้องใช้ความสามารถความอดทนอยู่ไม่น้อย ยิ่งกว่านั้นยังต้องมีสถานที่หรือพื้นที่กว้างขวางพอสมควร ทั้งหมดนี้คืออุปสรรคสำคัญของการเล่นไม้ดัด แต่สำหรับผู้ที่มีปัจจัยต่างๆ พร้อมที่จะเอื้ออำนวยให้เล่นไม้ดัดได้สะดวกแล้ว การเล่นไม้ดัดถือว่าเป็นงานอดิเรกที่มีคุณประโยชน์คุ้มค่าหรือเกินค่าเลยทีเดียว

ประโยชน์ของการเล่นไม้ดัดที่พอเห็นได้ชัดแจ้งก็คือ ประดับบริเวณบ้านให้ดูสวยงาม มีสง่าราศีแก่อาคารบ้านเรือน และประดับบารมีเจ้าของบ้านด้วย ช่วยให้เพลิดเพลิน ผ่อนคลายความเครียดของประสาทได้อย่างชะงัดนัก ทำให้เกิดความภาคภูมิใจในฝีมือและรักศิลปะโดยไม่รู้ตัว พร้อมกันนี้ยังช่วยฝึกนิสัยให้เป็นคนใจเย็น มีความอดทนได้อย่างยอดเยี่ยมอีกด้วย ซึ่งคุณประโยชน์ต่างๆ เหล่านี้จะแสวงหากันไม่ได้ง่ายนัก

นอกจากนี้หากฝีมือดี ดัดไม้ได้สวย ยังขายได้ในราคาสูงทีเดียว และที่สำคัญที่สุดประการสุดท้ายก็คือ เป็นการช่วยอนุรักษ์ศิลปะชั้นสูงในการเล่นไม้ดัดของไทย ไว้เป็นมรดกวัฒนธรรมของชาติให้วัฒนาถาวรสืบต่อไป

ผ้าทอพื้นเมืองและคติความเชื่อเรื่องผ้าของสังคมไทย

*พิมพ์พรรณ ไพบูลย์หวังเจริญ**

ผ้าทอพื้นเมือง เป็นผลิตผลทางวัฒนธรรมที่มนุษย์ประดิษฐ์คิดค้นขึ้น เพื่อเป็นปัจจัยพื้นฐานในการดำรงชีวิต โดยสามารถใช้เส้นใยทั้งจากพืชและสัตว์มาผ่านกรรมวิธีถักทอ ด้วยประดิษฐกรรมพื้นบ้านที่เป็นภูมิปัญญาของบรรพชนในอดีต เริ่มต้นจากความเรียบง่ายเพื่อประโยชน์ใช้สอย ต่อมาพัฒนาปรับปรุงถักทอให้มีความประณีต ซับซ้อน งดงามมากยิ่งขึ้น จนกลายเป็นศิลปะที่มีคุณค่าทั้งทางสุนทรียภาพและทางจิตใจ ทั้งยังเป็นสิ่งบ่งชี้แสดงความเป็นเอกลักษณ์ของแต่ละท้องถิ่นได้เป็นอย่างดี แม้ว่าบางครั้งอาจมีการลอกเลียน หรือหยิบยืมลวดลายซึ่งกันและกันมาพัฒนาปรับปรุงหรือประสมกับลวดลายพื้นฐานดั้งเดิมในท้องถิ่นของตนบ้างก็ตาม

วัสดุที่นำมาถักทอเป็นผ้าทอพื้นเมืองของสังคมไทย

ผ้าทอพื้นเมืองในประเทศไทยสามารถจำแนกตามวัตถุดิบที่นำมาใช้ในการถักทอได้ ๒ ประเภทใหญ่ ๆ คือ ฝ้ายและไหม

๑. ฝ้าย เป็นพืชเศรษฐกิจที่สามารถปลูกได้ทั่วไปในทุกภูมิภาคของประเทศ ใช้ระยะเวลาในการปลูกจนสามารถเก็บเกี่ยวผลผลิตเป็นปุยฝ้ายประมาณ ๖ - ๗ เดือน โดยจะเริ่มปลูกในฤดูฝน ตั้งแต่เดือนพฤษภาคม[๑] เป็นต้นไป ในอดีตแทบทุกครัวเรือนมักปลูกในพื้นที่ว่างแล้วนำเส้นใยมาถักทอเป็นผืนผ้าสำหรับนุ่งห่มและใช้สอยในชีวิตประจำวันมากกว่าถักทอเพื่อจำหน่ายเป็นสินค้า

๒. ไหม เป็นเส้นใยที่ได้จากรังหรือดักแด้ของตัวไหมซึ่งมีลักษณะคล้ายตัวหนอน เมื่อแก่ตัวจะชักใยหุ้มตัวเองไว้ภายใน โดยกินอาหารที่เป็นใบของต้นหม่อน ชาวบ้านสามารถปลูกหม่อนเลี้ยงไหมได้โดยทั่วไป เมื่อ

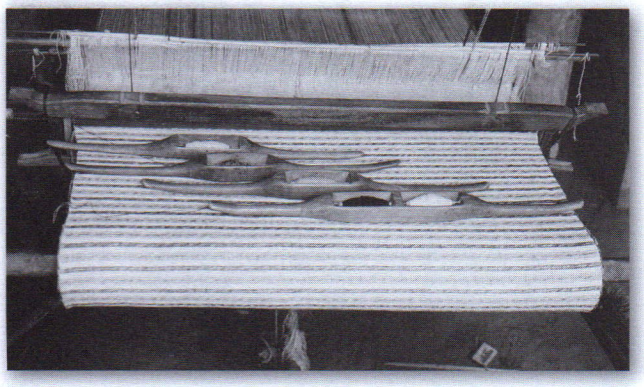

การทอผ้าฝ้ายธรรมชาติ ที่บ้านนาชุม ตำบลกองโพน อำเภอเขมราฐ จังหวัดอุบลราชธานี

การย้อมไหมสีต่างๆ ที่บ้านนางคำสอน สระทอง บ้านโพน หมู่ ๔ ตำบลโพน อำเภอคำม่วง จังหวัดกาฬสินธุ์

---

* *ผู้เชี่ยวชาญเฉพาะด้านภาษาโบราณ สำนักหอสมุดแห่งชาติ กรมศิลปากร กระทรวงวัฒนธรรม*

[๑] *วรรณา วุฒฑะกุล และยุรารัตน์ พันธ์ยุรา, "ผ้าทอกับวิถีชีวิตชาวไทย", **ผ้าไทย**. (๒๕๓๗ ปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ) (กรุงเทพฯ : คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๗) หน้า ๒๐.*

การทอผ้าขิด ที่บ้านโนนสว่าง ตำบลทุ่งกุลา อำเภอสุวรรณภูมิ จังหวัดร้อยเอ็ด

ตัวไหมโตเต็มที่แล้ว ชาวบ้านก็จะนำรังไหมที่ยังมีตัวอ่อนอยู่ข้างในมาสาวเพื่อเก็บเส้นไหม อาจมีการย้อมสีหรือไม่ก็ได้ แล้วนำมาทอเป็นผืนผ้าที่มีคุณสมบัติลื่นมันแวววาวสวยงาม และยืดหยุ่นได้ดี

ผ้าที่ถักทอแล้วจะเรียกชื่อตามวัสดุที่นำมาใช้ เช่น ผ้าที่ทอจาก**ใยฝ้ายล้วน** เรียกว่า ***ผ้าฝ้ายหรือผ้าด้าย*** ผ้าที่ทอจาก**ใยไหมล้วน** เรียกว่า ***ผ้าไหม*** หากนำ**ใยฝ้ายและใยไหมมาทอร่วมกัน** เรียกว่า ***ฝ้ายแกมไหม*** หรือ ***ไหมแกมฝ้าย*** ขึ้นอยู่กับการเลือกใช้วัสดุประเภทใดมากกว่า

นอกจากนั้นบางกลุ่มชนอาจใช้ใยของพืชอื่น ๆ มาทอเป็นผืนผ้าได้ เช่น ใยกันชา ใยกันชง หรือ ป่านชนิดต่าง ๆ

กรรมวิธีในการทอผ้าพื้นเมืองของสังคมไทย

การถักทอเส้นด้ายหรือเส้นไหมให้เป็นผืน มีกรรมวิธีหลายอย่าง ทั้งที่ซับซ้อนยุ่งยากและไม่ซับซ้อน ทำให้เกิดลวดลายรูปแบบต่าง ๆ บนผืนผ้า และเรียกชื่อผ้าที่มีลวดลายต่าง ๆ ตามกรรมวิธีการผลิต เช่น

๑. ผ้ามัดหมี่ คือ การผูกมัดเส้นด้ายหรือไหมเป็นลวดลายก่อนนำไปย้อมสี แล้วจึงนำมาทอเป็นผืนผ้า ทำให้เกิดลวดลายสวยงามเหมือนกันทั้งผืน

๒. ผ้าจก เป็นกรรมวิธีการทอและล้วงงัดเส้นด้ายหรือเส้นไหมเหมือนการปักผ้าไปพร้อม ๆ กัน กล่าวได้ว่า เป็นกรรมวิธีการทอผสมกับการปักผ้าที่ไม่ได้ใช้เข็มเย็บผ้า แต่มักใช้ขนเม่น หรือไม้แหลม ๆ

๓. ผ้าขิด เป็นกรรมวิธีการทอผ้าที่ใช้ไม้เขี่ยหรือสะกิดช้อนเส้นด้ายให้เกิดเป็นลวดลายแบบต่าง ๆ

๔. ผ้าแพรวา เป็นกรรมวิธีการทอผ้าที่ใช้ลักษณะประสมระหว่างลายขิดกับลายจก

๕. ผ้ายก เป็นกรรมวิธีการทอฝ้ายโดยยกตะกอแยกเส้นด้ายให้เกิดลวดลายต่าง ๆ เช่น ผ้ายกดอก

นอกจากนั้นการเรียกชื่อผ้าทอแต่ละชนิด อาจไม่ได้เรียกชื่อตามลวดลาย แต่อาจเรียกชื่อตามสถานที่ผลิต เช่น ผ้านาหมื่นศรี ผ้าเกาะยอ หรือเรียกชื่อลายประสมชื่อสถานที่ เช่น ผ้ายกพุมเรียง ผ้ายกเมืองนคร

ความสำคัญของลวดลายบนผ้าทอ

ผ้าที่ถักทอเป็นผืนแล้ว จะมีลวดลายที่เกิดจากกรรมวิธีการผลิตและขนาดที่แตกต่างกันไปตามความนิยมใช้สอย ดังนั้น ผ้าทอพื้นเมืองจึงมีความสำคัญต่อสังคมไทย โดยสามารถจำแนกความสำคัญได้ ๓ ประการใหญ่ ๆ คือ

๑. เป็นปัจจัยสนองความต้องการพื้นฐานของการดำรงชีวิต เพราะต้องใช้ผ้าไว้เป็นเครื่องนุ่งห่มในชีวิตประจำวัน ป้องกันความร้อน ความหนาว และแมลงสัตว์กัดต่อย ซึ่งสามารถจำแนกเป็น ใช้นุ่ง และใช้ห่ม ผ้านุ่ง เช่น ผ้าโสร่ง ผ้าซิ่น และผ้าโจงกระเบน ผ้าห่ม เช่น ผ้าขาวม้า ผ้าสไบ ผ้าแถบ ตลอดจนประดิษฐ์เป็นเครื่องใช้สอยอื่นๆ เพื่อสนองขนบประเพณี ความเชื่อและศาสนาของแต่ละสังคม เช่น ทำที่นอน หมอน มุ้ง ทำผ้าห่อคัมภีร์ ตุง และผ้ากราบ[๒]

๒. เป็นเครื่องแสดงเพศและหน้าที่ของบุคคลในสังคม การคิดประดิษฐ์ลวดลายต่าง ๆ บนผืนผ้านั้นมีขนบนิยมของสังคมเป็นตัวบ่งชี้การเลือกใช้ผ้าแต่ละประเภทให้เหมาะสมกับเพศ เช่น ผ้าที่ทอเป็นลายตารางหรือผ้าขาวม้า รวมทั้งผ้าลายหางกระรอก เป็นผ้าที่ทอขึ้นเพื่อให้เพศชายใช้เท่านั้น ส่วนผ้าที่ทอสำหรับผู้หญิงนุ่ง เรียกว่า ผ้าซิ่น มักมีการกำหนดขนาดหน้ากว้างและความยาวของผ้าให้พอดีกับความต้องการใช้สอย เพื่อจะได้ไม่ต้องตัดริมผ้าออก

นอกจากนั้นลวดลายงดงามหลากสีสันที่ปรากฏบนผ้าแต่ละผืนยังสะท้อนให้เห็นถึงลักษณะความขยัน

[๒] *วิบูลย์ ลี้สุวรรณ, **ผ้าไทย พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม** (กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๐) หน้า ๑๔๐.*

ผ้ารองหลังฟูกขิดลายดอกหมาก ดอกส่าน นาคหัวสอน ขนาบด้วยเครือขอ แบบภูไท-กะเริง ของนางเสงี่ยม สุภาวดี บ้านกุงโกง หมู่ ๖ ตำบลหนองฮี อำเภอปลาปาก จังหวัดนครพนม

อดทน ละเอียดอ่อน และประณีต อันเป็นลักษณะเฉพาะของผู้หญิงที่มีความรักสวยรักงาม และเป็นแม่บ้านแม่เรือนที่สามารถจัดเตรียมความพร้อมของเครื่องใช้สอยในครัวเรือนอย่างครบครันได้ ยิ่งสามารถคิดประดิษฐ์ผ้านุ่งผ้าห่มที่มีลวดลายซับซ้อนมาก ยิ่งแสดงถึงความมีประสบการณ์สูงตามมาด้วย

๓. เป็นเครื่องแสดงถึงฐานะตำแหน่งและชั้นวรรณะของผู้สวมใส่ ธรรมเนียมนิยมโดยปกติของสังคมไทย การแต่งกายของบุคคลสามัญในสังคมที่มีภารกิจหน้าที่ในครอบครัวทุกวันจนแทบไม่มีเวลาว่างมากพอที่จะประดิษฐ์ตกแต่งเครื่องแต่งกายให้ประณีต

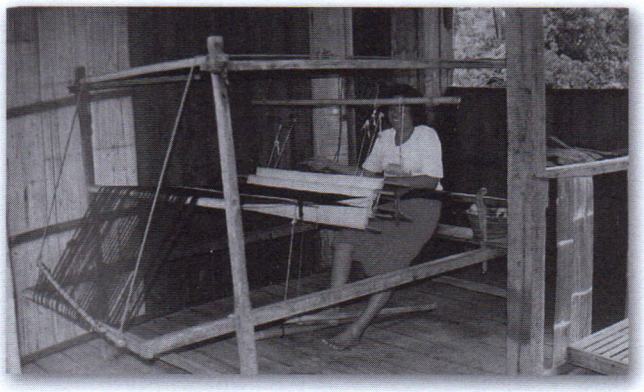

การทอผ้าที่บ้านกาก้านเหลือง ตำบลท่าลี่ อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย

งดงามได้ จึงมักใช้ผ้าฝ้ายพื้นเมืองที่ทอขึ้นใช้เอง โดยย้อมสีที่ได้จากธรรมชาติใกล้ตัว อาจเป็นผ้าฝ้ายสีพื้นหรือมีลวดลายง่าย ๆ ราคาไม่แพงแต่ทนทาน สามารถใช้งานได้นาน และไม่ต้องดูแลรักษาอย่างพิถีพิถันเท่าผ้าไหม แต่เมื่อมีเทศกาลงานบุญหรือเมื่อไปทำบุญที่วัด สตรีสามัญจึงจะแต่งกายพิถีพิถันงดงามกว่าปกติ ผ้านุ่งและผ้าห่มที่จะใช้ในโอกาสพิเศษนี้ มักเป็นผ้าฝ้ายที่ทอเก็บไว้ใช้เองในโอกาสพิเศษ ซึ่งมักมีลวดลายและสีสันที่เป็นลักษณะเฉพาะหรือเป็นที่นิยมของชุมชนและด้วยเหตุที่เครื่องทอผ้ามีหน้าแคบ ผ้านุ่งจึงมักทำเป็น ๓ ชิ้นต่อกัน เพื่อให้ได้ความยาวที่เหมาะสม โดยส่วนบนมักเป็นผ้าอ่อนแคบ ๆ สำหรับขัดไว้ที่เอว เพื่อไม่ให้หลุดลื่น เรียกว่า *"หัวซิ่น"* ส่วนกลางคือตัว *"ผ้าซิ่นหรือผ้านุ่ง"* ส่วนล่างเป็นผ้าที่ทอหรือจกเป็นลวดลายสวยงาม เรียกว่า *"ตีนซิ่น"* ซึ่งตีนซิ่นนี้มักใช้ในหมู่คนที่มีฐานะทางสังคมและเศรษฐกิจดีมากกว่าชาวบ้านทั่วไป ตีนซิ่นจึงเป็นเครื่องแสดงฐานะทางสังคมของผู้ใช้ด้วย[๓] ส่วนผ้าไหมซึ่งเป็นผ้าที่ต้องดูแลรักษาอย่างพิถีพิถัน มักเป็นผ้าที่เจ้านายและชนชั้นสูงหรือผู้มีฐานะใช้ เพราะมักมีการถักทอลวดลายอย่างงดงาม สีสันสดใสหลากหลายสี ดังนั้น ผู้ทอจะต้องมีฐานะทางเศรษฐกิจ จึงมีเวลาในการถักทอมากกว่าปกติ

ชนชั้นสูงในสังคมไทย อันได้แก่ พระมหากษัตริย์ พระบรมวงศ์ และขุนนางในราชสำนัก มักจะใช้ผ้าทอเนื้อดีละเอียดทอสอดเส้นเงิน เส้นทอง อย่างดี เช่น ผ้ายกทอง ทอด้วยไหมทอง ผ้าปูม ทอด้วยใยไหม ส่วน

[๓] ***เรื่องเดิม,*** *หน้า ๑๔๙.*

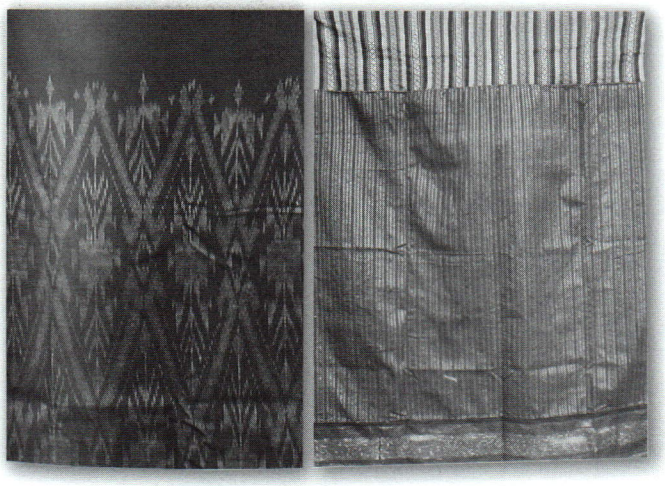

ผ้าซิ่นที่บ้านกาก้านเหลือง ตำบลท่าลี่ อำเภอท่าลี่ จังหวัดเลย ซ้าย-ซิ่นมัดหมี่ลายขอปลาบึก ขวา-ซิ่นหมี่คั่น ต่อหัวซิ่นเป็นผ้าลายขิด ตีนซิ่นยกดิ้น

ขุนนางในราชสำนักใช้ผ้าสมปักตามศักดินา เช่น ขุนนางชั้นเสนาบดี นุ่งผ้าสมปักปูมท้องนาก ขุนนางชั้นต่ำลงมานุ่งผ้าสมปักยกและสมปักลาย[๔] ส่วนท้องถิ่นต่าง ๆ อาจมีผ้าชั้นสูงอย่างที่ทำใช้สำหรับขุนนาง ดังปรากฏในบทกล่อมเด็กของชาวใต้ว่า

"ไปเมืองคอนเหอ ไปซื้อผ้าลายทองสลับ
ซื้อมาทั้งพับ สลับทองห่างห่าง
หยิบนุ่งหยิบห่ม ให้สมขุนนาง
สลับทองห่างห่าง ทุกหมู่ขุนนางนุ่งเอย"[๕]

นอกจากนั้นบางท้องถิ่น ยังมีขนบธรรมเนียมนิยมในการเลือกใช้สีของผ้าตามสถานภาพทางสังคม เช่น หญิงสาวที่ยังไม่ได้ออกเรือนจะใช้เครื่องนุ่งห่มสีขาว เมื่อแต่งงานออกเรือนแล้ว ห้ามใช้เครื่องนุ่งห่มสีขาวอีก[๖] หรือในบางสังคมผู้หญิงที่เป็นสาวจะนุ่งผ้าที่มีลวดลายตีนซิ่นใหญ่ ในขณะที่หญิงสูงวัยจะนุ่งผ้าที่มีตีนซิ่นเล็ก เป็นต้น

กล่าวได้ว่าวัสดุที่นำมาถักทอเป็นผืนผ้า สี รูปทรงของเครื่องนุ่งห่ม เครื่องประดับ ตลอดจนลวดลายในผืนผ้าทอนั้น สามารถสะท้อนฐานะทางสังคมของผู้สวมใส่ได้เป็นอย่างดี

คติความเชื่อและคำสอนในการนุ่งห่มของสังคมไทย

คนไทยมีความเชื่อและคำสั่งสอนอันเกี่ยวเนื่องด้วยการเลือกผ้านุ่ง ผ้าห่มหลายๆ เรื่อง ทั้งการแต่งกายให้ถูกต้องสมฐานะ การเลือกใช้สีที่เป็นสิริมงคลประจำวัน ตลอดจนการเลือกนุ่งห่มผ้าใหม่ในวันที่เหมาะสมจึงจะเป็นสิริมงคลแก่ผู้สวมใส่ รวมถึงหากหนูกัดผ้านุ่งผ้าห่มของผู้ใดก็สามารถนำร่องรอยนั้น ๆ มาเป็นนิมิตทำนายดีร้ายได้ด้วย ดังนี้

๑. การเลือกสีเครื่องนุ่งห่มประจำวัน

ความเชื่อดั้งเดิมเกี่ยวกับการเลือกใช้สีของผ้านุ่งผ้าห่มตามโฉลกวัน จะมีอิทธิพลบันดาลโชคลาภ หรือให้ความทุกข์แก่ผู้สวมใส่ได้ ซึ่งความเชื่อเรื่องสีนี้ มาจากแนวคิดเรื่อง**เทวดาสัปตเคราะห์ หรือ แม่ซื้อประจำวันทั้ง ๗ องค์** แต่ละองค์มีสีกายแตกต่างกันไปตามสีประจำวันทั้ง ๗ วันในสัปดาห์ ด้วยเหตุดังกล่าวคนไทยในสังคมชั้นสูงทั้งหญิงและชาย จึงนิยมแต่งกายตามสีประจำวัน โดยเฉพาะพระเจ้าแผ่นดินหรือแม่ทัพนายกองที่จะออกไปทำศึกสงคราม จึงเคร่งครัดในการแต่งกายให้ถูกต้องตามโฉลกของแต่ละวัน ด้วยความเชื่อว่าจะช่วยส่งเสริมบารมีให้เพิ่มพูนมากขึ้น จนปรากฏเป็นเนื้อความส่วนหนึ่งในตำราพิไชยสงครามด้วย ความในวรรณกรรมคำสอนเรื่อง "สวัสดิรักษา" ของกวีเอกสุนทรภู่ กล่าวถึงการแต่งกายออกศึกว่า

"อนึ่งภูษาผ้าทรงฉลองรับ ให้มีครบเครื่องเสร็จทั้งเจ็ดสี
วันอาทิตย์สิทธิโชคโฉลกดี เอาเครื่อง***สีแดง***ทรงเป็นมงคล
เครื่อง**วันจันทร์**นั้นควร***สีนวลขาว*** จะยืนยาวชันษาสถาผล
อังคาร*ม่วงช่วงงามสีคราม*ปน เป็นมงคลขัตติยาเข้าราวี
เครื่อง**วันพุธ**สุดดีด้วย***สีแสด*** ***กับเหลือบแปดปนประดับสลับสี***
วันพฤหัสจัดเครื่อง***เขียวเหลืองดี*** ***วันศุกร์สีเมฆหมอก***ออกสงคราม
วันเสาร์ทรงดำจึงล้ำเลิศ แสนประเสริฐเสี้ยนศึกจะนึกขาม"[๗]

อิทธิพลความเชื่อเรื่องการเลือกใช้สีของเสื้อผ้าอาภรณ์สำหรับแม่ทัพนายกอง ที่จะออกทำสงครามให้

---

๔ ***เรื่องเดิม***, *หน้า ๖๔.*

๕ *อ้างใน* ***ผ้าไทย พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม***, *หน้า ๑๖๗.*

๖ *วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย,* ***ผ้าอีสาน*** *(กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๑๖) หน้า ๒๙.*

๗ *สุนทรภู่,* ***รวมสุภาษิตและบทเห่กล่อมของสุนทรภู่*** *(กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์, กรมศิลปากร, ๒๕๒๙) หน้า ๖๐๖.*

ผ้าไหมยกดิ้น สมัยรัตนโกสินทร์ตอนต้น จากนครศรีธรรมราช ท้องผ้ายกลายเกล็ดพิมเสนสีชมพู ขอบผ้าลายเครือเถาบนแถบสีน้ำเงิน สีชมพู และสีฟ้า เชิงผ้าสามชั้นเป็นลายกรวยเชิงแบบช่ออุบะ คั่นด้วยแถบลายประจำยามก้ามปูและลายเกสียวใบเทศ จากพิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ นครศรีธรรมราช

เป็นมงคลแก่ตนเอง จึงสืบทอดมาสู่สตรีชั้นสูงโดยเฉพาะชาววังก่อน เพราะมีฐานะและมีเวลาเพียงพอที่จะปฏิบัติตามกฎเกณฑ์นี้ได้อย่างเคร่งครัด จึงสามารถแต่งกายด้วยผ้านุ่ง ผ้าห่ม ที่มีสีตัดกันตามวันที่ปรับเปลี่ยนจากตำราพิไชยสงครามได้อย่างเหมาะสมแล้ว คือ มักนุ่งและห่มผ้าสีตรงข้ามกันตามสีประจำวัน ดังนี้

วันจันทร์ นุ่งสีเหลือง ห่มสีน้ำเงินหรือสีบานเย็น หรือนุ่งสีน้ำเงินนกพิราบ ห่มสีจำปาแดง

ซิ่นคั่นลายหมากจับ หัวซิ่นจกดาว ตีนซิ่นลายเก็บ ของนครพนม จากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม

วันอังคาร นุ่งสีปูนหรือสีม่วงเม็ดมะปราง ห่มสีโศก หรือนุ่งสีโศก ห่มสีม่วงอ่อน

วันพุธ นุ่งสีตะกั่ว หรือสีเหล็ก ห่มสีจำปา

วันพฤหัสบดี นุ่งสีเขียวใบไม้ ห่มสีแดงเลือดนก หรือนุ่งสีแสด ห่มสีเขียวอ่อน

วันศุกร์ นุ่งสีน้ำเงินแก่ ห่มสีเหลือง

วันเสาร์ นุ่งสีม่วงเม็ดมะปราง ห่มสีโศก หรือนุ่งผ้าลายพื้นม่วง ห่มสีโศก

วันอาทิตย์ นุ่งสีเขียว ห่มสีแดง หรือนุ่งผ้าลายพื้นลิ้นจี่หรือเลือดหมู ห่มสีโศก

การแต่งกายไว้ทุกข์ นุ่งผ้าลายพื้นม่วง ห่มสีนวล[๘]

นอกจากนั้นประเพณีดั้งเดิมบางอย่างก็เป็นความเชื่อว่าดีเป็นมงคล เช่น การไปฟังเทศน์ พระมหากษัตริย์และเจ้านาย จะทรงนุ่งขาวห่มขาว ดังปรากฏความในกฎมณเฑียรบาลว่า *"...อนึ่งเมื่อเฝ้าหอพระให้นุ่งขาวห่มขาว ดำแดงเขียวมิให้นุ่ง..."*[๙]

---

[๘] ณัฏฐภัทร จันทวิช, "ผ้าไทย", ***สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม ๑๕,*** *(กรุงเทพฯ : ด่านสุธาการพิมพ์, ม.ป.ป.) หน้า ๑๑๕.*

[๙] *"กฎมณเฑียรบาล"* ***กฎหมายตราสามดวงฉบับราชบัณฑิตยสถาน จัดพิมพ์ตามต้นฉบับหลวง เล่ม ๒,*** *หน้า ๑๘๕.*

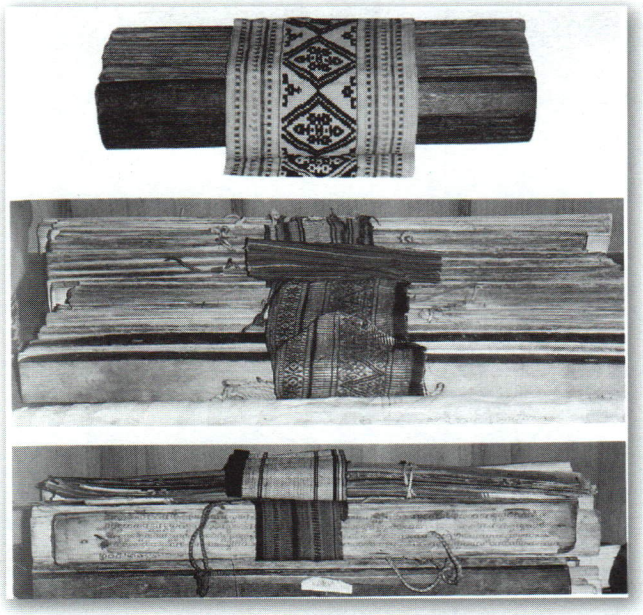

การใช้ผ้าขิดแบบต่างๆ มาพันผูกคัมภีร์ใบลาน มีทั้งขิดหมอน ขิดผ้าเบี่ยง เพื่อเป็นพุทธบูชา จากศูนย์วัฒนธรรมจังหวัดนครพนม

หมอนขิดลายต่างๆ ของบ้านเสือโก้ก หมู่ ๑๐ ตำบลเสือโก้ก อำเภอวาปีปทุม จังหวัดมหาสารคาม มีลายหมากเบ็งบายศรี ลายดอกรัก ลายดอกจัน และลายกาบ

๒. ความเชื่อในการเลือกวันนุ่งห่มผ้าใหม่

นอกจากเลือกใช้สีเครื่องนุ่งห่มให้ถูกโฉลกตามวันแล้ว คนไทยยังมีตำราที่เป็นความเชื่อในการนุ่งห่มผ้าใหม่ตามวันที่เป็นมงคล แล้วจะประสบความสุขความเจริญ หากเลือกวันไม่ดีจะเกิดโทษ ดังความว่า

*"**วันอาทิตย์**ใครนุ่งผ้า ชำนะ มารแฮ*
ศะศิเป็นสเน่หะ พบชู้
***อังคาร**ทุกข์จะปะ ปนโทษ*
***พุธ**ระมีสุขผู้ ห่มผ้าพึงจำ*
***พฤหัส**นุ่งผ้า พูนสวัสดิ์*
***วันศุกร์**ทรัพย์สมบัติ มากด้วย*
***วันเสาร์**ตำราตัด เด็ดขาด*
ใครนุ่งห่มจะม้วย เร่งให้ระวัง ฯ"[๑๐]

อีกตำราหนึ่งในหนังสือพรหมชาติกล่าวใกล้เคียงกันความว่า

นุ่งผ้า วันอาทิตย์ ชนะศัตรู
วันจันทร์ ท่านรักมาก
วันอังคาร มีทุกข์มาก
วันพุธ มีสุขมาก
วันพฤหัสบดี เป็นสวัสดีมาก
วันศุกร์ มีทรัพย์มาก
วันเสาร์ จะโศกเศร้าเกิดโรครำคาญแล"[๑๑]

๓. วันตัดเย็บผ้าใหม่

มีตำราโหราศาสตร์บางเล่มกล่าวถึงรายละเอียดและการเลือกวันดีที่เป็นเคล็ดวิชาของคนโบราณในการจัดการกับผ้าใหม่ ทั้งการเลือกวันนุ่งห่มผ้าใหม่ วันตัดและวันเย็บผ้า ตามวันทางจันทรคติด้วยว่า

*"ข้างขึ้น ๔, ๖, ๙ ค่ำ **ตัดผ้า เย็บผ้า นุ่งผ้าใหม่ดี** จะมีลาภ*
*ข้างขึ้น ๑๐, ๑๒ – ๑๕ ค่ำ **อย่าตัดผ้า อย่าเย็บผ้า อย่านุ่งผ้าใหม่ ไม่ดี** โชคร้าย*
*ข้างแรม ๔, ๑๑ ค่ำ **ตัดผ้า เย็บผ้า นุ่งผ้าใหม่ดี** มีลาภ*
*ข้างแรม ๕, ๗ – ๑๐, ๑๒ - ๑๓ ค่ำ **อย่าตัดผ้า เย็บผ้า อย่านุ่งผ้าใหม่ ไม่ดี** จะโชคร้าย*

๔. ตำราหนูกัดผ้า

ตำราหนูกัดผ้า จัดอยู่ในประเภทยามสามตาของ

---

๑๐ *ณัฏฐภัทร จันทวิช, **ผ้าโบราณ,** จัดพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสนิทรรศการพิเศษ เรื่อง ภูษานานาพรรณ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ๒๑ กรกฎาคม – ๓๐ กันยายน ๒๕๒๑, หน้า ๒๒.*

๑๑ ***ตำราพรหมชาติประจำครอบครัวฉบับสมบูรณ์** (กรุงเทพฯ : อำนวยสาส์นการพิมพ์, ๒๕๓๒) หน้า ๒๓๖.*

ตำราโหราศาสตร์ไทย [๑๒] มีทั้งที่ประพันธ์เป็นร้อยกรองและร้อยแก้ว มีเนื้อหาว่าด้วยการทำนายดีหรือร้ายตามรอยที่ปรากฏบนผ้านุ่งหรือผ้าห่ม โดยไม่มีข้อแนะนำว่าควรจะใช้ผ้านั้นต่อไปหรือไม่ให้ใช้อีกเลย คำทำนายแบ่งเป็น ๒ ประเภท คือ

- **รอยหนูกัดที่ถือว่าดี** เช่น รอยเป็นรูปดวงจันทร์ ทายว่า จะได้ลาภ รอยเป็นรูปทะนาน ทายว่า จะได้เพื่อน ภรรยา หรือบุตรที่ดี เป็นต้น

- **รอยหนูกัดที่ถือว่าร้าย** เช่น รอยเป็นรูปชนาง (ที่ดักกุ้ง) ทายว่า ตัวจะตาย เป็นต้น

ความเชื่อที่เป็นข้อห้ามและคำแนะนำเบ็ดเตล็ดในการใช้ผ้านุ่ง ผ้าห่ม

คนโบราณมีข้อห้าม คำแนะนำ และคำสอนอีกหลายข้อเกี่ยวกับการใช้ผ้านุ่งผ้าห่ม ดังมีคำสอนของผู้แก่ผู้เฒ่าทั่วไปทั้งในส่วนกลางและส่วนภูมิภาค ซึ่งมักคำนึงถึงสิริมงคลแก่ผู้สวมใส่ว่า ***"ห้ามนำผ้านุ่งแล้วมาทำผ้าห่มไม่เป็นสิริมงคล"*** สันนิษฐานว่า **เพราะผ้านุ่งอยู่ต่ำ จึงอาจสกปรกมาก** ประกอบกับคนไทยถือเรื่องสูงต่ำมาก นอกจากนั้นยังมีตำราเรื่องวิธีรักษาสิริ ๘ ประการ ห้ามการใช้ผ้าที่นุ่งห่มกลางคืนร่วมกับผ้าที่ใช้ตอนกลางวันด้วย ความว่า

"ข้อ ๕ นั้นว่า ถ้าบุรุษหรือสตรีใดก็ดี ***ให้รู้จักผ้านุ่งกลางวันและกลางคืน ห้ามนุ่งรวมกัน*** *ถ้าจะนุ่งให้หมายชายพกไว้ อย่าให้ผิด อย่านุ่งรวมกัน"*[๑๓]

การเหน็บผ้านุ่งของคนไทยปัจจุบันเป็นอีกกรณีหนึ่งที่ทั้งผู้หญิงและผู้ชายมักนุ่งผ้าโดยเหน็บชายผ้าให้แน่นไม่หลุดลุ่ยตามความถนัดของแต่ละบุคคลซึ่งอาจมีวิธีการและแรงขัดแน่นไม่เท่ากัน ดังนั้นจึงพบเห็นการเหน็บผ้านุ่งทั้งทางด้านซ้ายและด้านขวาของผู้สวมใส่ ซึ่ง**ตำราสวัสดิรักษาของสุนทรภู่ กล่าวสอนให้นุ่งเหน็บเฉพาะข้างขวาจะเป็นสิริมงคล** สามารถกันเขี้ยวงาสัตว์ต่าง ๆ ได้ ดังความว่า *"อนึ่งผ้าทรงจงนุ่งเหน็บข้างขวา กันเขี้ยวงาจระเข้เดรัจฉาน"*[๑๔]

พระบาทสมเด็จพระจุลจอมเกล้าเจ้าอยู่หัว เมื่อยังทรงพระเยาว์ ทรงพระภูษาโจงผ้ายกไหม ฉลองพระองค์ผ้าแพรแขนยาว ทรงคาดผ้าแพร ทรงสวมกำไลข้อพระบาท

ชาวอีสานโบราณก็มีความเชื่อถือว่า *"ผ้าขิดเป็นของสูง"*[๑๕] เพราะการทอผ้าขิดมีกรรมวิธีที่ยุ่งยากกว่าผ้าทอทั่วไป **ชาวอีสานจึงไม่นิยมนำผ้าขิดไปทำเป็นผ้าถุง ผ้านุ่ง หรือผ้าซิ่น เพราะถือว่าการนำผ้าขิดไปใช้กับส่วนของร่างกายที่ต่ำกว่าเอวลงมาเป็นบาปอย่างยิ่ง** แม้การเก็บรักษาก็จะเก็บไว้บนที่สูง เช่น บนโต๊ะหัวนอน หรือผูกแขวนไว้บนเพดาน เป็นต้น ดังนั้นเราจึงมักพบเห็นการทอผ้าขิดเพื่อใช้ในโอกาสพิเศษเสมอ เช่น ทำเป็นหมอนขิด เพื่อเป็นของขวัญของกำนัลในโอกาสงานบุญต่าง ๆ รวมทั้งทำเป็นหมอนอิง ผ้าคลุมไหล่ ผ้าโพกผม ผ้าตกแต่งผนัง หรือผ้าดาดเพดาน

---

๑๒ ***เรื่องเดิม,*** *หน้า ๔๙๘ – ๕๐๐.*

๑๓ *อ้างใน* ***ผ้าโบราณ,*** *โดยณัฏฐภัทร จันทวิช, หน้า ๒๓.*

๑๔ *สุนทรภู่,* ***รวมสุภาษิตและบทเห่กล่อมของสุนทรภู่,*** *หน้า ๖๐๖.*

๑๕ *วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย,* ***ผ้าอีสาน,*** *หน้า ๕๐.*

การแต่งกายของเจ้านายฝ่ายในสมัยรัชกาลที่ ๔ ตอนปลาย ถึงรัชกาลที่ ๕ ตอนต้น ในชีวิตประจำวันที่ไม่เป็นพิธีการ จะนุ่งผ้าโจงกระเบนเป็นผ้าลายหรือผ้าทอพื้นเมือง ห่มสไบเต็มองค์ ทรงสวมกำไลทั้งข้อมือและข้อเท้า

มีข้อสังเกตว่า เคยมีกฎหมาย[๑๖] ห้ามสามัญชนใช้เครื่องแต่งกายบางชนิดอย่างชนชั้นสูงหรือชาววัง เพราะชนชั้นสูงหรือชาววังเหล่านั้นจะได้รับพระราชทานผ้าจากพระเจ้าแผ่นดินในการแต่งกายตามบรรดาศักดิ์ที่กฎหมายกำหนดไว้ ดังนั้นสามัญชนทั่วไปจึงไม่สามารถแต่งกายเลียนแบบผู้สูงศักดิ์ได้ นอกจากนั้นยังมีคำสอนมิให้แต่งกายเกินฐานะของตน ในสุภาษิตสอนหญิง ความว่า

"จงนุ่งเจียมห่มเจียมเสงี่ยมหงิม อย่ากระหยิ่มยศถาอัชฌาสัย
อย่านุ่งลายกรายกรุยทำฉุยไป ตัวมิใช่ชาววังมิบังควร"[๑๗]

ปัจจุบันการนุ่งห่มไม่มีกฎเกณฑ์กำหนด บุคคลสามัญตลอดจนชาววังหรือสตรีชั้นสูง สามารถแต่งกายได้เท่าเทียมกัน หากมีกำลังที่จะซื้อหามาใช้ได้ นอกจากนั้นการแต่งกายตามแบบชนชั้นสูงยังได้รับความนิยม เพราะถือเป็นแบบพระราชทานหรือแบบพระราชนิยม ซึ่งกำลังได้รับการส่งเสริมสนับสนุนจากหน่วยงานหลาย ๆ ฝ่ายให้หันกลับมานิยมผ้าทอแบบไทยทั้งด้านรูปแบบและผลิตภัณฑ์ผ้าไทย เพื่อสืบทอดศิลปะในการทอผ้า และเสริมสร้างเศรษฐกิจของชุมชนต่าง ๆ ด้วย

บรรณานุกรม

ณัฏฐภัทร จันทวิช. "ผ้าไทย" **สารานุกรมไทยสำหรับเยาวชน โดยพระราชประสงค์ในพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัว เล่ม ๑๕.** กรุงเทพฯ: ด่านสุทธาการพิมพ์, ม.ป.ป.

_____. **ผ้าโบราณ.** จัดพิมพ์เผยแพร่ในโอกาสนิทรรศการพิเศษ เรื่อง ภูษานานาพรรณ ณ พิพิธภัณฑสถานแห่งชาติ พระนคร ๒๑ กรกฎาคม – ๓๐ กันยายน ๒๕๒๑.

ตำราพรหมชาติประจำครอบครัวฉบับสมบูรณ์. กรุงเทพฯ : อำนวยสาส์นการพิมพ์, ๒๕๓๒.

รวมนิทานบทเห่กล่อมและสุภาษิตของสุนทรภู่. กรุงเทพฯ : กองวรรณกรรมและประวัติศาสตร์ กรมศิลปากร, ๒๕๒๙.

ราชบัณฑิตยสถาน. **กฎหมายตราสามดวงฉบับราชบัณฑิตยสถาน จัดพิมพ์ตามต้นฉบับหลวง เล่ม ๑ - ๒.** ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราช ทรงประกาศใช้กฎหมายตราสามดวง ครบ ๒๐๐ ปี และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี. กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์พริ้นติ้งจำกัด, ๒๕๕๐.

วรรณา วุฒฑะกุล และยุรารัตน์ พันธ์ยุรา. "ผ้าทอกับวิถีชีวิตชาวไทย", **ผ้าไทย.** (๒๕๓๗ ปีรณรงค์วัฒนธรรมไทย สำนักงานคณะกรรมการวัฒนธรรมแห่งชาติ) กรุงเทพฯ: คุรุสภาลาดพร้าว, ๒๕๓๗.

วิบูลย์ ลี้สุวรรณ. **ผ้าไทย พัฒนาการทางอุตสาหกรรมและสังคม.** กรุงเทพฯ : บริษัทอมรินทร์ พริ้นติ้ง กรุ๊พ จำกัด, ๒๕๓๐.

วิมลพรรณ ปิตธวัชชัย. **ผ้าอีสาน.** กรุงเทพฯ : คณะศึกษาศาสตร์ มหาวิทยาลัยขอนแก่น, ๒๕๑๖.

๑๖ *ราชบัณฑิตยสถาน, **กฎหมายตราสามดวงฉบับราชบัณฑิตยสถาน จัดพิมพ์ตามต้นฉบับหลวง เล่ม ๑,** (ราชบัณฑิตยสถานจัดพิมพ์เพื่อเฉลิมพระเกียรติในโอกาสพระบาทสมเด็จพระพุทธยอดฟ้าจุฬาโลกมหาราชทรงประกาศใช้กฎหมายตราสามดวงครบ ๒๐๐ ปี และพระบาทสมเด็จพระเจ้าอยู่หัวภูมิพลอดุลยเดชทรงครองสิริราชสมบัติครบ ๖๐ ปี), (กรุงเทพฯ : ราชบัณฑิตยสถาน, ๒๕๕๐) หน้า ๑๐๗๒-๑๐๗๓.*

๑๗ *สุนทรภู่, **รวมนิทานสุภาษิตและบทเห่กล่อมของสุนทรภู่,** หน้า ๖๒๗.*

ปฏิทินกิจกรรมเสริมสร้างเอกลักษณ์ของชาติ
เดือนมกราคม – มีนาคม ๒๕๕๕

วัน/เดือน/ปี	กิจกรรม/โครงการ	สถานที่
๘ มกราคม ๒๕๕๕	การเผยแพร่สารคดีโทรทัศน์เฉลิมพระเกียรติ เนื่องในวันคล้ายวันประสูติพระเจ้าหลานเธอ พระองค์เจ้าสิริวัณณวรีนารีรัตน์ ๘ มกราคม ๒๕๕๕	ออกอากาศทางสถานี โทรทัศน์ทุกช่อง เวลาหลังข่าวภาคค่ำ
ทุกวันศุกร์	การเผยแพร่สารคดีเฉลิมพระเกียรติสมเด็จพระนางเจ้าฯ พระบรมราชินีนาถ เนื่องในโอกาสพระราชพิธีมหามงคลเฉลิม พระชนมพรรษา ๘๐ พรรษา ๑๒ สิงหาคม ๒๕๕๕ จำนวน ๕๒ ตอน ดังนี้ ๖ มกราคม ตอนที่ ๑ ปฐมบทแห่งความผูกพัน ๑๓ มกราคม ตอนที่ ๒ คู่พระราชหฤทัย ๒๐ มกราคม ตอนที่ ๓ สมเด็จพระบรมราชินีนาถ ๒๗ มกราคม ตอนที่ ๔ รู้...รักแผ่นดิน ๓ กุมภาพันธ์ ตอนที่ ๕ ตามเสด็จต่างประเทศ ตอนที่ ๑ ๑๐ กุมภาพันธ์ ตอนที่ ๖ ตามเสด็จต่างประเทศ ตอนที่ ๒ ๑๗ กุมภาพันธ์ ตอนที่ ๗ เส้นทางใหม่ของพัสตราภรณ์ไทย ๒๔ กุมภาพันธ์ ตอนที่ ๘ อรุณแรกแห่งศิลปาชีพ ๒ มีนาคม ตอนที่ ๙ ต้นแบบของนักการศึกษา ๙ มีนาคม ตอนที่ ๑๐ พระราชศรัทธาในพระศาสนา ๑๖ มีนาคม ตอนที่ ๑๑ พระราชหฤทัยรักความเป็นไทย ตอนที่ ๑ ๒๓ มีนาคม ตอนที่ ๑๒ พระราชหฤทัยรักความเป็นไทย ตอนที่ ๒ ๓๐ มีนาคม ตอนที่ ๑๓ ปฐมบทงานฟื้นฟูป่ารักธรรมชาติ ตอนที่ ๑	ออกอากาศทางสถานี โทรทัศน์ทุกช่อง เวลาหลังข่าวภาคค่ำ เริ่มตั้งแต่เดือน มกราคม ๒๕๕๕ เป็นต้นไป
ทุกวันอาทิตย์ เวลา ๐๖.๔๕ - ๐๗.๐๐ น.	การเผยแพร่บทความสดุดีบุคคลสำคัญสัปดาห์ละ ๑ เรื่อง	ออกอากาศทางสถานี วิทยุกระจายเสียง แห่งประเทศไทย FM 92.5, AM 819, AM 891, www.prd.go.th

มาใช้คำไทยกันเถิด

คนไทย บางคนรวมทั้งสื่อมวลชนต่างๆ มักใช้คำศัพท์ภาษาต่างประเทศปะปนกับภาษาไทยทั้งในการพูดและการเขียน ทั้งที่ศัพท์ภาษาต่างประเทศเหล่านั้นมีคำภาษาไทยอยู่แล้ว และไม่ใช่ศัพท์วิชาการที่จำเป็นต้องใช้ภาษาต่างประเทศเพื่อสื่อความเข้าใจแต่อย่างใด

มาใช้คำไทยกันเถิด

ค่าย ; ค่ายพักแรม ไม่ควรใช้ *แค้มป์ (camp)*

☺ ปิดภาคฤดูร้อนนี้ หลานชายฉันไปเข้า**ค่าย**คณิตศาสตร์

☹ ปิดภาคฤดูร้อนนี้ หลานชายฉันไปเข้า*แค้มป์*คณิตศาสตร์

☺ เราไปตั้ง**ค่ายพักแรม**กันที่เขาใหญ่ไหม

☹ เราไปตั้ง*แค้มป์*กันที่เขาใหญ่ไหม

บริเวณ ; วิทยาเขต ไม่ควรใช้ *แคมปัส (campus)*

☺ มหาวิทยาลัยของเรามี**บริเวณ**ที่ร่มรื่นมาก

☹ มหาวิทยาลัยของเรามี*แคมปัส*ที่ร่มรื่นมาก

☺ มหาวิทยาลัยกำลังขยาย**วิทยาเขต**ใหม่ไปที่ต่างจังหวัด

☹ มหาวิทยาลัยกำลังขยาย*แคมปัส*ใหม่ไปที่ต่างจังหวัด

บรรยาย ; สอน ; สั่งสอน ไม่ควรใช้ *เล็กเช่อร์(lecture)*

☺ วันนี้อาจารย์จะ**บรรยาย**เรื่องผลงานวิจัยดีเด่นประจำปีนี้

☹ วันนี้อาจารย์จะ*เล็กเช่อร์*เรื่องผลงานวิจัยดีเด่นประจำปีนี้

☺ อาจารย์ที่จะ**สอน**วิชานี้เพิ่งจบปริญญาเอกมาจากต่างประเทศ

☹ อาจารย์ที่จะ*เล็กเช่อร์*วิชานี้เพิ่งจบปริญญาเอกมาจากต่างประเทศ

☺ ลูกกลับบ้านค่ำ แม่จึงเรียกมา**สั่งสอน**

☹ ลูกกลับบ้านค่ำ แม่จึงเรียกมา*เล็กเช่อร์*

สุภาพ/อ่อนโยน ; นิสัยดี ; อัธยาศัยดี ไม่ควรใช้ *ไน้ซ์ (nice)*

☺ เขาเป็น**คนสุภาพ/อ่อนโยน**

☹ เขาเป็น*คนไน้ซ์*

☺ เด็กสาวคนนั้น**นิสัยดี**มาก

☹ เด็กสาวคนนั้น*ไน้ซ์*มาก

☺ เจ้าของบ้าน**อัธยาศัยดี**มาก

☹ เจ้าของบ้าน*ไน้ซ์*มาก

สมัคร ไม่ควรใช้ *แอ๊ปพลาย (apply)*

☺ เธออยากเรียนคณะบริหารธุรกิจ ก็ลอง**สมัคร**ไปซิ

☹ เธออยากเรียนคณะบริหารธุรกิจ ก็ลอง*แอ๊ปพลาย*ไปซิ

ใบสมัคร ไม่ควรใช้ *แอ๊ปพลิเคชั่น (application)*

☺ บริษัทมีตำแหน่งว่าง แต่ไม่มีคนส่ง**ใบสมัคร**เข้ามา

☹ บริษัทมีตำแหน่งว่าง แต่ไม่มีคนส่ง*แอ๊ปพลิเคชั่น*เข้ามา

ใช้/ประยุกต์/ประยุกต์ใช้ ไม่ควรใช้ *แอ๊ปพลายด์ (applied)*

☺ ผมเอาทฤษฎีของคุณไป**ใช้/ประยุกต์/ประยุกต์ใช้**กับงานของผมแล้ว ได้ผลดีมาก

☹ ผมเอาทฤษฎีของคุณไป*แอ๊ปพลายด์*กับงานของผมแล้ว ได้ผลดีมาก

(ศัพท์และตัวอย่างจากหนังสือ ศัพท์ต่างประเทศที่ใช้คำไทยแทนได้ ฉบับราชบัณฑิตยสถาน : ๒๕๔๙)

